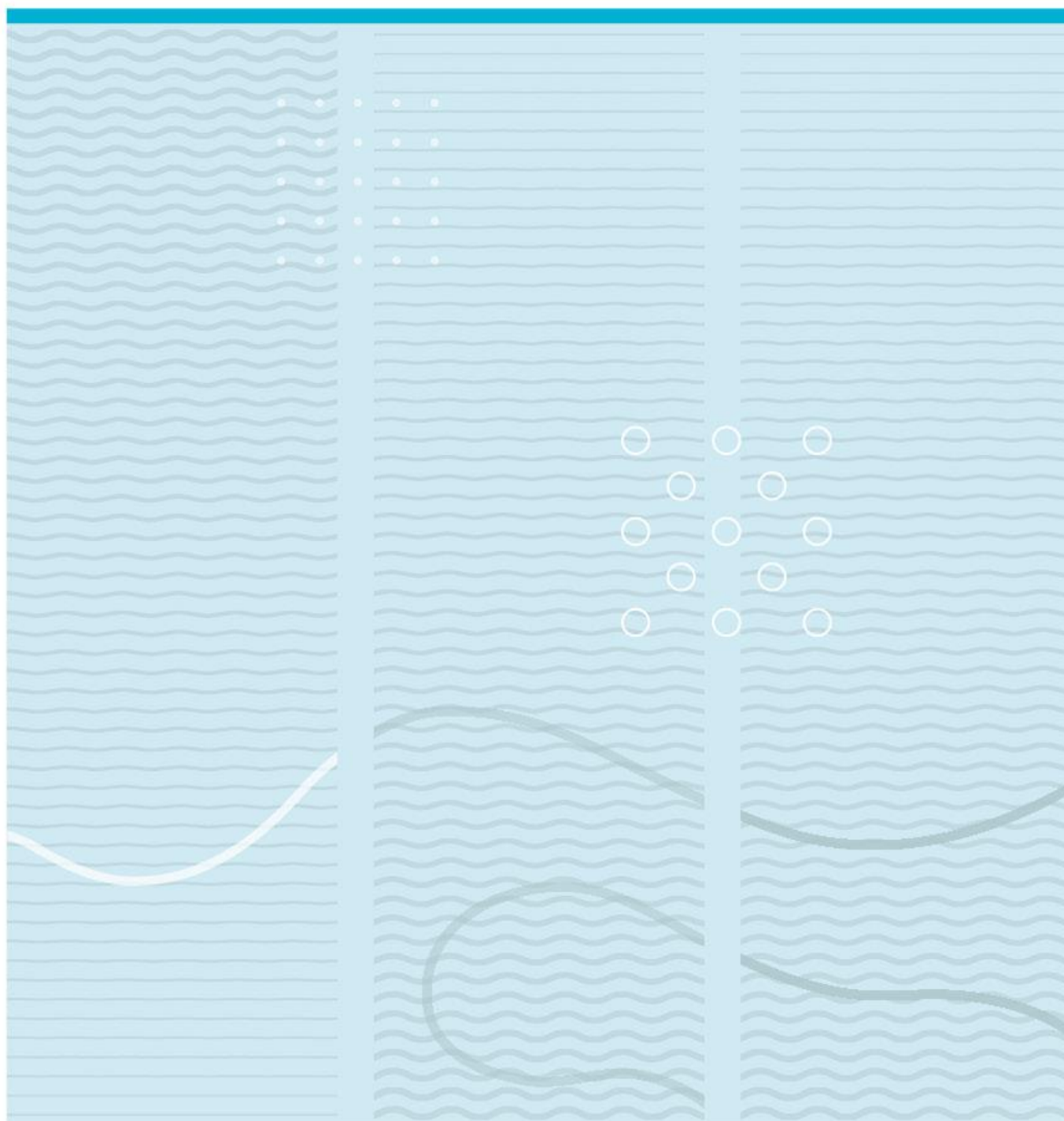

Paulina Vårli Olsen

Tilrettelegging for autistiske jenter i ungdomsårene med fokus på det sosiale samspillet

En kvalitativ studie om spesialpedagogers erfaring i møte med jentene

Universitetet i Sørøst-Norge

Fakultet for humaniora, idretts- og utdanningsvitenskap

Institutt for pedagogikk

Postboks 235

3603 Kongsberg

<http://www.usn.no>

© 2024 Paulina Vårli Olsen

Denne avhandlingen representerer 30 studiepoeng.

Sammendrag

Denne studiens intensjon har vært å belyse spesialpedagogers opplevelser og erfaringer i møte med autistiske jenter i ungdomsårene med tanke på tilretteleggingen av det sosiale samspillet. Grunnlaget for arbeidet med oppgaven bunner i egen interesse, samt søken etter mer kunnskap på feltet. Det teoretiske rammeverket har omhandlet autistiske trekk hos jenter i målgruppen, sentrale teoretiske tilnæringer og dagens diagnosemanualer. I tillegg har det vært belyst teori om forskjeller i symptomer mellom kjønnene, kamuflering av vansker og utfordringer i ungdomsårene. En sentral del av rammeverket har bestått av tilrettelegging med fokus på sosial kompetanse, sosiale ferdigheter og nære relasjoner. For å kunne belyse studiens intensjon ble det benyttet en kvalitativ forskningsmetode med et semistrukturert intervju. Det har vært fem intervjupersoner med relevant kompetanse og erfaring som har bidratt til det som senere har blitt til studiens hovedfunn. Hovedfunnene viser at utvalget i studien har opplevd at jenter i målgruppen har store utfordringer med å forstå innholdet i kommunikasjonen. Funnene tyder på at det er forskjeller i symptomer mellom kjønnene, men at flere av de grunnleggende kjernevanskene ved diagnosen kan opptre likt. Likevel er det forskjeller i den sosiale interaksjonen mellom gutter og jenter i ungdomsårene. Det pekes også på at dagens diagnosekriterier ikke er sensitive nok for å fange opp jenters symptomer. Et annet funn viser at jenters symptomer kan forveksles med andre vansker som gjør det vanskeligere å oppdage diagnosen. I tillegg tyder funnene på at kamufleringsatferd hos autistiske jentene er høyst aktuelt. Dette gjør at spesialpedagoger og andre må være observante på symptomer som skjules. Disse funnene bygger opp til temaet om tilrettelegging av det sosiale samspillet. Her er psykoedukasjon, fokus på å øke den sosial kompetansen og å øve på sosiale ferdigheter trukket frem som viktige eksempler, samt konkrete aktiviteter i skolen. Likevel kommer det frem at miljøet rundt jentene også må tilpasse seg jentenes behov, endre holdninger og ha en fleksibilitet for annerledeshet i kommunikasjonen. Samlet sett tyder resultatene på behovet for økt kompetanse hos pedagoger om symptombylde hos autistiske jenter i målgruppen. Dette danner et grunnlag for tilretteleggingen som preges av at det er vanskelig å oppdage jentene på grunn av diffuse symptomer. I tillegg er det viktig å sette søkelys på den psykiske helsen hos jentene ved å øke kunnskapen om hvordan psykiske vansker kan påvirke jentenes autismediagnose. For praksisfeltet er studiens resultater nyttige i arbeidet med å bidra til at jentene kan få det bedre sosialt sett. Derfor er det et behov for å øke denne kompetansen hos det pedagogiske personalet på skolene for å kunne gi nødvendig og individuell støtte.

Innholdsfortegnelse

Sammendrag	1
Forord	4
1. Innledning	5
1.1 <i>Bakgrunn for valg av tema</i>	6
1.2 <i>Tidligere forskning</i>	6
1.3 <i>Problemstilling</i>	8
1.4 <i>Avgrensning</i>	9
1.5 <i>Oppgavens struktur</i>	10
2. Teoretisk rammeverk	11
2.1 <i>Autismespekterforstyrrelse</i>	11
2.1.1 Sentrale teoretiske tilnærminger	12
2.1.2 Diagnosemanualer	15
2.1.3 Kjønnsforskjeller	16
2.1.4 Differensialdiagnostikk	18
2.2 <i>Hvordan ønsker jentene å bli omtalt?</i>	19
2.3 <i>En krevende ungdomstid</i>	21
2.4 <i>Kamuflering i det sosiale samspillet</i>	23
2.5 <i>Hva har jentene behov for?</i>	26
2.5.1 Sosial kompetanse og sosiale ferdigheter.....	27
2.5.2 Vennskap og nære relasjoner	30
3. Metode	32
3.1 <i>Vitenskapsteoretisk ståsted</i>	32
3.2 <i>Forskningsmetode</i>	33
3.3 <i>Det kvalitative forskningsintervju</i>	33
3.3.1 Intervjuguide og samtykkeskjema.....	34
3.3.2 Utvalg av intervjupersoner	35

3.3.3	Gjennomføring av intervju	36
3.3.4	Transkribering av intervju	36
3.4	<i>Analyse</i>	37
3.4.1	Tematisk analyse	37
3.5	<i>Validitet</i>	39
3.6	<i>Etiske aspekter</i>	40
4.	Drøfting av empiri	43
4.1	<i>Opplevelsen av de autistiske jentene</i>	43
4.2	<i>Symptomer mellom kjønnene</i>	46
4.3	<i>Differensialdiagnostikk</i>	50
4.4	<i>En sårbar ungdomstid med fokus på vennskap</i>	52
4.5	<i>Kamuflering i det skjulte</i>	54
4.6	<i>Tilrettelegging i det sosiale samspillet</i>	57
5.	Konklusjon	64
5.1	<i>Hovedfunn</i>	65
5.2	<i>Mulige implikasjoner for praksis</i>	66
5.3	<i>Studiens begrensninger</i>	68
5.4	<i>Forslag til videre forskning</i>	69
6.	Referanser	70
7.	Vedlegg	
7.1	<i>Vedlegg 1: Informasjonsskriv med samtykkeskjema</i>	
7.2	<i>Vedlegg 2: Intervjuguide</i>	

Forord

Å skrive denne masteroppgaven har vært en krevende, men spennende og lærerik reise. Jeg har jobbet med dette prosjektet i lang tid og visste tidlig i masterløpet at det var dette jeg ønsket å gå i dybden på. Nå er jeg ved veis ende og er glad for endelig kunne se resultatet av arbeidet med studien.

Dermed vil jeg benytte anledningen til å takke dem som har bidratt til oppgaven min. Først og fremst ønsker jeg å takke min veileder, Kenneth Larsen, for god støtte og konstruktive tilbakemeldinger underveis i prosessen. Jeg opplever at hensikten med studien har blitt møtt med forståelse. I tillegg har jeg blitt motivert til å strekke meg mot mine mål.

Jeg ønsker også å rette min takknemlighet for at familien min har støttet meg i dette prosjektet. Både min mor og min ektemann har motivert meg til å fortsette når jeg har følt på fortvilelse og frustrasjon. Jeg er også meget takknemlig for intervjupersonene som har bidratt til studien med sine opplevelser og erfaringer. Uten dem hadde ikke dette prosjektet vært en realitet.

Jeg er spent på veien videre og hvor denne masteroppgaven fører meg!

Skien, mai 2024

Paulina Vårli Olsen

1. Innledning

Denne masteroppgavens intensjon er å belyse spesialpedagogers opplevelser og erfaringer i møte med autistiske jenter i ungdomsårene. Studien har hatt et stort fokus på tilrettelegging av det sosiale samspillet for den aktuelle målgruppen. Målgruppen har vært autistiske jenter i ungdomsårene med størst fokus på dem med kognitive evner i eller over normalområdet. Formålet med studien har vært å belyse spesialpedagogers erfaringer med tilrettelegging som kan benyttes i arbeidet rundt det sosiale samspillet. I tillegg har det vært aktuelt å gå inn på temaer slik som kjønnsmessige forskjeller i symptombilde, samt hva dette vil kunne ha å si for oppdagelse av diagnosen hos jenter. Det har også vært aktuelt å se på hvordan spesialpedagogers erfaring kan bidra til å belyse et viktig tema om autistiske jenter som maskerer og skjuler sine sosiale ferdigheter, og som dermed ikke får tilstrekkelig tilrettelegging som de har behov for. I tillegg står ungdomsårene sentralt for å kunne ha en forståelse av hvordan det sosiale samspillet er for jentene i årene som kan være ekstra krevende. Dette er viktige temaer som spesialpedagoger og andre pedagoger som møter autistiske jenter bør ha tilstrekkelig kunnskap om i dagens samfunn.

En del av forskningen som foreligger på feltet om autismspekterforstyrrelse er basert på studier omkring gutter og menn da det er en høyere andel av det mannlige kjønn som har blitt diagnostisert med ASF (Cridland et al., 2014, s. 1261). Det betyr at mye av kunnskapen omkring diagnosen og dens symptomer kommer fra kliniske studier og vitenskapelig forskning på menn (Lord et al., 2022, s. 299). De siste årene har det blitt satt søkelys på at symptomer og diagnosekriterier kan være ulike for gutter og jenter, hvor andelen av autistiske jenter og kvinner kan være underrepresentert. Ulike studier omtaler forekomsten av diagnosen autismspekterforstyrrelse hos jenter i forhold til gutter ulikt. Likevel er det ikke tvil om at det fortsatt i dag er flere gutter enn jenter som får diagnosen (Kaland, 2018, s. 37). I følge Øzerk & Øzerk (2020, s. 83 & 85) er forekomsten henholdsvis 3,46:1 gutt per jente i alderen 6-16 år i Norge med diagnosen autismspekterforstyrrelse i 2016. Blant 1-5 åringer var forekomstraten 4,56:1 gutt per jente i 2016. Dette viser en liten tendens til at kjønnsgapet blir mindre med økende alder. Flesteparten av de med diagnosen ligger kognitivt innenfor normalområdet (Reneflot et al., 2018, s. 64). Likevel kan det diskuteres om dette stemmer og annen forskning kan vise til en annen statistikk som ikke er tatt med her. I følge Helsedirektoratet (2023) sin statistikk om mennesker som mottok habilitering fra spesialisthelsetjenesten i perioden 2018-2022 kommer det frem at det i 2022 var 9,3 menn per

1000 innbygger i alderen 0-17 år som mottok tjenester i forbindelse med diagnosen autismespekterforstyrrelse. For kvinner var statistikken 4,1 per 1000 innbygger i alderen 0-17 år. Dette viser at det i 2022 var over dobbelt så mange gutter som jenter i Norge som mottok behandling for sin autismediagnose. I tillegg viser statistikken en markant økning fra 2020 til 2022 for ungdom med autismespekterforstyrrelse i alderen 13-17 år som har vært i kontakt med spesialisthelsetjenesten.

1.1 Bakgrunn for valg av tema

Bakgrunn for valg av tema bunngr i grunn i egen interesse for feltet som har utviklet seg over tid. Jeg har selv jobbet med autistiske personer i ulike alder, fra barn til godt voksne mennesker med diagnosen. I min arbeidserfaring la jeg merke til at gutter og menn var i overværd av de jeg møtte med diagnosen i motsetning til jenter og kvinner. Dette vekke en interesse for jentene med diagnosen og hvorfor det var slik at jeg møtte på færre jenter og kvinner. Videre utviklet dette seg til en nysgjerrighet omkring det sosiale samspillet hos målgruppen, samt hvordan jeg kunne belyse at dette er et viktig tema som det bør settes søkelys på. Idéen til masteroppgaven har egentlig vært der siden jeg startet på masterstudiet, men har gradvis endret seg fra et klinisk perspektiv på symptombilde til et tiltaksperspektiv som bygger på forståelse for hvordan det i praksis er å være ei autistisk jente som har behov for støtte i det sosiale samspillet. Videre er studiens hensikt å primært fokusere på jenter uten andre tilleggdiagnoser eller andre utfordringer enn autismespekterforstyrrelse. Mitt inntrykk er at det nettopp er disse jentene som har kognitive evner i eller over normalområdet som er vanskeligst å oppdage i ungdomsårene. Derfor ønsker jeg å belyse et felt som jeg selv synes er meget interessant, men som jeg også mener er viktig for spesialpedagoger og andre pedagoger å ha kunnskap om.

1.2 Tidligere forskning

Innledningsvis er det henvist til statistikk i forhold til gutter versus jenter med diagnosen etter norske forhold og studier. Dette gjenspeiler seg også i andre land med utenlandske studier av likende art. I studier gjort av befolkningsgrupper vises det til en forekomst hvor det er 3-4 ganger flere menn enn kvinner med autismespekterforstyrrelse. Likevel er kjønnsforskjellen i forekomst jevnt over lavere ved alvorlige kognitive evner under normalområdet (Lord et al., 2022, s. 299). En amerikansk studie (Cridland et al., 2014, s. 1261-1262) refererer til 4:1 gutt

per jente som har diagnosen autismespekterforstyrrelse. I studien refereres det også til høyere antall gutter enn jenter som har diagnosen. Studien undersøkte autistiske jenter sin opplevelse og erfaring gjennom ungdomstiden. Den viser til at det er ulike årsaker og faktorer som spiller en rolle med tanke på antall gutter og jenter med diagnosen autismespekterforstyrrelse. Noen studier viser at jenter med diagnosen har lavere IQ-score og dermed blir feildiagnostisert med lærevansker fremfor autismespekterforstyrrelse. I tillegg viser et fåtall studier til en jevnere fordelt statistikk blant jenter og gutter med autismespekterforstyrrelse med kognitive evner i eller over normalområdet, men her refereres det ikke til spesifikke tall. Andre studier viser derimot til at kjønnsforskjellene er jevnere blant dem som har lavere IQ og utviklingshemning, men at det er større kjønnsforskjeller blant dem som har kognitive evner i eller over normalområdet (Brugha et al., 2016, s. 501). En årsak til at det kan være vanskeligere å oppdage autistiske jenter i ungdomsårene er deres høye evner til sosial deltakelse, kommunikasjon og imitasjon. Disse evnene kan maskere underliggende sosiale vansker og bidra til å forsinke en eventuell diagnose. I tillegg rapporteres det at en årsak kan være at jenter har færre atferdsvansker enn gutter (Cridland et al., 2014, s. 1261 & 1262). Som spesialpedagog bør man være observant på underdiagnostisering av autistiske symptomer kan komme til uttrykk på en annen måte hos jenter (Lord et al., 2022, s. 299).

En annen amerikansk studie (Dean et al., 2017, s. 685-686) undersøkte ulikheter i sosial atferd mellom gutter og jenter med autismespekterforstyrrelse i barneskolen. I resultatene av studien kommer det frem at gutter og jenter med diagnosen strever med forskjellige aspekter i det sosiale samspillet. Gutteres problemer med sosial interaksjon er mer fremtredende og tydeligere enn hos jenter. Gjennom observasjoner som ble gjort i studien, fremsto autistiske jenter som andre jenter på avstand. Likevel kunne man se at jenter med diagnosen strevde med å sjonglere mellom de ulike gruppene av barn og finne sin plass i fellesskapet. Studien konkluderer med at jenter har andre sosiale erfaringer enn gutter med autismespekterforstyrrelse. Det å ha en forståelse for hvordan jenter beveger seg i det sosiale landskapet er grunnleggende for videre intervensjon i form av riktig tilrettelegging og tiltak (Dean et al., 2017, s. 687). Kaland peker på (2008) at målet med å utrede og stille diagnosen autismespekterforstyrrelse er å gi hjelp og støtte. En diagnose kan gi rettigheter til individuell tilrettelegging og tiltak. Erkjennelsen av det å ha autismespekterforstyrrelse kan for noen åpne opp for større grad av selvbevissthet og utvikle evner til å danne vennsksrelasjoner med riktig støtte fra andre rundt. Dermed er det i dagens samfunn viktig å sette søkelys på jentene som ikke oppdages slik at de får riktig hjelp i ungdomsårene som danner grunnlaget for resten

av livet. Statistikk viser at det er flere gutter enn jenter som har diagnosen, men i flere tilfeller kan det handle om at de ikke blir oppdaget av andre rundt. I tillegg kan dette handle om at jenter får diagnosen senere (Magnus, 2021, s. 10).

1.3 Problemstilling

Det er valgt følgende problemstilling:

«Hva opplever spesialpedagoger som aktuell tilrettelegging i arbeidet med autistiske jenter i ungdomsårene i forhold til det sosiale samspillet?»

Problemstillingen gjenspeiler studiens hensikt med tanke på tilrettelegging og tiltak av det sosiale for autistiske jenter. Som tidligere nevnt har hovedfokuset vært tilrettelegging omkring hva autistiske jenter har behov for i det sosiale samspillet. Spesialpedagogenes erfaring ligger til grunn for oppgaven sammen med et fundamentalt, teoretisk rammeverk. Dette skal gjenspeiles i bruken av metode og senere med funn fra resultatene. Videre er det selve den praktiske delen av tilrettelegging og tiltak jeg er ute etter å få frem, henholdsvis hva det er autistiske jenter har behov for med tanke på det sosiale samspillet i en sårbar fase av livet. Her vil det være flere faktorer som spiller en rolle hvor ungdomsårene er en sårbar tid med pubertet, hormoner, følelser i sving og usikkerhet knyttet til egen identitet. Hensikten med studien er å få frem spesialpedagogers erfaringer og hvordan dette kan bidra til at andre kan møte jentene på en god måte i forhold til det sosiale samspillet.

Videre er det mye diskutert hvilken betegnelse som er riktig å bruke for å omtale autisme. Den internasjonale betegnelsen er Autism Spectrum disorder (ASD). Andre betegnelser er ASC (Autism Spectrum Condition) eller AST (autismespektertilstander) på norsk. Betegnelsen ASC legger vekt på tilstanden hos personen og deres behov for støtte istedenfor at det sees på som en forstyrrelse hos personen (Lai et al., 2014, s. 897). I tillegg vises det til at diagnose- eller forstyrrelsesbegrepet oppfattes som negativt for autistiske personer hvor det i begrepet ligger at autisme er feil eller må kureres (Monk et al., 2022, s. 792). Det kan også oppfattes som at det er personen selv som er ansvarlig for deres utfordringer og at målet er at forstyrrelsen elimineres (Dwyer et al., 2022). Dette er tatt i betraktning når det er valgt hvilken betegnelse som skal brukes. Begrepet autismespekterforstyrrelse med forkortelsen ASF er fortsatt den som er i bruk i Norge i dag. Derfor vil denne betegnelsen brukes fremover fremfor andre betegnelser som ikke er like utbredt. Likevel vil det i fremtiden være aktuelt å

bruke andre betegnelser med tanke på hvilke utfordringer betegnelsene ASD og ASF kan medbringe. I tillegg er det tatt et standpunkt til andre betegnelser og begreper omkring ASF i det teoretiske rammeverket. Her utdypes betegnelsene «autistisk person» versus «person med ASF», samt begrepene «høytfungerende» og «lavtfungerende».

1.4 Avgrensning

Masteroppgaven avgrenses i hovedsak til aldersspennet fra ungdomsskole til videregående skole for de autistiske jentene. En slik avgrensning er nødvendig for å sikre konkrete forslag til tilrettelegging og tiltak for målgruppen. I tillegg er det som tidligere nevnt spesialpedagogers erfaring som står i sentrum. Dette er på grunnlag av hvilket programområde studien knytter seg til og hvilken spesialisering som ligger til grunn. Det anses som vesentlig at spesialpedagoger vil kunne ha kunnskap og erfaring som er mest nærliggende til målgruppen. Selv om studien retter sitt fokus mot oppvekstarenaen er tanken at det kan dras paralleller til fritidsarenaer også. Det sosiale samspillet med andre foregår ikke kun på skolen og er en viktig del av hele hverdagen for jentene som også foregår på fritiden. Studien begrenser seg i hovedsak til autistiske jenter med kognitivt nivå i eller over normalområdet. Dette er på grunnlag av at det vil kunne være forskjeller mellom de som har kognitive evner under og i normalområdet. Oppgaven vil ikke ta for seg en utredningsprosess i forkant av en diagnose, men det vil være aktuelt å se nærmere på symptomer som kan være mer fremtredende hos jenter enn hos gutter for å danne seg en forståelse av hvordan dette kan opptre ulikt mellom kjønnene. En slik forståelse vil kunne ha betydning for tilrettelegging og tiltak for jentene. I tillegg til å fokusere på tilrettelegging og tiltak kan det være vesentlig å belyse hva som skal til for å kunne oppdage en diagnose hos jentene. Dette kan være viktig kunnskap for spesialpedagoger, foresatte og andre som mangler kompetanse om temaet. Det innebærer at det vil være aktuelt å gå inn på temaer som ulike diagnosekriterier som blir brukt i forskning. I tillegg kan det være vesentlig å gå inn på hvordan andre diagnoser kan forveksles med ASF og konsekvenser av kamuflering av sosial kompetanse og sosiale ferdigheter. Studien begrenses i stor grad til å bruke nyere forskning på temaet, men det kan være aktuelt å bruke noe eldre teori dersom dette er anerkjent teori som har stor innflytelse på temaet.

1.5 Oppgavens struktur

For å få en oversiktlig og ryddig fremstilling av oppgaven har det blitt valgt å dele den inn i flere kapitler. Det første kapitlet omhandler innledning av oppgaven hvor blant annet problemstillingen og bakgrunn for tema blir presentert. Det andre kapitlet tar for seg viktige aspekter ved det teoretiske rammeverket hvor viktige begreper blir gjort rede for. Her bygger teori på anerkjente forskere, relevant teori og perspektiver som er vesentlig for et solid, teoretisk utgangspunkt. Temaer innenfor dette kapitlet er blant annet sentrale teoretiske tilnærminger, kjønnsforskjeller, forveksling med andre diagnoser og hvordan jentene selv ønsker å bli omtalt. I tillegg vil det være et fokus på hva jentene har behov i forhold til sosial kompetanse og sosiale ferdigheter, samt ved vennskap og nære relasjoner. Det tredje kapitlet handler om metode som vitenskapsteoretisk ståsted med et kvalitativt forskningsintervju som fremgangsmåte. Her blir også funnene fra intervjuene analysert og kategorisert. Det fjerde kapitlet vil inneholde en kategorisering av funn hvor resultatene fra datamaterialet vil drøftes opp mot tidligere presentert teori. I det femte kapitlet vil studien gjennomgås i helhet hvor hovedfunnene vil bli oppsummert og mulige implikasjoner for praksis vil komme frem. I tillegg vil det avslutningsvis være refleksjoner rundt videre forskning.

2. Teoretisk rammeverk

I innledningen ble det presentert teori og forskning som en introduksjon til studien. I denne delen av oppgaven vil dette, samt andre viktige aspekter bli utdypet nærmere. Dette vil være studiens teoretiske rammeverk og danne et grunnlag for veien videre. Studien har hatt fokus på spesialpedagogers erfaring i møte med autistiske jenter. Derfor er det vesentlig å gjøre rede for hva autismespekterforstyrrelse er og hva dette innebærer for personen selv, samt andre rundt. I tillegg vil diagnosemanualene og kriteriene i disse danne et grunnlag for jenters symptombylde. Videre vil det bli presentert forskning om hvordan autistiske jenter selv ønsker å bli omtalt, deres behov og utfordringer. Ungdomstiden er en spennende og krevende tid som gjør at det kan være ekstra viktig å forstå jentene i denne fasen av livet. Kamouflering og maskering er utfordringer man som spesialpedagog bør være klar over, samt hva konsekvensene av dette er. En stor del av studien vil også omhandle aktuell tilrettelegging og mulige tiltak i det sosiale samspillet. Her vil det også bli redegjort for viktige begreper som sosial kompetanse og sosiale ferdigheter med forslag til aktuelle tilpasninger som kan gjøres. I tillegg til å styrke opp under jentenes sosiale kompetanse legges det også stor vekt på miljøet rundt som en viktig faktor ved tilretteleggingen.

2.1 Autismespekterforstyrrelse

«Autismespekterforstyrrelse (ASF) er en nevroutviklingsforstyrrelse som kjennetegnes av vansker med sosial kommunikasjon og interaksjon, samt repetitive og stereotype atferds- og tankemønstre» (Kaale & Nordahl-Hansen, 2019, s. 523). ASF karakteriseres som en gjennomgripende utviklingsforstyrrelse som betyr at diagnosen griper inn i alle livsområder og utviklingsområder. Vanskene kommer til uttrykk på svært ulike måter avhengig av funksjonsnivå og alder. Mennesker med ASF er en svært heterogen gruppe med stort mangfold i utviklingsnivå og språklig fungering. Variasjonen spenner seg fra personer som ikke har verbalt språk, til de som er i stand til å språklig uttrykke sine meninger og ønsker, og videre til de som har et adekvat språk med et normalt vokabular og frie setninger med velfungerende grammatikk. Det er to kjernevanskeområder som må være til stede for å kunne stille en diagnose. Disse er vansker med sosial kommunikasjon og interaksjon, samt avgrensede, repeterende atferd og interesser (Martinsen, 2016, s. 27-29). ASF er en livslang tilstand som kommer til syne i varierende grad. Dette betyr at hvert enkelt individ har behov for individualiserte tiltak som er tilpasset den enkelte (Øzerk et al., 2020, s. 26).

Det er fortsatt usikkerhet omkring hva årsakene til ASF er, men mulige årsaksforklaringer peker på at genetikk ganske sikkert spiller en sentral rolle. Studier peker på at det er usikkert knyttet til hvordan genene påvirker at noen har ASF, men ikke andre. Det er sannsynlig at ulike genetiske varianter og kombinasjon av gener kan være relatert til ASF. I tillegg kan det være faktorer under graviditeten og hos foreldrene som kan ha en sammenheng. Det er lite støtte for at miljøfaktorer etter barnets fødsel fører til ASF, men det kan heller ikke avvises helt. Nyere kunnskap antyder at epigenetikk kan påvirke hverandre og gi en vekselvirkning over tid (Kaale & Nordahl-Hansen, 2019, s. 524 & 528-529). De to klassifikasjonssystemene som er brukt i dag er DSM-5 og ICD-10. Diagnosekriterier og bruken av diagnosemanualene utdypes nærmere i et senere delkapittel.

Vansker knyttet til sosial kommunikasjon og interaksjon vedvarer gjennom hele livet, men hvordan disse vanskene kommer til syne hos personen vil kunne være svært ulikt. For ungdom med ASF vil ungdomsårene kunne være svært utfordrende da kravene som stilles på sosiale arenaer kan oppleves som krevende. Dette kan føre til at ungdommene unngår sosiale arenaer der sosial interaksjon er nødvendig. I forhold til repetitiv atferd, tankemønstre og interesser er dette også vært forskjellig fra person til person. For noen vil dette kunne bli altopplukende, mens for andre går det ikke så mye utover den daglige fungeringen. For noen kan også sensoriske interesser, samt stereotypiske og noe uvanlige håndbevegelser observeres (Kaale & Nordahl-Hansen, 2019, s. 524-526). For autistiske personer som har kognitive evner i normalområdet er forståelsesvansker en stor utfordring og noe som kan være en av de viktigste kjennetegnene i denne gruppen. Dette kan være at de misforstår det andre sier fordi de har mangelfull eller annerledes forståelse av de kontekstuelle forholdene. Misforståelsene innebærer ofte en bokstavelig oppfattelse av det som blir sagt. Særlig vanskelig er å forstå figurativt språk som ord og ytringer som blir brukt i overført betydning, slik som metaforer, ordtak, sarkasme og ironi (Martinsen et al., 2015, s. 17). De kan bli opptatt av å gjøre ting på rett måte, følge regler til punkt og prikke, samt av hva som er rett og rettferdig. Dette gjør at personer med ASF kan oppfattes av andre som lite fleksible og rigide (Martinsen, 2016, s. 30).

2.1.1 Sentrale teoretiske tilnærminger

Det er noen viktige teoretiske tilnærminger som søker å forklare ASF og som har hatt stor innflytelse på forståelsen av kognitiv og emosjonell fungering av barn og unge med diagnosen. Her velges en eklektisk tilnærming for å vise ulike perspektiver som kan belyse

ulike områder av fungering og psykologiske fenomener. Teoriene vil også kunne supplere hverandre. Det anses som vesentlig å gjøre rede for grunnleggende teorier innenfor feltet slik at man får en bredere forståelse av ASF. Meningen med teoriene er søken etter å forstå hvordan det for autistiske personer oppleves å ha diagnosen, utføre undersøkelser på bakgrunn av teoriene og for å kunne komme med forslag til hvordan man kan bedre hverdagen for personene (Chown et al., 2023, s. 4). De fire teoriene er Theory of Mind (ToM), svak sentral koherens, svekkede eksekutive funksjoner og monotropisme.

Theory of Mind handler om personens evne til å sette seg inn i andre individers behov, ønsker og tankesett. Barn i alderen tre til fem vil allerede begynne å kunne sette seg inn i andres perspektiver, forstå og forutsi andres reaksjoner. I et gruppeperspektiv vil barn med ASF kunne ha større vansker med dette enn andre barn (Kaale & Nordahl-Hansen, 2019, s. 530). Det påpekes to sentrale kognitive vansker hos autistiske barn som er svekket evne til felles oppmerksomhet og svekket evne til sinnlesing. Svekkelse av disse kognitive funksjonene bidrar til det som kalles for sinnblindhet (Øzerk et al., 2020, s. 169). Dette innebærer at personen har liten evne til å forstå egne og andres tankeforestillinger. Videre kan dette føre til reduserte muligheter til å utvikle ferdigheter i sosial kommunikasjon. Sosialt samvær med jevnaldrende er en viktig for å utvikle ferdigheter i sinnlesing (Øzerk et al., 2020, s. 169). Autistiske personer vil kunne ha vansker med å gjenkjenne og forstå tanker og følelser hos en annen person etter hva som er forventet utvikling i forhold til alder. I tillegg kan det være utfordrende å lese de sosiale og emosjonelle uttrykkene i øynene til andre, samt ha en ganske bokstavelig tolkning av andres utsagn. Andre utfordringer kan være at autistiske personer kan oppfattes som lite respektfulle i visse settinger hvor de sosiale kodene ikke er forstått og at full ærlighet i alle situasjoner ikke er passende (Attwood, 2007, s. 126-129). Autistiske personer kan over tid tilegne seg avanserte evner innenfor ToM, men det å bruke kognitive mekanismer for å kompensere for lave ferdigheter kan føre til utbrenthet (Attwood, 2007, s. 135).

Eksekutive funksjoner kan beskrives som et sett kognitive prosesser som er nødvendig for å ha kontroll over egen atferd. Dette er ferdigheter som arbeidshukommelse, impuls kontroll, planlegging, selvregulering og kognitiv fleksibilitet. Svekkede eksekutive funksjoner innenfor disse områdene er ikke unikt for autistiske personer, men det bidrar til å forstå vanskeområdene ved diagnosen. Dette kan være med på å forklare vansker innenfor perspektivtaking og vansker som relateres til repeterende og stereotyp atferd (Kaale &

Nordahl-Hansen, 2019, s. 531). Svekkede eksekutive funksjoner virker negativt inn på sosial samhandling, kommunikasjon og atferd. Dette kan blant annet vise seg i form av svak evne til sosial samhandling, resonnering, kommunikasjon, å ta avgjørelser og utføre målrettede handlinger. I forhold til eksekutive funksjoner som impuls kontroll kan dette vise seg som manglende evne til å regulere impulser, akseptere reaksjoner og vurdere konsekvensen av sine egne handlinger. I forhold til organisering kan det være vanskelig å organisere egne tanker, vurdere egne behov og spørre om hjelp (Øzerk et al., 2020, s. 171 & 173). Teorien om svak sentral koherens går ut på at autistiske personer har en tendens til å fokusere på eller oppfatte detaljer fremfor helheter. Teorien søker å forklare hvorfor autistiske barn ofte har en ujevn evneprofil som kan sees i tilknytning til eksepsjonelle evner innenfor snevre områder (Kaale & Nordahl-Hansen, 2019, s. 530). En slik teori søker å forstå de spesielle interesser autistiske personer kan ha, samt behovet for rutiner og ritualer. Teorien går ut på at autistiske personer har et annet system for prosessering av informasjon og fokus på detaljer. Det betyr at det kan oppstå vansker med å forstå den større konteksten eller meningen i et helhetlig overblikk (Attwood, 2007, s. 197). Videre er teorien om monotropisme også verdt å beskrive i denne sammenheng. Denne kan ligne noe på teorien om svak sentral koherens (Attwood, 2007, s. 253).

Monotropisme søker å forstå hvordan oppmerksomhetsfunksjonen hos autistiske personer fungerer annerledes enn hos andre. Dinah Murray står bak teorien, og refererer til de begrensede og stereotypiske interessene en autistisk person kan ha, samt hvordan dette har en sammenheng med personens interesse og oppmerksomhet. En sentral del av teorien kan beskrives som et tunnelsyn hvor interessen for noe blir så altoppslukende at det blir vanskelig å løsrive seg til å ha fokus på noe annet. Dette handler om hvordan autistiske personer prosesserer sensorisk informasjon som er inntrykk og informasjon som hjernen får gjennom sanseorganene. Den kognitive teorien søker å være en ikke-patologisk tilnærming til å forstå hvordan autistiske personer fungerer. Et monotropisk fokus handler om tendensen til å fokusere intenst på én ting, hendelse eller emne og utfordringer med å flytte oppmerksomheten til noe annet. Ved løsrivelse fra et slikt intenst fokus kan det oppstå ubalanse i de kognitive prosessene og underveis kan personen oppfattes som distansert fra omgivelsene. Dette kan igjen føre til atferdsmessige utfordringer som kan av andre tolkes som utfordrende atferd (Murray et al., 2005). En ny studie har undersøkt monotropisme hos autistiske personer og personer uten diagnosen. Ut ifra et spørreskjema svarte kandidatene i studien på forhold om sin egen atferd som forbindes med denne teorien. Her kommer det frem

at monotropiske tendenser er høyere hos autistiske personer enn andre som ikke er autister. Dermed kan man vise til at kjennetegn for teorien er gjeldene og en interessant måte å søke å forstå ASF på. I tillegg kan det muligens være med på å forklare kjønnsforskjellene med hvordan jenter og gutter med diagnosen kan opptre ulikt (Chown et al., 2023, s. 9).

2.1.2 Diagnosemanualer

Utredning og diagnostisering av ASF baserer seg på to diagnosemanualer. Den ene, DSM, er utviklet av American Psychiatric Association (APA) og brukes i dag både i klinisk arbeid og i medisinsk forskning da den anses for å ha beskrivende diagnosekriterier. Den andre, ICD, er utviklet av Verdens helseorganisasjon (WHO) og er et system for medisinsk koding eller kategorisering av sykdommer, diagnoser, symptomer og sosiale omstendigheter. Norge bruker i dag utgaven ICD-10, men ICD-11 er lansert og vil etter hvert bli tatt i bruk i Norge. DSM-5 er også nåværende versjon som brukes av flere land i verden. Derfor vil forskning og teori som ligger til grunn for oppgaven bygge på begge diagnosemanualene avhengig av hvor forskningen kommer fra. Derfor anses det som grunnleggende å ha en forståelse for hvordan ASF stilles ut ifra de to diagnosemanualene (Øzerk et al., 2020, s. 54-55). I ICD-10 er det en overordnet kategori som heter «Gjennomgripende utviklingsforstyrrelse» med åtte underkategorier. De mest kjente er barneautisme, atypisk autisme og Aspergers syndrom. I DSM-5 og ICD-11 er «Gjennomgripende utviklingsforstyrrelse» med underkategorier fjernet. I stedet er dette erstattet med «Nevroutviklingsforstyrrelser» som er overordnet kategori med «Autismespekterforstyrrelse (ASF)» som underkategori og samlet betegnelse.

Begge diagnosemanualene gikk fra tre hovedkategorier av vansker ved ASF til to hovedkategorier. Dette er vansker med sosial interaksjon og sosial kommunikasjon, samt atferd preget av begrensede interesser og repeterende stereotypier. Den tredje kategorien om språkproblemer i DSM-5 er fjernet grunnet at språkproblemer også forekommer ved andre diagnoser. Det er også noen forskjeller mellom de to diagnosemanualene. I korte trekk introduserer ICD-11 detaljerte retningslinjer for å skille mellom ASF henholdsvis med og uten intellektuell funksjonsnedsettelse, mens DSM-5 nevner kun at ASF og intellektuell funksjonsnedsettelse kan forekomme samtidig. Dette er interessant for studiens del da den primært retter seg mot autistiske jenter med kognitive evner i eller over normalområdet. I tillegg anses ICD-11 for å være en kultursensitiv manual på grunn av hensyn til lekeatferd på tvers av kulturer (Øzerk et al., 2020, s. 56-68).

2.1.3 Kjønnforskjeller

Som presentert i innledningen vises det til å være en skjev fordeling mellom kjønnene i forekomsten av ASF. Likevel er bildet mer nyansert enn dette dersom man i tillegg ser på kognitive evner blant personene. Det er mindre forskjell mellom forekomst blant kjønnene for de med alvorlig eller dyp utviklingshemning. Her synes det å være en relativt lik fordeling, mens forskjellen er betydelig større blant dem med kognitive evner i eller over normalområdet. Da vises det til 8:1 gutt per jente med diagnosen (Helterschou, 2022a, s. 20). En systematisk gjennomført analyse av 54 studier i forhold til forekomst mellom kjønnene viser også at lavere kognitive evner utgjør en mindre forskjell i forekomsten mellom menn og kvinner. Dette forklares blant annet med at kvinner går under radaren og at deres vansker er mer sannsynlig enklere å gå slipp av (Loomes et al., 2017, s. 12-13). I tillegg ser det ut til at selve forekomsten av ASF hos personer med kognitive evner i eller over normalområdet har økt de to siste tiårene. Dette er trolig grunnet en økt oppmerksomhet i forhold til å gjenkjenne symptomer på diagnosen (Lai et al., 2014, s. 897).

En årsak til at det kan være vanskelig å identifisere autistiske jenter er at jenters symptomer kan skille seg fra guttenes. Dette varierer med tanke på alder og hvilket evnenivå personen har. Sosiale vansker kan fremkomme over tid hvor gutter kan ha større vansker i tidlig alder, mens for jentene kommer dette mer til syne i ungdomstiden (Nichols et al., 2011, s. 23). Autistiske jenter har større sannsynlighet for å danne nærere vennsksapsrelasjoner til noen som oppleves å være en trygg tilknytning eller mentor. Dette er et karakteristika som minsker sannsynligheten for at man mistenker at det er ASF siden en av de største utfordringene anses å være vansker med å utvikle relasjoner til jevnaldrende. I tillegg har autistiske jenter mindre fremtredende stereotype og repetitive interesser enn gutter. Jentene viser oftere interesse i hobbyer og aktiviteter som andre jevnaldrende har i ungdomsårene. De med kognitive evner i normalområdet har som regel evner til å kunne reflektere over sosiale situasjoner og analyse disse interaksjonene i en større grad enn gutter (Attwood, 2007, s. 58-59).

De unike sosiale utfordringene som jenter møter på, kan også ha en innvirkning på hvordan vanskene kommer til uttrykk på. I ungdomstiden er det forskjeller i den sosiale interaksjonen mellom gutter og jenter, hvor jenters interaksjon vanligvis er mer kompleks med intim sosial kommunikasjon og prating. Hos gutter baserer det seg mer på å gjøre ting sammen, noe som kan føre til at det blir vanskeligere for autistiske jenter å nå det nivået for kommunikative

ferdigheter og sosial forståelse som kreves for å passe inn i de sosiale gruppene i ungdomstiden (Nichols et al., 2011, s. 33-34). Selv om det finnes forskjeller i symptombilde mellom gutter og jenter med ASF, kan det også være slik at diagnosekriteriene baserer seg mer på gutter sine symptomer enn jentenes. Dette innebærer at kriteriene ikke fanger opp mer subtile symptomer som jenter kan ha, og ikke oppdager de som har et normalt evnenivå som skjuler sine sosiale vansker (Attwood & Garnett, 2019, s. 12). Her legges det vekt på at kriteriene mangler sensitivitet over jentenes autistiske trekk som vansker med sosial kommunikasjon, samt jentenes evner til kamuflering som gjør det vanskelig å oppdage dem (Øzerk et al., 2020, s. 86). Dr. Devon Price (2022, s. 35) som selv har diagnosen peker på en interessant faktor til hvorfor autistiske jenter viser mindre av den utagerende atferden enn gutter. Han viser til at det er mindre akseptabelt for jentene å vise aggresjon i fysisk form og at dette fører til at jentene opplever en mer restriktiv sosial standard av hva som er tillat. Dette fører til at jentene lærer å skjule denne siden av seg selv tidligere enn guttene. I tillegg er det tendenser til mindre bekymring dersom ei jente er sjenert eller enklere å bortforklare dersom ei jente har emosjonelle utbrudd (Price, 2022, s. 54).

I en artikkel av Kaland (2017) har det blitt sammenlignet flere studier som har sett på kjønnsforskjeller når det kommer til sosial og ikke-sosial atferd hos autistiske personer. Her vises det til store forskjeller mellom kjønnene for de som har kognitive evner i eller over normalområdet. Kjønnsforskjellene synes å være størst hos denne gruppen med ASF. På overflaten fungerer jentene bedre enn forventet noe som gjør at de kan gå under radaren. I tillegg vendes oppmerksomheten i stor grad mot hvordan diagnosen fremtrer hos gutter. Her vises det også til at dagens diagnostiske kriterier ikke er gode nok for å effektivt fange opp jentene. I artikkelen kommer det frem at jenter har betydelig bedre sosial motivasjon enn gutter på samme alder i alderen 12-16 år. For de som hadde IQ-verdier på 70 eller mer, altså normale kognitive evner, hadde jentene mindre alvorlige samspillvansker og utviklet bedre sosiale ferdigheter enn guttene. I tillegg vises det til at det er mindre sannsynlighet for at jenter blir diagnostisert enn gutter fordi de har færre symptomer på svikt i det sosiale samspillet. Jentene er som regel mer innstilt på å lære seg sosiale normer og nyanser i kommunikasjon, også nonverbalt. For kvinner kommer det frem at de har bedre eksekutive ferdigheter enn menn, mens menn har bedre verbale ferdigheter. Gutter viser også oftere enn jenter en atferd som gir grunnlag for en klinisk vurdering, slik som hyperaktivitet og aggresjon. I tillegg pekes det også på at det kan være ulike forventninger fra omgivelsene til

sosial atferd mellom kjønnene. Siden jentenes symptomer kommer til uttrykk annerledes enn gutter kan dette føre til at jentene blir underdiagnostisert (Kaland, 2017).

2.1.4 Differensialdiagnostikk

Symptombilde hos voksne kan være vanskelig å tolke på grunn av komorbide tilstander som kan overskygge symptomene på ASF. Autistiske personer kan ha lært seg grunnleggende sosiale ferdigheter uten å ha en forståelse for innholdet i disse. Det kan gjøre at personen fremstår som mer sosial kompetent enn hva den egentlig er. I tillegg kan ASF og andre psykiske lidelser ha overlappende symptomer som gjør det vanskelig å skille dem fra hverandre. ASF opptrer også hyppig med en rekke andre tilstander. Det er høy komorbiditet blant nevroutviklingsforstyrrelser og psykiske lidelser. Noen tilleggslidelser kan skyldes at det er en felles underliggende årsaksforklaring, men vanskene ved ASF kan i seg selv føre til risiko for tilleggslidelser. Tilleggsversker og komorbiditet påvirker utviklingen og man ser at den autistiske væremåten ofte forsterkes (Helverschou, 2022a, s. 25-26). Man kan anta at dette også er aktuelt for ungdom, spesielt for jenter med tanke på kamuflering av sosiale ferdigheter. Dette kan gjøre det utfordrende for andre rundt i forhold til å forveksle ASF med andre diagnoser som kan lignende symptomer. I tillegg kan det være slik at man først vekker mistanke når man merker at ei jente sliter psykisk og deretter mistenker at det kan være en psykisk lidelse. Noen utvikler depresjon, angst eller spiseforstyrrelser som gjør at det vekkes mistanke og at det på den måten kommer frem at den underliggende vansken er ASF (Magnus, 2021, s. 11 & 14-15).

En studie av Bargiela med fler (2016, s. 3285-3286) viser til at flere autistiske kvinner har opplevd at andre rundt har mistolket deres autistiske væremåte med andre diagnoser. Studien omhandler autistiske kvinners erfaring og opplevelse av å få en sen diagnose. Utvalget var 14 kvinner med IQ-score på 70 eller over. I studien kommer det frem at noen ble behandlet for depresjon i flere år eller fikk andre diagnoser innenfor psykiske lidelser før det viste seg at det egentlig var ASF som var den underliggende vansken. I tillegg var det flere som opplevde å ikke bli trodd når de selv begynte å mistenke at de kunne ha diagnosen. En annen studie av Baldwin & Costley (2016, s. 483 & 491) undersøkte behov og erfaringer til godt fungerende autistiske kvinner. I denne sammenhengen antas det å kunne være kognitive evner i eller over normalområdet. Utvalget bestod av 82 kvinner med fokus på temaene helse, utdanning, arbeidsliv, sosialisering og kommunikasjon. I studien kom det frem at denne gruppen hadde opplevd feilaktige diagnoser istedenfor ASF som var riktig diagnose. Det er også tidligere vist

til at diagnoser som forveksles kan være språkvansker, angst og spiseforstyrrelser. I tillegg kom det frem i studien at psykisk helse er en vesentlig utfordring spesielt i gruppen med godt fungerende autistiske kvinner. Resultatene i studien til Cridland med fler (2014, s. 1264 & 1265) viser til at mødre til autistiske jenter har opplevd at prosessen med å få diagnosen ASF har vært utfordrende. Dette skyldtes blant annet at fagpersoner rundt feiltolket symptomene og sammenlignet dem med gutters symptom-bilde. Dette resulterte i feilaktige diagnoser og negative implikasjoner i forhold til å få en sen diagnose. Fire av fem mødre oppga også at prosessen med å få konstatert en diagnose var vanskeligere for jenter enn for gutter.

Flere autistiske barn og unge har også utfordringer med skolevegring eller ufrivillig skolefravær. Hvis en elev slutter å komme på skolen vil det vekke mistanke og ASF kan deretter potensielt bli oppdaget. I en studie om skolevegring med hensikt å undersøke om autistiske barn og ungdom har større risiko for å utvikle dette, deltok 216 barn og ungdom i alderen 9-16 år. Elevene hadde ikke evner under normalområdet. Utvalget besto av 88 barn og ungdom med ASF, og 138 barn og ungdom uten diagnosen. I studien kom det frem at 42,6 % av de autistiske elevene viste tegn på skolevegring i motsetning til 7,1% av de andre elevene. I tillegg øker skolevegring med alder, hvor 65 % av de autistiske ungdommene uttrykte helt eller delvis fravær, mens det kun var 15,4 % av de autistiske barna som gjorde dette. Det kom også frem at varigheten av skolevegringen var lenger for de autistiske elevene enn for de andre elevene (Munkhaugen et al., 2017, s. 33-35). I en annen artikkel pekes det på utfordringen med at autistiske jenter i ungdomsårene faller ut av skolen for kortere eller lengre tid. Her vises det til at det er vanskelig for dem å forstå det som foregår og at de føler på en overbelastning dersom de ikke får tilrettelegging. Et eksempel er at det ofte kan begynne med at de nekter å delta i gym. Derfor er det viktig at personer rundt er klar over symptomer og tegn på dette (Ekevik, 2012, s. 13).

2.2 Hvordan ønsker jentene å bli omtalt?

En aktuell diskusjon som er viktig å gjøre rede for er hvordan autistiske personer ønsker å bli omtalt og hva ordbruken har å si for synet man har på personer med diagnosen. Det å være bevisst på hvilket språk man bruker når man omtaler personene kan ha mye å si i ulike situasjoner. Hensikten med dette er å ha en bevisst holdning omkring hvordan det påvirker andre, samt samfunnets syn og forståelse av ASF (Kenny et al., 2016, s. 460). Denne studien ønsker å ta hensyn til hvordan autistiske personer ønsker å bli omtalt og vise at det er av stor

betydning hvilke betegnelser man velger å bruke. Derfor er det vesentlig å se nærmere på betegnelse «autistisk person» versus «person med ASF». I tillegg vil begrepene «høytfungerende» og «lavtfungerende» bli diskutert hvor forslaget er å heller bruke betegnelsen «kognitivt nivå i eller over normalområde». Personer som selv har diagnosen, har uttalt seg om at de ønsker å bruke begrepet «autistisk person» fremfor «person med ASF». Dette begrunnes med at ASF er en del av identiteten til personen hvor man er stolt av hvem man er og hva diagnosen går ut på. Noen foreldre ønsker å omtale sitt eget barn i første-person fordi de ikke vil at barnet skal bli definert av diagnosen. Likevel argumenteres det for at «person med ASF» distanserer personen fra diagnosen som er en viktig del av identiteten. Andre betegnelser som er bedre egnet kan også være «autist», «autistisk», «på autismespekteret» og «aspie». Autistiske personer er en svært heterogen gruppe som gjør at de selv kan bestemme hvilke betegnelser de ønsker å bruke og hvilke som kan oppfattes som stigmatiserende (Price, 2022, s. 46-48).

En studie av Bury med fler (2020, s. 685-686) undersøkte hva australske autister ville bli omtalt som. Der viste det seg en signifikant preferanse for «autistisk person», «autist» og «person på autismespekteret» fremfor andre betegnelser i første-person som inkluderte identifikasjon på en tilstand eller forstyrrelse hos personen. I tillegg ble preposisjonen «på» foretrukket fremfor «med» når det kom til betegnelsen «person på autismespekteret». Dette lille skifte lar individet beholde deres autistiske identitet, men viser også deres styrker og utfordringer knyttet til diagnosen. Derimot finnes det også studier hvor personer ønsker å bli omtalt i første-person med betegnelsen «person med autisme» fremfor identitet-først med betegnelsen «autistisk person». I en nederlandsk studie (Buijsman et al., 2023, s. 788) med et utvalg på over 1000 personer som enten har diagnosen selv eller er foresatte til barn med diagnosen, kom det frem at 68.3 % av de med diagnosen og 82.5% av de foresatte foretrakk å bruke betegnelsen «person med autisme». For dem i voksen alder som var av den yngre generasjonen, hadde høyere IQ og flere autistiske trekk var det en større preferanse for betegnelsen «autistisk person». Dette viser at språk og kultur har stor innvirkning på terminologien som blir brukt for å omtale personene.

Funksjonsnivået hos autistiske personer er også et svært omstridt tema. «Høytfungerede» og «lavtfungerende» brukes for å omtale hvor godt personen fungerer i hverdagen. Dette forbindes ofte med IQ og intellektuell funksjonsnedsettelse. «Høytfungerende» assosieres med IQ over 70 og «lavtfungerende» assosieres med IQ under 70. Her velges heller

betegnelsen «kognitivt nivå i eller over normalområde» som er målgruppen i studien (Alvares et al., 2020, s. 221). Grunnlaget for dette er at «høyt- og lavtfungerende» kan oppleves som negativt ladet hvor det forenkles hvordan personens vanske påvirker livet og referer til at produktivitet har noe å si for verdien personen har som menneske. I tillegg kan personen i noen aspekter av livet fungere bedre enn i andre situasjoner, hvor det noen ganger kan være bedre fungering og noen ganger være dårligere. Andre betegnelser som er anerkjent av autistiske personer kan også være «høyere behov for støtte» og «lavere behov for støtte» (Price, 2022, s. 48-49 & 81-84). En studie (Alvares et al., 2020, s. 229-230) som blant annet undersøkte kognitive estimater og alder ved diagnose fant ut at «høytfungerende» er en dårlig klinisk betegnelse kun basert på IQ som ikke bør bli brukt til å beskrive funksjonalitet. Betegnelsen beskrives her som misvisende hvor den benekter behovene til autister der det er antatt god funksjonalitet basert på intelligens. I tillegg vises det til manglende autonomi for dem som betegnes som «lavtfungerende» med tilsvarende antagelser basert på intelligens. Funnene fra studien viser at man bør bevege seg mot en større forståelse av variasjonen i funksjonalitet og kognitive evner med fokus på tilpasset støtte for å øke personens potensial og muligheter.

2.3 En krevende ungdomstid

Ungdomsårene kan være en krevende tid for alle ungdommer, men det å være ei autistisk jentene i ungdomsårene kan by på en rekke utfordringer og hensyn man bør ta. Det er mange hormoner i kroppen og følelser i spill som kan påvirke livets opp- og nedturer. Ungdomsårene er en tid hvor man finner mer ut av hvem man er, hvem man har lyst til å være og hvilken identitet man har. Det kan være vanskelig å forstå seg selv og andre hvor det kan være mange forventninger fra andre rundt. I tillegg må man navigere seg i et landskap i forhold til hvordan man skal passe inn i samfunnet og finne sin plass. Autistiske ungdommer kan ha vansker med å få med seg det som andre får med seg helt automatisk. De trenger å lære seg de uskrevede reglene, men også tilpasse og justere bruken av dem etter situasjonen. Ved økende alder stilles det større forventninger til mestring av å kunne uttrykke følelser, samt forstå og kommunisere følelsene sine på en ordentlig måte. Det kan være vanskelig for jentene å henge med på andres endrede interesser og væremåter, men også å sortere egne følelser og reaksjoner. I forhold til utseende og klesstil kan noen autistiske jenter være lite opptatt av moter, og det å følge samfunnets krav til hvordan man skal stelle seg og kle seg (Ekevik, 2012, s. 6-10). På grunn av utfordringer med samspill og kommunikasjon kan autistiske ungdommer lett falle utenfor

den vanlige ungdomskulturen. Jevnaldrende kan holde på med ting som de hverken er interessert i eller helt forstår. Manglende forståelse av andres handlinger og intensjoner kan føre til at man urettmessig beskylder andre for bevisst å ha gjort dem urett. Dette bunner i at de autistiske ungdommene opplever og fortolker sosiale situasjoner annerledes enn andre. I tillegg kan det være ekstra utfordrende for dem å forstå og forholde seg til sin egen seksualitet i større grad enn andre (Martinsen et al., 2015, s. 24 & 25).

Selvstendighet er også en viktig del av det å bli eldre hvor man i ungdomsårene gjerne løsriver seg fra familie og står mer på egne ben enn tidligere. I ungdomstiden skjer det gjerne en sterk forskyvning fra orientering mot foreldre til en retning som preges mer av venner og jevnaldrende. Identitet og selvstendighet er nært knyttet til hverandre hvor det å finne seg selv og kjenne seg selv er grunnleggende for sin egen autonomi. Det kan også skilles mellom to typer selvstendighet; den lille og den store. Den lille selvstendigheten handler om å kunne organisere livet sitt slik som i sosiale relasjoner og sette grenser for fristelser. Den store selvstendigheten handler om identitet slik som hvem man er og hva man vil bli. En tryggere identitet kan medføre en følelse av større uavhengighet i relasjon til venner slik at man kan ta egne valg fremfor å styres av andres meninger (Smette et al., 2017, s. 139 & 147).

Selvstendighet omfatter dermed selvforståelse, selvtillit, vurdering av andre mennesker og muligheten til å foreta selvstendige valg i livet. Forutsetningen for å kunne gjøre dette er at man vet hva man kan velge mellom og hva man kan velge bort. Ferdigheter som å kunne stå opp for seg selv, tale sin egen sak og gjøre valg på egne vegne er noe som må læres. Disse ferdighetene krever også vurderingsevne som kan være vanskelig å ta stilling til for autistiske ungdommer (Ekevik, 2012, s. 8).

Attwood og Garnett (2019, s. 3 & 4) søker å forklare ulike tilpasninger og personlighetstrekk ved autistiske personer. Dette kan være aktuelt å ha med seg inn i forståelsen av hvordan dette kan ha en sammenheng med ungdomstiden for jentene. Den første typen er den introverte hvor personen unngår sosiale settinger. For denne typen kan det sosiale samspillet virke overveldende og stressende. I tillegg kan de sosiale interaksjoner oppleves som komplekse. Likevel er en del autistiske personer ekstroverte og har høy motivasjon for sosialisering. Her er det to typer tilpasninger hvor man har den påtrengende ekstroverten og den kamuflerende ekstroverten. Den påtrengende ekstroverten beskrives som en som søker sosiale erfaringer, men som ikke klarer å lese alle signalene som modereres i sosiale settinger. Dette kan sees i sammenheng med ToM hvor det å tolke nonverbal kommunikasjon kan være utfordrende.

Denne typen kan oppleves av andre rundt som intens, påtrengende og upassende fordi de ikke forstår de sosiale kodene. Dette kan føre til kortvarige vennskap og en opplevelse hos andre at vennskapet er for overveldende selv om personen har interesse for sosial interaksjon. For personen selv kan det oppleves som å bli forlatt, sviktet og misforstått når vennskapet tar slutt.

Den siste typen er den kamuflerende ekstroverten hvor det kan være vanskelig å oppdage at de strever med å lese nonverbal kommunikasjon, samt både etablere og holde på vennskap. De observerer jevnaldrende og analyserer deres sosiale atferd slik at de tilegner seg informasjon om hvordan man skal oppføre seg i sosiale settinger. Dermed kamuflerer de sine sosiale vansker og personen lager en sosial «maske». For å forstå prosessen med kamuflering er det vesentlig å vite noe om hvordan sosial kompetanse og ferdigheter utvikles for autistiske jenter, samt skiller seg fra guttenes sosiale atferd (Attwood & Garnett, 2019, s. 4 & 5). En slik forklaring av ulike personlighetstyper kan være med på å danne et grunnlag for individuelle tiltak og tilrettelegging for de autistiske jentene. Likevel er det ønskelig å trekke frem viktigheten av å ikke sette noen i bås med merkelapper eller kategorier som personen ikke kan kjenne seg igjen ved. De ulike tilpasningene som er beskrevet er ment som et verktøy til å gjenkjenne hva jentene kan streve med og hva de har behov for.

2.4 Kamuflering i det sosiale samspillet

Det finnes ulike måter som søker å forklare hva maskering og kamuflering går ut på. En bevissthet rundt hvilke betegnelser man tar i bruk er nødvendig for å forstå forskning og i hvilken kontekst betegnelsene brukes. I følge Price (2022, s. 96) består autistisk maskering av to atferdsmessige komponenter; kamuflering og kompensering. Kamuflering er et forsøk på å skjule eller minske autistiske trekk for å passe inn med nevrotypiske personer. Formålet med dette er unngå at andre oppdager at personen fremstår annerledes. Kompensasjon forklares som spesifikke strategier for å overvinne utfordringer og sosiale mangler relatert til diagnosen. Formålet med dette er å opprettholde inntrykket av at personen har en uavhengig og høy grad av fungering. Et eksempel i praksis kan være ei jente som prøver å gjøre seg usynlig i en sosial setting ved å gjøre seg selv til passiv og behagelig i situasjonen. Dette kamuflerer at hun egentlig er forvirret og overveldet. I tillegg er det en kompensering av manglende kommunikasjonsferdigheter. Maskering kan bli brukt til å korrigere atferd som den autistiske personen har opplevd at ikke er sosialt akseptert. Dette kan for eksempel være å

fremstå som klein og istedenfor late som at man er kul. Dette kan vises gjennom atferd som å unngå aktiviteter som man ikke er umiddelbart god i, late som at man er reservert og ikke bryr seg noe særlig, samt øve på samtaler for seg selv så det fremstår som naturlige samtaler med andre i selve kommunikasjonen (Price, 2022, s. 96-97 & 107). Attwood og Garnett (2019, s. 9) presenterer en modell med tre stadier i prosessen av kamuflering. Her blir altså kamuflering brukt som et overordnet begrep istedenfor maskering. Det første stadiet består av motivasjon til å lykkes sosialt og utvikle vennskap. Det andre stadiet handler om å tilegne seg ferdigheter til å kamuflere forvirring i sosiale settinger, barnslighet og en forsinkelse i resonnering. Dette oppnås ved å bruke maskering og kompensatoriske strategier. Det tredje stadiet involverer kortsiktige og langsiktige konsekvenser. Dette innebærer en forsinket oppdagelse av diagnosen, manglende tilgang til riktig støtte og forståelse, samt psykiske lidelser som en konsekvens.

Kompensering forklares her som en strategi hvor den autistiske personen lærer å imitere kroppsspråk, ansiktsuttrykk og memorere fraser til ulike samtaler. Dette kan tilegnes ved observasjon av andre i sosiale settinger, av å se filmer og lese skjønnlitteratur. En alternativ kompenserende strategi kan være å foretrekke å omgås gutter fremfor jenter. En annen alternativ strategi er interesse for superhelter og fiktive helter for å tilegne seg venner basert på delte interesser slik som «cosplay» og «Comic-con» hvor man kamuflere seg bak definerte roller med kostyme. Maskering forklares som en sosial maske hvor intensjonen er å fremstå nevrotypisk ved å endre på personligheten sin. Dette kan gjøre at personen opptrer med ulike personligheter. For å lykkes med dette krever det evner til å undertrykke angst, opptre avslappet og hele tiden overvåke sin sosiale opptreden. I tillegg er det viktig å fremstå interessert i andre, ha passende øyekontakt og vise empatiske gester. I tillegg brukes assimilasjon hvor intensjonen er å passe inn og opptre normalt ut ifra forventinger til det sosiale samspillet. Dette innebærer å undertrykke sine autistiske trekk slik at man kan være en kameleon som virker til å ikke ha diagnosen. For å oppnå assimilasjon kan personen gå deltid på skolen og jobbe redusert for å minske effektene av utbrenthet (Attwood & Garnett, 2019, s. 10 & 11).

Sett i sammenheng med «den kamuflerende ekstroverten» (Attwood & Garnett, 2019, s. 4 & 5) er det viktig å være bevisst på tegn til kamuflering, hvordan dette kan påvirke autistiske jenter og konsekvenser av dette. Kamuflering kan utvikle seg til psykiske lidelser som sosial angst og for noen kan også rusmidler i form av alkohol og narkotika bli brukt for å

selvmedisinere seg selv. For noen kan det å løsrive seg og distansere seg selv fra følelser føre til ensomhet og få nære relasjoner. For noen kan de mer harmløse kompenserende strategiene føre til større problemer uten at man selv blir klar over det før livet blir for vanskelig å håndtere på egen hånd (Price, 2022, s. 111-112). Til sist handler all maskering om å sette sine egne følelser til siden slik at man kan fokusere på å tilfredsstille andre eller tilpasse seg sosiale normer. Dette er en selvdestruktiv måte å leve sitt eget liv på hvor kamufleringen overskygger egne behov (Price, 2022, s. 137). Autistiske mennesker har økt sårbarhet for å utvikle psykiske lidelser hvor angst og depresjon er de mest fremtredende diagnosene. Hvordan disse lidelsene kommer til uttrykk på hos autister kan også være annerledes. Tvangslidelse, søvnevansker og spiseforstyrrelser er også noe flere kan ha utfordringer med, samt flere andre tilstander (Helveschou, 2022b, s. 46-49). I likhet med annen statistikk knyttet til ASF er det også variasjoner i studier når det kommer til tilleggsvansker hos autistiske personer. En artikkel (Lai et al., 2014, s. 898) viser til et anslag hvor 42-56 % har angst og et anslag hvor 12-70% har depresjon. De mest mottakelige beskrives som «høytfungerende» som kan antas å være gruppen med kognitive evner i eller over normalområdet.

Studien av Baldwin og Costley (2016, s. 487 & 491) viser til at autistiske kvinner med kognitive evner i eller over normalområdet kamuflerer sine vansker med sosial kommunikasjon i en større grad enn menn i samme kategori. Eksempler på dette er lært atferd slik som innøvde fraser og normal respons på ulike typer scenarioer. I tillegg hadde den samme gruppen av autistiske kvinner en høy andel av utfordringer med stress, bekymringer og angst. Studien av Bargiela med fler (2016, s. 3287 & 3290) viser til at de autistiske kvinnene som deltok i studien lærte seg strategier fra media og andre rundt for å opptre mest mulig likt som andre nevrotypiske. Å sosialisere seg i større grupper opplevdes krevende, og for å håndtere dette tok de på seg en maske eller endret på personligheten sin. Maskering ble brukt for å skjule sine autistiske trekk for å fremstå normal. For kvinnene ble kamuflering assosiert med utmattelse og en forvirring av egen identitet. Flere opplevde at de satt sine egne behov til side og dermed ble utnyttet av andre rundt på grunn av dette.

En studie av Hull med fler (2020, s. 352) undersøkte kjønnsmessige forskjeller i kamuflering mellom voksne autister og ikke-autister uten intellektuell funksjonsnedsettelse. Utvalget bestod av 306 autistiske personer og 472 personer uten diagnosen. Disse svarte på et spørreskjema på nett for å måle kamuflering. En slik kartlegging kan være med på å

identifisere kamuflerende strategier slik at man kan bli bevisst på dette og potensielt minske negative utfall på grunn av kamuflering. Fra funnene kommer det frem at kvinner har en høyere andel av kamufleringsatferd enn menn. Gruppen av ikke-autister hadde til sammenligning ingen kjønnsforskjeller i kamuflering. De autistiske kvinnene scoret høyere på maskering og assimilasjon, men ikke på kompensatoriske strategier. Kvinnene i studien opplevde et høyere press enn mennene til å tilpasse atferden sin for å fremstå mer likt som nevrotypiske. Studien foreslår at identiteten til autistiske kvinner kan resultere i mer stigmatisering som kan føre til at de må bruke mer krefter for å passe inn enn andre grupper. En konsekvens av kamuflering av kvinners autistiske trekk kan være at de får en senere diagnose (Hull et al., 2020, s. 361 & 362).

2.5 Hva har jentene behov for?

Skolen har et ansvar i forhold til sosial utvikling og læring hos elevene. Den overordnede delen med verdier og prinsipper for grunnopplæringen er en del av læreplanverket med hjemmel i Opplæringsloven §1-5. Denne gjelder for grunnskole og videregående opplæring. Under prinsipper for læring, utvikling og danning finner man punkt 2.1 om sosial læring og utvikling. Denne sier noe om at skolen skal støtte og bidra til elevenes sosiale læring, samt utvikling gjennom arbeid med fagene og i skolehverdagen. Dette er gjeldende for alle elever som betyr at skolen skal tilpasse undervisning og andre aktiviteter slik at det fremmer sosial læring hos elevene. Dette er relevant med tanke på målgruppen som vil kunne trenge mer tilrettelegging med tanke på det sosiale samspillet enn andre elever (Kunnskapsdepartamentet, 2017). Videre er det «Opplæringsloven §5-1» med rett til spesialundervisning som er aktuell i denne sammenhengen. Elever som ikke har eller ikke kan få et tilfredsstillende utbytte av det ordinære opplæringstilbudet, har rett til spesialundervisning. Utover faglig tilrettelegging og tiltak vil de autistiske jentene også kunne ha stort behov for tiltak som retter seg mot økt sosial kompetanse og sosiale ferdigheter (Opplæringslova, 1998).

Studiens problemstilling har fokus på aktuell tilrettelegging for autistiske jenter i ungdomsårene i forhold til det sosiale samspillet. Dermed er det viktig at dette også får plass i det teoretiske rammeverket med konkrete forslag til tilrettelegging og tiltak. Dersom det skal settes i gang tiltak er det nødvendig å ha inngående kunnskap om personen det gjelder. En slik kartlegging bør omfatte individets væremåte, temperament, interesser, samt situasjoner og aktiviteter som oppleves som positive og utfordrende. Manglende forståelsesvansker hos

autistiske personer slik som forståelse av sosial kontekst er viktig å ta hensyn til (Martinsen et al., 2015, s. 54-56). Psykoedukasjon er forskjellige pedagogiske intervensjoner der hensikten er å gi mennesker ferdigheter til å kunne mestre sitt eget liv. Dette kan benyttes av spesialpedagoger eller andre pedagoger som er i kontakt med jenta. Dette kan hjelpe personen til å styrke deres kognitive evner, gi dem følelsesmessig trygghet og utvikle ferdigheter til å håndtere sosiale samspill. En forutsetning for psykoedukasjon er at personen aksepterer og er interessert i å få informasjon om sin diagnose. En viktig målsetning er da å informere og øke kunnskapen om diagnosen slik som kjennetegn, muligheter til å takle utfordringene og hvordan få støtte (Øzerk et al., 2020, s. 187). Psykoedukasjon benyttes for både den autistiske jenta selv og andre rundt slik som foresatte, ansatte på skolen og andre arenaer, samt informasjon til medelever. Ved ASF er hensikten at personen skal være bedre rustet til å leve med tilstanden. Tanken er også å kunne forebygge sekundære tilleggsvansker slik psykiske lidelser. Autistiske personer har ofte behov for informasjon som er konkret, gjerne med referanse til noe som er mulig å måle. Å trekke paralleller til interesser jenta har kan være nyttig for å skape motivasjon til å lære (Ludvigsen et al., 2022, s. 233-235 & 240-243). I forhold til tiltak og tilrettelegging for autistiske barn og unge er det relevant å trekke frem noen prinsipper. En av prinsippene er at tiltak skal tilpasses den enkelte. Et annet prinsipp er at tiltak skal dekke et bredt spekter av utviklingsområder hvor det særlig legges vekt på kommunikasjon og sosial deltakelse (Befring et al., 2019, s. 532).

2.5.1 Sosial kompetanse og sosiale ferdigheter

«Sosial kompetanse handler om kunnskaper, ferdigheter, holdninger og motivasjon man trenger for å mestre de miljøene man oppholder seg i, eller som man kan forventes å ta kontakt med, samtidig som trivsel og et positivt selvbilde ivaretas» (Øzerk et al., 2020, s. 189). Sosial kompetanse og sosiale ferdigheter kan betraktes som interpersonlige ferdigheter som omfatter individuelle ferdigheter i samhandling med andre. Sosial kompetanse er en viktig forutsetning for vennskap, verdsetting og deltakelse i sosialt samspill. Sosiale ferdigheter innebærer ulike dimensjoner slik som samarbeid, empati, selvhevdelse, ansvarlighet og selvkontroll (Øzerk et al., 2020, s. 189 & 190). Ferdighetene kan brukes til å lære sosiale koder for samhandling på ulike arenaer, samt innhold i abstrakte begreper og metaforer som brukes i sosial kommunikasjon slik som begreper knyttet til følelser. Det sosiale samspillet er sammensatt hvor mestring av sosiale situasjoner vil kunne dempe stress og ha betydning for mestringsfølelse, trivsel og videre motivasjon for sosial deltakelse (Martinsen, 2016, s. 108). I utarbeidelse av tilrettelegging er det nødvendig med en

konkretisering av hvilke tiltak som skal benyttes for å styrke og støtte ferdighetene (Øzerk et al., 2020, s. 191). Målet bør være mestring til deltakelse i det sosiale samspillet ut fra egne forutsetninger. For at autistiske jenter skal lykkes med dette er det viktig at det jobbes med et inkluderende og aksepterende miljø rundt jenta. Det er ikke slik at det kun er jentene som skal endre seg, miljøet rundt må også tilpasse seg jentenes behov. Dette kan da være informasjon om diagnosen til andre og forståelse i miljøet. Derfor er et tett samarbeid rund den autistiske jenta med ulikt pedagogisk personale i skolen, foresatte og andre instanser viktig å ivareta (Martinsen, 2016, s. 99).

Det finnes ulike verktøy, metoder og programmer når det kommer til opplæring av autistiske personer i forhold til sosial kompetanse og sosiale ferdigheter. Videre vil ikke fokuset være på spesifikke programmer og metoder, men heller en tilnærming hvor man kan dra nytte av ulike elementer fra forskjellige perspektiver. Felles for mange verktøy er at de brukes i samtale med den personen det gjelder. Dette anses som et godt utgangspunkt for å gi personen oversikt og forståelse sosiale hendelser, samt øke bevisstheten rundt egen rolle og følelser knyttet til sosiale situasjoner. Bruk av en slik fremgangsmåte kan være effektiv i læring av sosiale regler og sosial kunnskap (Martinsen, 2016, s. 112). I studien til Baldwin og Costley (2016, s. 491) oppga 62 % av utvalget at de hadde behov for støtte til å styrke deres sosiale ferdigheter. Noen av utsagnene som kom frem var at de sosiale reglene i ungdomsårene var vanskelig å forstå og at de ønsket å tilegne seg kunnskap om sosiale ferdigheter for å kunne være i en vennegjeng uten å føle på at man gjorde noe feil. Andre følte på behovet for å vite hvordan man skulle tenke før man snakket slik at man ikke såret følelsene til andre. Likevel var det også noen som oppga at det å lære seg sosial kompetanse ikke gjorde det enklere fordi de ikke klarte å opprettholde standarden om å opptre normalt i sosiale situasjoner.

En sosial guide og mentor kan benyttes for å gi positive tilbakemeldinger, forklare sosiale situasjoner og forklare hint for å forstå hvordan andre tenker og føler. En slik mentor kan være familie, venner og andre autistiske personer. Det kan også tenkes at det kan være medelever i en klasse eller andre elever på skolen. Det å trene på å være sosial i grupper med medelever som jenta trives med og er komfortabel med, kan også være nyttig. I tillegg kan man trene på å gjøre sosiale aktiviteter gradvis med god forutsigbarhet slik at de vet hva de skal gjøre i forkant (Attwood & Garnett, 2019, s. 11). Det kan være nyttig å bruke andre kvinnelige medelever for å øve på gester, ansiktsuttrykk, tonefall og lytteevner. Grupper med rollemodeller for sosial kompetanse kan egne seg for å tilegne seg basiskunnskap om sosiale

ferdigheter. For å tilegne seg sosial kompetanse og ferdigheter kan direkte instruksjon med god forklaring av hvorfor man gjør hva i ulike situasjoner være nyttig. I tillegg vil det skje store forandringer i kroppen i ungdomstiden, noe som kan være vanskelig å forholde seg til. Derfor bør fokuset også være på konkret informasjon om hva det innebærer og hvordan forandringene kan påvirke hverdagen (Wagner, 2019, s. 56 & 57). Konkrete tiltak som kan være hensiktsmessige er å tydelig kommunisere forventinger, bruke eksplisitt kommunikasjon og redusere sensorisk og sosial overstimulering. En konkretisering av hva man kan si og gjøre i ulike sosiale settinger kan også være hensiktsmessig. Eksempler på dette kan være å gi den autistiske jenta tid til å reflektere over følelser, senke forventningene til øyekontakt, bruke oppklarende spørsmål dersom noe er uklart eller man ser at hun ikke forstår og gi nok pauser i sosiale settinger (Price, 2022, s. 208 & 209). Annen tilrettelegging kan være å skape en forståelse blant de andre elevene i forhold til at jenta kan streve med kommunikasjonen og forstå innholdet i ironi og sarkasme. Dette er for å unngå å skape misforståelser og konflikter. Her er det viktig å avklare med jenta selv om hun ønsker å dele med de andre i klassen at hun har ASF eller ikke. Ønsker og krav bør formidles på en direkte og tydelig måte hvor man i hovedsak unngår utsagn som omfatter mange nyanser og uklare kriterier. I tillegg kan det å kommunisere en ting om gangen være lurt dersom det er mye informasjon å prosessere i en læringsprosess. Det er også viktig å ta hensyn til hvor mye jenta orker å være sosial eller om det er noen situasjoner hvor hun trenger å trekke seg litt tilbake (Håland et al., 2013, s. 11).

Man bør også huske på at å etterstrebe det å være mest mulig normal, ikke nødvendigvis er det beste. Autistiske jenter kan trenge mer tid til å komme seg etter å ha deltatt i sosiale settinger, noe som bør bli akseptert av andre rundt. De kan bruke mer krefter og energi i det sosiale samspillet, og dermed bli fortere slitne enn andre. Å dempe stress kan også være en viktig faktor for autistiske jenter. Derfor bør man som foresatt og pedagog huske på å ikke øke forventningene for sosial deltakelse, men heller tillate å delta på egne premisser med støtte hvis det er behov (Myers, 2019, s. 145-147). Price (2022, s. 213) refererer også til behovet for å senke forventningene til autistiske personer fra omgivelsene hvor samfunnet bør være mer fleksibelt slik at det er rom for annerledeshet i kommunikasjonen. Studien til Bargiela med fler (2016, s. 3289) viser at å bruke nettbasert kommunikasjon kan for autistiske jenter oppleves som enklere å forholde seg til. Da trenger de ikke bruke så mye krefter på å analysere kroppsspråk, tonefall og ansiktsuttrykk. Noen av kvinnene opplevde at de klarte å uttrykke seg selv bedre når de ikke hadde et press på seg til å svare umiddelbart slik som ved

kommunikasjon ansikt til ansikt. I tillegg opplevdes det som mindre kleint å snakke med noen over nett om vanskelige temaer og få støtte fra vennene sine på temaene.

2.5.2 Vennskap og nære relasjoner

I ungdomsårene kan vennskap endre seg i forhold til antall, dybde og bredde på vennskapene etter ulike behov. Vennskap i denne perioden baserer seg mer på felles interesse og som nevnt tidligere bruker ungdom som regel mer tid sammen med sine venner enn familie. For all ungdom er det viktig å ha relasjoner hvor andre aksepterer personen for den man er. For autistiske jenter kan det både være utfordrende å danne vennskap og opprettholde dem. Derfor er viktig at det i tillegg til sosial kompetanse og sosiale ferdigheter legges vekt på det å inngå i nære relasjoner til andre mennesker. Det er nyttig å ha fokus på dette da sosial kompetanse og sosiale ferdigheter læres i samspill med andre (Attwood, 2007, s. 97). God psykisk helse slik som et godt selvbilde og selvtillit er også noe som bør prioriteres i arbeidet med både vennskap og det sosiale samspillet. Det kan være vanskelig å etablere vennskap og holde på dem dersom perspektivet på den psykiske helsen ikke er ivaretatt. Den autistiske jenta må få vite hvordan man danner vennskap, hva ulike typer vennskap betyr og hvordan forholde seg til konflikter som kan oppstå. I tillegg kan det være lurt å snakke om hvordan man viser interesse for andre og hvilke temaer det passer seg å snakke om (Iland, 2019, s. 73-75 & 83-84).

Jenter og gutter med ASF sosialiserer seg ulikt fra hverandre hvor jentene er mer opptatt av å snakke og henge med sine venner, mens gutter er mer opptatt av å gjøre konkrete aktiviteter med sine venner. En studie av Sedgewick med fler (2019, s. 1119-1121) undersøkte kjønnsforskjeller i vennskap og konflikter for både autistisk ungdom og nevrotypisk ungdom. Studien var ute etter å forstå autistiske ungdommer sine vennskap i forhold til annen ungdom, og om det var noen ulikheter i disse mellom kjønnene. De fleste autistiske jentene i studien oppga at de har én eller to nære venner. For disse jentene var det slitsomt å vedlikeholde vennskapene siden det var mye hardt arbeid som lå bak det. I resultatene kom det frem at vennskapene til autistiske jenter og nevrotypiske jenter lignet mer på hverandre enn for autistiske gutter og nevrotypiske gutter. De autistiske ungdommene opplevde flere konflikter i sine vennskap og anså vennskapene som mindre nære enn hos de nevrotypiske ungdommene (Sedgewick et al., 2019, s. 1125 & 1128). Andre studier viser også til at noen autistiske kvinner foretrakk mannlige vennskap fordi det var enklere å forholde seg til dem og at kommunikasjonen var mer direkte. De hadde opplevd at vennskap med nevrotypiske jenter i

ungdomsårene var vanskelig fordi de hadde opplevd å bli avvist og følt seg utilpass (Bargiela et al., 2016, s. 3289). Studien til Cridland med fler (2014, s. 1266) viser til at de autistiske jentene strevde med å bli venner og opprettholde vennskap med nevrotypiske jenter. Dette var blant annet på grunn av stor kompleksitet i vennskap i ungdomsårene og relasjonell aggresjon i form av å le av den autistiske jenta, samt ignorere og ikke snakke til henne.

Empati kan forklares som evnen til å forstå eller være bevisst andres følelser, tanker og opplevelser. Empati er en toveisprosess som avhenger mye av hva man har lært av tidligere sosiale erfaringer. Autistiske personer kan forstå hverandre godt, men det kan bli utfordringer i kommunikasjonen i møte med andre uten diagnosen. Dette kan kalles for det doble empatiproblemet som igjen kan oppleves som slitsomt og forvirrende for autistiske jenter som ikke forstår andre sin måte å kommunisere på. Det kan dermed gjøre det vanskelig å inngå i vennskap med nevrotypiske jenter. Dette kan forklares med at andre misforstår den autistiske jenta sine uttrykk i kommunikasjonen. I tillegg kan det skape en barriere til å delta i et sosialt samspill for autistiske jenter sammen med nevrotypiske. Denne barrieren kan gjøre at begge parter ikke legger merke til den andres kommunikative signaler og har nok kunnskap om den andre sosiale atferd. I tillegg kan det være slik at når andre rundt skal bedømme atferden til autistiske personer er det ikke slik personen selv oppfatter det som eller føler det (Mitchell et al., 2021, s. 1, 8 & 12).

Som tidligere nevnt er det viktig å få frem at det ikke kun er jenta som skal endre seg, men at det også må være et tett samarbeid mellom ulike aktører rundt. Forslagene til tilrettelegging og tiltak er ment som en støtte og styrke for jenta selv og miljøet rundt. Metoder som søker å endre på personligheten eller atferden har ikke vært fokuset i dette kapitlet. Slike intervensjoner kan gjøre at autistiske jenter føler at det er noe feil med dem eller at de må endre seg for å passe inn i dagens samfunn. Et samfunn som tolerer annerledeshet kan gjøre det enklere for andre å forstå og lære av autistiske personer i forhold til hva det er de har behov for med tanke på det sosiale samspillet (Mitchell et al., 2021, s. 12). Spesialpedagoger og andre rundt bør søke å forstå utfordringene og hva som ligger bak for å kunne gi individuell støtte (Cridland et al., 2014, s. 1272).

3. Metode

I dette kapitlet vil valgt metode for studien bli presentert og hvordan denne har blitt brukt for å belyse problemstillingen i oppgaven. Her vil det komme frem hva det vitenskapsteoretiske ståstedet er, hvilken fremgangsmåte som er brukt i form av det kvalitative forskningsintervjuet, samt andre viktige aspekter ved forskningsmetode. Vitenskapsteoretisk ståsted og metododesign er valgt med den hensikt å få frem viktige aspekter som er vesentlig for å få svar på ved problemstillingen. Det utelukkes dermed ikke at andre fremgangsmåter kunne vært aktuelle. Videre vil analyseprosessen bli beskrevet hvor utgangspunktet er mitt ståsted omkring valgt analytisk metode. Det vil også være fokus på validitet og etiske aspekter i forbindelse med intervjuundersøkelser som en viktig del av kapittelet.

3.1 Vitenskapsteoretisk ståsted

Det vitenskapsteoretiske ståstedet danner et teoretisk grunnlag for forskningen som er gjennomført i studien. Dette tar utgangspunkt i fenomenologiske tradisjoner. En slik tilnærming omfatter menneskets livsverden med en interesse for å forstå sosiale fenomener ut fra aktørens egne perspektiver, samt å beskrive verden slik den oppleves av informantene. Hensikten med fenomenologien er å få frem enkeltpersoners subjektive opplevelser av hendelser eller fenomener. I studien har hensikten vært å få frem spesialpedagogers erfaring i møte med autistiske jenter hvor denne tilnærmingen egner seg til å innhente informasjon fra aktørens eget perspektiv (Kvale et al., 2015, s. 44 & 45). En fenomenologisk tradisjon er dermed ute etter å forstå hvordan mennesker skaper mening gjennom sine erfaringer, samt hvordan man overfører denne erfaringen til bevisstheten (Johannessen et al., 2021, s. 166). Studien henter også inspirasjon fra hermeneutikken med begrepet forforståelse av Gadamer som handler om at man går inn i en fortolkningsprosess med forforståelsen som et grunnlag avhengig av hvilken bakgrunn og erfaring man har. Fenomenologiske og hermeneutiske tradisjoner har både flere likheter og ulikheter, men det betyr ikke at det teoretiske rammeverket ikke kan hente inspirasjon fra deler av hermeneutikken slik som begrepet til Gadamer (Kleven & Hjordemaal, 2018, s. 187-191). Som forsker er det vesentlig å ha en forforståelse for hva slags erfaring og bakgrunn informantene går inn med i en fortolkningsprosess. I tillegg til å undersøke informantenes livsverden, er det viktig å ha en forståelse av meningen i teksten og funnene. Den hermeneutiske sirkelen er dermed aktuell og utgjør kjernen i en prosess som

skaper forståelse og mening. Forståelsen av en tekst skapes i selve prosessen hvor meningen i de ulike delene påvirkes av forståelsen av teksten i sin helhet (Postholm, 2010, s. 99).

3.2 Forskningsmetode

«En metode er en fremgangsmåte, et middel til å løse problemer og komme frem til ny kunnskap» (Dalland, 2017, s. 51). Metoden er redskapet i møte med det man ønsker å undersøke. Den forteller oss noe om hvordan man bør gå til verks for å innhente eller etterprøve kunnskap. Dermed er det vesentlig som forsker å reflektere over valget av metode. Som en videreføring av fenomenologien er det valgt kvalitativ metode som fremgangsmåte for å belyse problemstillingen. Dette er på grunnlag av at studiens hensikt er å fange opp meninger og opplevelser som ikke er målbare (Dalland, 2017, s. 51-52). Kvalitativ forskningsmetode har i likhet med studiens hensikt et ønske om å få frem intervjupersonens livsverden og synspunkter (Kvale et al., 2015, s. 45). En kvalitativ forskningsmetode kan ha både flere fordeler og ulemper. Den evner å gå i dybden, har stor grad av fleksibilitet og nærhet til feltet. En slik nærhet gjør at forskeren går inn i en relativt naturlig relasjon med intervjupersonene hvor man møter dem på deres premisser. Dette krever derimot stor grad av åpenhet fra både forskeren og de som intervjues. Intervjupersonene bestemmer selv hvor mye informasjon de ønsker å dele. Forskeren legger altså få føringer på den informasjonen som man får inn. En slik metode vil kunne ha høy relevans og få frem en riktig forståelse av situasjonen. På en annen side er en slik forskningsmetode tidkrevende og kan kreve mye ressurser i form av å samle inn data. En kvalitativ tilnærming vil også kunne møte på utfordringer knyttet til generaliserbarhet om hvorvidt studien kan være representativ for andre enn fåtallet av intervjupersoner (Jacobsen, 2022, s. 141 & 142).

3.3 Det kvalitative forskningsintervju

Den kvalitative metoden som er brukt i studien har vært i form av et semistrukturert forskningsintervju. En slik form for intervju brukes for å forstå intervjupersonens egne perspektiver. Da vil man kunne innhente beskrivelser fra personens livsverden og fortolkninger av meningen med fenomenene som blir beskrevet. Det kan ligne på en samtale i dagliglivet, men har profesjonelt intervju som formål. Det er verken en åpen samtale eller en lukket spørreskjemasamtale. Det kan benyttes en intervjuguide som er førende for samtalen, men en slik forskningsmetode gir rom for oppfølgings spørsmål dersom det er behov (Kvale et

al., 2015, s. 46). Den som blir intervjuet kan kalles for informant, intervjuobjekt og intervjuperson. Intervjuperson anses som en nøytral betegnelse om den som blir intervjuet og vil derfor bli brukt videre (Dalland, 2017, s. 65). Intervjueren stiller spørsmål og følger opp svar fra intervjupersonen. Forskeren ønsker at svarene skal formuleres med egne ord fra intervjupersonene slik at deres fortellinger og historier kommer tydelig frem (Jacobsen, 2022, s. 105). Et slikt intervju krever empati og respekt fra forskeren i samspillet mellom intervjuer og intervjupersonen (Dalland, 2017, s. 63 & 64).

3.3.1 Intervjuguide og samtykkeskjema

I startfasen av studien ble prosjektet godkjent av SIKT personverntjenester som vurderte at behandlingen av personopplysninger i prosjektet er i tråd med personvernregelverket. Samtidig ble det utarbeidet en intervjuguide og et informasjonsskriv med samtykkeskjema til intervjupersonene. Informert samtykke handler om at forskningsdeltakerne informeres om studiens formål og hovedtrekkene i designet, samt eventuelle risikoer og fordeler ved å delta i forskningsprosjektet. Dette er en viktig del av prosessen for å sikre at intervjupersonene deltar frivillig og for å ivareta konfidensialiteten i forskningen slik at taushetsbelagt informasjon ikke avsløres (Kvale et al., 2015, s. 104-106). I informasjonsskrivet som er vedlagt står det informasjon om prosjektet og en beskrivelse av hva det innebærer for intervjupersonene å delta. Som forsker har man taushetsplikt om det man får høre i intervjuene (Dalland, 2017, s. 77). I informasjonsskrivet kommer det også frem at intervjupersonene har rett til å trekke seg fra deltakelsen hvis det er ønskelig, samt at opplysninger vil bli anonymisert i oppgaven slik at personene ikke skal kunne gjenkjennes.

Intervjuguiden ble utformet på bakgrunn av valget om et semistrukturert intervju hvor det kan være en oversikt over emner som skal dekkes og forslag til spørsmål (Kvale et al., 2015, s. 162). Fordelen med en slik intervjuguide er at forskeren kan bevege seg frem og tilbake i intervjuet. Guiden kan brukes som et overordnet utgangspunkt, men spørsmålene, temaene og rekkefølgen kan variere. De ulike temaene springer ut ifra problemstillingen som studien skal belyse (Johannessen et al., 2021, s. 108 & 111). Intervjuguiden som er vedlagt inneholdt totalt ti spørsmål hvor to av spørsmålene hadde oppfølgingsspørsmål. Introduksjonen inneholdt spørsmål om intervjupersonens utdanning og erfaring med målgruppen. Videre var det tre sentrale kategorier som omhandlet en begrepsavklaring, det å se symptomene og tilrettelegging av det sosiale samspillet. Disse kategoriene ble utformet på bakgrunn av hva som kunne være relevant å få svar på i forhold til problemstillingen. Kategoriene var videre

tenkt å kunne brukes som en inspirasjon til kategoriene i analysen av intervjuene. Tanken med spørsmålene og oppfølgingsspørsmålene som ble laget var at de skulle ha en klar sammenheng med hensikten til studien. I følge Befring (2020, s. 76) er det også et krav ved semistrukturerte intervjuer at spørsmålene ikke skal være ledende og at det ikke skal gis føringer med hensyn til forventende svar.

3.3.2 Utvalg av intervjupersoner

Valget av intervjupersoner og antall avhenger av hva man ønsker å vite noe om. I denne sammenhengen ble det gjort et strategisk valg for å innhente personer med bestemt type kunnskap og erfaring (Dalland, 2017, s. 74 & 76). Jeg var fortrinnsvis ute etter spesialpedagoger med relevant mastergrad som hadde en del erfaring med autistiske jenter med kognitive evner i eller over normalområdet. Dette er et snevert felt som gjorde at jeg måtte lete etter intervjupersoner på utvalgte arbeidsplasser som kunne ha aktuelle kandidater. Disse kom jeg i kontakt med enten gjennom bekjente som kjente noen, gjennom telefon eller e-post til de aktuelle stedene og gjennom tidligere arbeidsforhold. Utvalget som til slutt ønsket å bidra til oppgaven min består av fem intervjupersoner. Kjønnfordelingen blant dem er fire kvinner i ulik alder og én voksen mann. På grunnlag av anonymisering er det valgt å gi dem tilfeldige navn i oppgaven.

Intervjuperson 1 er Kari som er ei pensjonert kvinne med bred erfaring fra feltet. Hun har utdanning som lærer i bunn og videreutdanning som klinisk spesialpedagog. Hun har arbeidserfaring med målgruppen fra arbeid som lærer, veileder i autismeteam og senere som leder ved autismeteamet på Barne- og ungdomspsykiatrisk poliklinikk (BUP). Intervjuperson 2 er Hege som er ei voksen kvinne med mastergrad i spesialpedagogikk. Hun har blant annet arbeidserfaring med autistiske barn og unge fra barnehage og barneskole, og som spesialpedagog ved autismeteamet på BUP. Intervjuperson 3 er Per som er en voksen mann som er utdannet allmennlærer med pågående mastergrad i spesialpedagogikk. Han har bred erfaring fra feltet med voksne autister i kommunal bolig, på skole med elever i målgruppen og ved autismeteamet på BUP. Intervjuperson 4 er Anne som er ei voksen kvinne som er utdannet førskolelærer med mastergrad i spesialpedagogikk. Hun har lang arbeidserfaring med målgruppen i grunnskolealder og fra spesialpedagogiske tjenester i kommunen. De siste årene har hun jobbet i pedagogisk-psykologisk-tjeneste (PPT) tilknyttet en videregående skole med avdeling for arbeids- og hverdagslivstrening. Intervjuperson 5 er Stine som er ei yngre kvinne med en bachelorgrad i pedagogikk, videreutdanning i psykologi og spesialpedagogikk.

Hun har arbeidserfaring med autistiske jenter fra videregående skole fra avdeling for arbeids- og hverdagslivstrening og som spesialpedagog i PPT tilknyttet videregående skoler.

3.3.3 Gjennomføring av intervju

I forkant av intervjuet fikk intervjupersonene tilsendt informasjonsskriv med samtykkeskjema og intervjuguide. Grunnlaget for valget om å få tilsendt intervjuguide på forhånd baserer seg på at det var konkrete temaer som dannet et grunnlag for intervjuet. Derfor var det ønskelig at intervjupersonene hadde anledning til å tenke over dette i forkant. Selve intervjuene ble gjennomført med mellomrom på noen dager og opptil én uke med unntak av de to ansatte på BUP som ble intervjuet på samme dag til forskjellige tidspunkt. Som forsker var det vesentlig å ha en forståelse for temaet, samt min egen forforståelse av begrepene. Derfor tilegnet jeg meg nødvendig kunnskap i ukene før intervjuene og satt meg inn i hvordan man bør gjennomføre et intervju. I forkant av intervjuene ble det også reflektert over egen væremåte i en slik setting hvor man ikke ønsker å stille ledende spørsmål. I tillegg ble det reflektert over hvordan intervjupersonene kan prege intervjuene med sin forforståelse og deres forventninger til et slikt intervju (Dalland, 2017, s. 80).

Det ble benyttet lydopptak ved hjelp av Diktafon-appen som ble lagret i nettskjema som er en sikker portal for lagring av data. På forhånd hadde jeg hatt testintervjuer for å sjekke at både lydopptak og spørsmålene var akseptable. Før selve intervjuene startet oppfordret jeg intervjupersonene til å ikke oppgi sensitive opplysninger og taushetsbelagt informasjon. Som tidligere nevnt var det innledningsvis en introduksjon av intervjupersonene om utdanning, arbeidsforhold og erfaring med målgruppen. Dette var for å kunne danne seg et bilde av hvem disse personene var og for å skape driv over samtalen (Dalland, 2017, s. 83). Videre ble de aller fleste spørsmålene stilt og under noen av intervjuene var det aktuelt med forslagene til oppfølgingsspørsmål eller andre oppfølgingsspørsmål som falt seg naturlig. Som forsker ønsket jeg å ha en lyttende fremtoning hvor jeg ga dem tid til å svare, men samtidig virke interessert i det de fortalte (Dalland, 2017, s. 77).

3.3.4 Transkribering av intervju

Å transkribere betyr å transformere, altså oversette fra talespråk til skriftspråk. Ved å transkribere blir intervjusamtalene satt i struktur slik at de er godt egnet for analyse. Transkripsjon kan også innebære etiske spørsmål knyttet til følsomme temaer hvor det er viktig å ivareta konfidensialiteten til intervjupersonene (Kvale et al., 2015, s. 204 & 213).

Som nevnt i forrige avsnitt ble det brukt lydopptak under intervjuene. Dette har blitt gjort for å senere kunne gå gjennom intervjuene, transkribere dem og analysere. Ved bruk av lydopptak kan forskeren konsentrere seg om emne og dynamikk i intervjuet. Det registreres ordbruk, tonefall og pauser slik at man i senere tid kan gå tilbake for å lytte. Slik kan man danne seg et helhetlig inntrykk av samtalen istedenfor å kun ta notater eller bruke hukommelsen (Kvale et al., 2015, s. 205). Etter at intervjuene ble gjennomført ble de transkribert samme dag for å ha samtalen ferskt i minnet. Selve transkripsjonen ble gjort ved bruk av «Autotekst» som er utviklet av universitetet i Oslo. Her ble det gjort en grov renskrivning fra tale til skrift hvor jeg i etterkant gikk over og renskrev hver enkelt intervjusamtale i detalj.

3.4 Analyse

Analyse betyr å løse i den betydning å brette opp noe til håndterbare biter og størrelser. Dette handler om prosessen med utvelgelse og strukturering av datamaterialet som ligger til grunn etter transkribering. Å gjennomføre en slik prosess er nødvendig for å kunne sitte igjen med relevante funn fra kvalitativt empirisk materiale som videre kan brukes i drøftingsdelen (Anker, 2020, s. 17). Ut ifra et vitenskapsteoretisk ståsted i fenomenologiske tradisjoner analyserer forskeren det som kalles meningsinnhold. Man er da ute etter innholdet i datamaterialet og som forsker leser man datamaterialet fortolkende med hensikt å forstå den dypere meningen i intervjupersonenes erfaringer. I en slik fortolkningsprosess sees ytringene i lys av den sammenheng den forekommer innenfor (Johannessen et al., 2021, s. 170). Videre er det ulike analysestrategier som kan benyttes i en slik prosess. I denne studien er det valgt å hente inspirasjon fra en tematisk analyse som er beskrevet nedenfor.

3.4.1 Tematisk analyse

Tematisk analyse av Braun & Clark (2006, s. 78 & 79) er en metode for å identifisere, analysere og rapportere temaer innenfor et datamateriale. En slik strategi er fordelaktig på grunn av stor fleksibilitet i sin bruk. Den krever ikke en dypere innsikt i teoretiske tilnærminger og teknologisk kunnskap i analyseverktøy. Likevel egner den seg som en induktiv tilnærming til et datamateriale slik som ved fenomenologiske tradisjoner. Ved bruk av en induktiv metode er temaene sterkt knyttet til funnene i seg selv, altså at man går fra empiri til teori. I en slik analyseprosess må ikke data passe inn i allerede eksisterende koder, men bestemmes i stor grad av empirien. Tematisk analyse involverer en prosess hvor man

søker på tvers i datamaterialet for å finne dette mønsteret eller meningen i utsagnene (Braun & Clarke, 2006, s. 81-83 & 86). Hensikten med å bruke temaer er å fange opp noe som er viktig i datamaterialet som kan relateres til forskningens formål. Temaene representerer mønster av mening i funnene som kan være konsepter, idéer og erfaringer som kommer frem (Braun et al., 2022, s. 229).

Formålet med analysen i studien har vært å organisere funnene etter kategori som samsvarer med hverandre. Dette har blitt gjort med utgangspunkt i de seks fasene for tematisk analyse hvor den første fasen er å bli kjent med datamaterialet. Her har det allerede blitt gjort en transkribering som er beskrevet tidligere for å ha en god forståelse av intervjuene.

Transkriberingen av intervjuene utgjorde mangfoldige sider med tekst og siden ikke alt er like relevant for problemstillingen har det vært nødvendig å plukke ut relevant informasjon. I fase to handler det om å etablere grunnleggende koder. I denne fasen ble det laget navn på overordnede koder som dannet grunnlaget for å gjenkjenne utsagn fra intervjuene som kunne passe til hver enkelt kode (Braun & Clarke, 2006, s. 87 & 88). En slik form for koding har blitt brukt som en teknikk for å kunne systematisere et stort materiale av transkriberingen fra intervjuene (Anker, 2020, s. 73). I fase tre handler det om å lete etter temaer ut ifra de kodene som har blitt laget. Her ble utsagnene koblet til potensielle temaer som tok form. I fase fire handler det om å gå gjennom temaene for å se om de passer til kodene man har laget og datamaterialet. Intervjuguiden hadde på forhånd noen spesifikke temaer som det ble hentet inspirasjon fra. Likevel er det vesentlig å få frem at funnene fra datamaterialet dannet de endelige kategoriene (Braun & Clarke, 2006, s. 89-91).

I fase fem ferdigstilles temaene. Her ble analysen til en kategorisering av temaer med fullstendige definisjoner med navn. Utsagn fra de ulike intervjuene som omtalte noe av det samme ble dermed plassert i disse kategoriene. Dette er gjort for å kunne se sammenhenger og ulikheter fra utsagnene til intervjupersonene. I den sjette og siste fasen handler det om å produsere selve rapporten med resultater og drøfte dette opp mot det teoretiske rammeverket. Dette er gjort i et eget kapittel om resultater og drøfting av funn i oppgaven hvor det vil bli brukt direkte sitater fra intervjuene under hver kategori for å underbygge funnene til relevant teori. I dette kapitlet vil også den endelige kategoriseringen med temaer bli presentert og gjort rede for (Braun & Clarke, 2006, s. 92 & 93).

3.5 Validitet

«Med begrepsvaliditet mener vi grad av samsvar mellom begrepet slik det er definert teoretisk, og begrepet slik vi lykkes med å operasjonalisere det» (Kleven & Hjordemaal, 2018, s. 96). Dette handler altså om samsvaret mellom begrepene i studien som er definert teoretisk og den gjennomførte målingen som er gjort i forhold til kvalitativ forskningsmetode. I og med at funnene ikke er målbare i en slik studie er det vanskelig å kunne si med sikkerhet at man har lykkes med en god begrepsvaliditet. Derimot er det forsøkt å definere begreper og det teoretiske rammeverket, samt presentere funn på en hensiktsmessig måte. Det tas derfor hensyn til at man aldri kan få fullt samsvar mellom de teoretiske begrepene og det man har operasjonalisert, og at det derfor blir utfordrende å gjøre en vurdering av hvor godt eller dårlig det er rimelig å anta at samsvaret er. I dag er ikke validitet, altså gyldighet, en egenskap ved selve undersøkelsen, men en egenskap ved den tolkningen man gjør av resultatet. Ved begrepsvaliditet vil derfor en viktig faktor være validitetsgrunnlaget for å tolke data som et uttrykk for det begrep man hevder å ha operasjonalisert (Kleven & Hjordemaal, 2018, s. 97). For å styrke validiteten og gyldigheten i studien ble det nøye utformet en intervjuguide slik at det var større sannsynlighet at problemstillingen ble besvart. I tillegg ble det gjort en begrepsavklaring av hvordan intervjupersonene ville beskrive målgruppen i studien.

Reliabilitet kan trekkes frem som en viktig faktor ved spørsmålet om intern gyldighet. Reliabilitet kan også omtales som pålitelighet og handler om hvor vidt arbeidet som er gjort er til å stole på (Dalland, 2017, s. 55). Dette har en sammenheng med forskningsresultatenes konsistens og troverdighet å gjøre (Kvale et al., 2015, s. 276). Her er det flere spørsmål man bør stille seg for å kunne ta et standpunkt. Derfor anerkjennes det at undersøkelsesopplegget, datainnsamlingen og analyse kan påvirke resultatet. Intervjuereffekt kan også ha stor betydning på fenomenet som undersøkes. Intervjupersonene kan bli påvirket av forskeren blant annet på grunn av hvordan man snakker og bruker kroppsspråk. Som forsker i studien har det blitt reflektert over hvordan min egen fremtoning kan ha påvirket dette (Jacobsen, 2022, s. 250 & 251).

I tillegg kan konteksten intervjuene ble gjennomført i ha noe å si. Det som er vesentlig i en slik sammenheng er å skape en tillitsfølelse mellom forsker og intervjupersonene som det er forsøkt gjort. Unøyaktig registrering av data og analyse av data kan også ha noe å si for hvor pålitelig studien er. Som tidligere beskrevet er det gjort lydopptak av intervjuene som kan

være med på å styrke reliabiliteten. I tillegg er det transkribert ordrett hva intervjupersonene sa slik at det er tydelighet i at informasjonen er korrekt. Likevel kan tonefall, ansiktsuttrykk og kroppsspråk til intervjupersonene være vanskelig som forsker å tolke i en slik situasjon. I forhold til analyse vil temaer som plasseres inn i kategorier bære preg av skjønn. Som forsker har jeg vært klar over at dette er en viktig fase i prosessen og det har derfor ikke blitt sett lett på (Jacobsen, 2022, s. 252-255).

Ytre validitet i form av en skjønnsmessig generalisering eller overførbarhet er også et viktig kvalitetskriterium i forskningen. Dette handler om hvor vidt funnene kan overføres til andre intervjupersoner, kontekster og situasjoner. Her kan prosessen med utvalg av intervjupersoner være en faktor som spiller inn. Selv om det er nøye valgt ut intervjupersoner som har høy grad av relevans for studien, betyr det nødvendigvis ikke at resultatene kan overføres likevel (Bryman, 2021c, s. 42). Hvis resultatene ved forskningen kan vurderes som pålitelige og gyldige kan man stille spørsmål om resultatene er overførbare. I en slik forskningsundersøkelse kan det tenkes at det er for få intervjupersoner til at resultatene kan generaliseres utover utvalget i studien (Kvale et al., 2015, s. 289). Dermed kan man anta at resultatene som kommer frem kun vil gjelde for intervjupersonene i studien da det ikke kan anses som et representativt utvalg av populasjonen. Likevel kan ikke spørsmålet om hvilke personer resultatene er gyldige for avvises helt på grunnlag av at utvalget det er tatt utgangspunkt i er en snever gruppe innenfor et begrenset fagfelt (Kleven & Hjordemaal, 2018, s. 135 & 136). Faktorene som er beskrevet i dette underkapittelet utgjør til sammen forskningens kvalitet som bedømmes av den som leser studien. Kravet til kvalitet i kvalitative undersøkelser knyttes til forskerens evne til å reflektere over samspillet mellom selve forskningen og de resultater som presenteres. Som forsker har det vært viktig å være åpen og reflektert underveis slik at forskningens troverdighet står sterkere (Jacobsen, 2022, s. 259 & 260).

3.6 Ethiske aspekter

Det er flere forskningsetiske vurderinger man bør ta stilling til ved en kvalitativ studie som denne. Dette kan påvirke arbeidet underveis og resultatene i studien. Som forsker er det tatt et bevisst standpunkt til hvilke utfordringer man kan møte på og hvordan disse bør håndteres. Ethiske retningslinjer kan i korte trekk omtales som forskerens rolle, informert samtykke, fortrolighet og konsekvenser (Kvale et al., 2015, s. 102). Forskerens rolle som person og ens

integritet vil være avgjørende for kvaliteten på de etiske beslutningene som blir tatt. Integritet kan handle om evnen man har til empati, sensitivitet og engasjement ved moralske spørsmål og handlinger. Etiske krav til forskeren innebærer også krav til kvaliteten på resultatet (Kvale et al., 2015, s. 108). I forhold til personvern i datainnsamlingen er intervjupersonenes rett til selvbestemmelse og autonomi, samt forskerens plikt til å respektere intervjupersonenes privatliv viktige prinsipper å ta med i betraktning. Ved gjennomførelse av intervjuene ble intervjupersonene oppfordret til å ikke oppgi sensitive opplysninger om seg selv eller andre for å ivareta personvernet. I tillegg har intervjupersonene anledning til å trekke seg underveis i studien dersom de ikke ønsker å delta. Dette er noe jeg som forsker har vært klar over kan føre til store endringer i prosjektet dersom dette skulle oppstå, men det er viktig å være klar over at dette er en del av autonomien til intervjupersonene (Johannessen et al., 2021, s. 45 & 46).

I forhold til de etiske retningslinjene er konsekvenser i en kvalitativ studie viktig å forholde seg til. Dette handler om mulig skade deltakelsen kan påføre de involverte og eventuelle fordeler man kan forvente ved deltakelse (Kvale et al., 2015, s. 107). I tillegg må man følge lov om behandling av personopplysninger som sier noe om at for å samle inn opplysninger om personer må man ha en god og lovlig grunn, ha tillatelse, ta hensyn til de registrerte personene og sørge for sikker behandling av opplysninger. Det må også avklares om personer som deltar i undersøkelsen kan identifiseres. Under intervjuene er det som tidligere nevnt brukt lydopptak. I tillegg er det innhentet opplysninger som kjønn, navn og yrke. Intervjupersonene har skrevet under på et skriv om informert samtykke hvor det er informasjon om hva frivillig deltakelse innebærer. Av skrevet fremkommer det at opplysningene om personene vil anonymiseres og at lydopptak vil bli slettet ved prosjektets slutt (Johannessen et al., 2021, s. 47-49). Dette handler om fortrolighet ved vern av intervjupersonenes personlige integritet og vern av deres privatliv. Målet er å hindre skadelig bruk og formidling av personlige opplysninger som er gitt av deltakerne i studien (Befring, 2020, s. 33).

Videre er det viktig å få frem at jeg som forsker har ønsket å være tydelig på hvordan studien er gjennomført, både til min veileder og til intervjupersonene. Forhåpentligvis kommer det som er gjort og hvordan, tydelig frem slik at studien oppfattes som mer troverdig for leseren. I forhold til innsamling av data kan pålitelighet være en etisk utfordring. Dette kan for eksempel være ulike feilkilder i kommunikasjonsprosessen som om spørsmålene er riktig

oppfattet og om jeg som intervjuer har forstått svaret riktig (Dalland, 2017, s. 60). Forskerens rolle som person er avgjørende for kvaliteten på den vitenskapelige kunnskapen og de etiske beslutningene man kan møte på ved kvalitativ forskning. I prosessen med studien og i møte med intervjupersonene er det vesentlig at man som forsker er bevisst på den asymmetriske maktrelasjonen som kan være mellom forsker og intervjupersonen (Kvale et al., 2015, s. 108 & 110). Her er det vesentlig å reflektere over den rolle makt spiller i produksjonen av resultatene i oppgaven. Som forsker er det forsøkt å ha en bevisst holdning til dette hvor det ikke skapes distanse til intervjupersonene. Det anerkjennes at intervjupersonene har lang erfaring fra feltet og inngående kompetanse om temaet. Likevel kommer forskeren og intervjupersonene inn i dialogen med ulike utgangspunkt som kan prege situasjonen. Videre er det vesentlig å anta at en slik studie ikke vil få store etiske konsekvenser for de involverte partene på grunnlag av betraktningene som er gjort underveis (Kvale et al., 2015, s. 53).

4. Drøfting av empiri

I dette kapitlet av oppgaven vil relevante funn fra intervjuene bli presentert. I tillegg vil disse drøftes opp mot det valgte teoretiske rammeverket som har blitt redegjort for tidligere. Dette vil utgjøre resultatene fra studien som skal belyse problemstillingen. Det er derfor valgt å ta utgangspunkt i substansiell drøfting som går ut på å relatere funnene i en studie til annen forskning og teori på området. I denne studien er det lagt stor vekt på anerkjent teori, nyere og internasjonal forskning for å underbygge dette. Funnene fra intervjuene vil derfor settes inn i en større sammenheng. Dermed er det vesentlig å ha i tankene at en empirisk studie kun gir et avgrenset bilde av virkeligheten. Avslutningsvis vil det også reflekteres over en metodologisk drøfting som ser på funnenes reliabilitet og validitet (Jacobsen, 2022, s. 395 & 398). De fem intervjupersonene har blitt beskrevet tidligere, men det anses som vesentlig å gjenta deres anonymiserte navn. Intervjuperson 1 vil omtales som Kari, intervjuperson 2 er Hege, intervjuperson 3 er Per, intervjuperson 4 er Anne og intervjuperson 5 er Stine. På bakgrunn av den tematiske analysen som har blitt gjort er det kommet frem til seks kategorier som vil være grunnlaget for drøftingen av funn. Her vil det bli brukt direkte sitater fra intervjuene under hver kategori for å underbygge funnene. Kategoriene er valgt ut ifra hva som anses som relevant å få svar på i henhold til problemstillingen.

Det har blitt valgt følgende kategorisering av funn:

- Opplevelsen av de autistiske jentene
- Symptomer mellom kjønnene
- Differensialdiagnostikk
- En sårbar ungdomstid med fokus på vennskap
- Kamuflering i det skjulte
- Tilrettelegging i det sosiale samspillet

4.1 Opplevelsen av de autistiske jentene

I intervjuet ble det gjort en begrepsavklaring hvor det ble stilt spørsmål om hvordan intervjupersonene ville beskrive autistiske jenter med kognitivt nivå i eller over normalområdet. Formuleringene fra intervjupersonene var noe forskjellige med tanke på hva hver enkelt person la i definisjonen og hvilke erfaringer de hadde fra før i møte med jentene.

Likevel opplevde intervjupersonene at jentene i målgruppen på et eller annet vis strever med det sosiale samspillet, det å finne sin plass og forstå omgivelsene rundt.

Hege: Autister er veldig forskjellige.. Du har de som er i eller over normalområdet og de som er ned mot normalområdet.. Jeg synes at for de som er rett over normalområdet, så ser du tydelig at de strever med sosiale ferdigheter og å komme i kontakt. Det er en del regler og koder de ikke skjønner. Så de kan være litt på utsiden av den sosiale gruppa med mindre de finner sine som de er sammen med, likesinnede eller like typer.

Det *Hege* beskriver her kan ses i sammenheng med funnene fra studien til Dean med fler (2017, s. 687) om ulikheter mellom sosial atferd hos gutter og jenter. Her kunne man se at autistiske jenter strever med å sjonglere mellom ulike grupper og finne sin plass i fellesskapet. Videre er det kjent at ASF er en gjennomgripende utviklingsforstyrrelse som kan komme til uttrykk på svært ulike måter ut ifra funksjonsnivå og alder. Vansker med sosial kommunikasjon er en av to kjernevansker som må være til stede ved diagnosen (Martinsen, 2016, s. 27-29). I tillegg vil de autistiske jentene kunne oppleve at kravene som stilles på de sosiale arenaene er svært krevende i ungdomsårene (Kaale & Nordahl-Hansen, 2019, s. 524-526).

Kari: «Jeg tror jeg ville beskrive dem som noen som strever mye i hverdagen, og som jobber veldig med å bli forstått og forstå. De strever veldig ofte sosialt, det er der man merker det, på det sosiale området». På det samme spørsmålet legger *Kari* vekt på at jentene strever med det sosiale i hverdagen hvor det å forstå andre og også bli forstått av andre er utfordrende. Ifølge Martinsen er det nettopp forståelsesvansker de autistiske jentene med kognitivt nivå i eller over normalområdet har store utfordringer med. Han peker på at det kan være særlig vanskelig å forstå et figurativt språk som ord og ytringer som blir brukt i en overført betydning. Dette kan være metaforer, sarkasme og ironi som er relativt vanlig å bruke blant jenter i ungdomsårene (Martinsen et al., 2015, s. 17).

Anne: «Jeg opplever mange av dem som litt forsiktige. At de kanskje ikke alltid forstår hvordan de skal opptre i grupper. Det kan bli en del misforståelser, spesielt mellom jentene». Her er også *Anne* inne på dette med å streve med å være en del av det sosiale fellesskapet som er en gjenganger i flere av svarene til intervjupersonene. Hun legger også

vekt på at det kan oppstå misforståelser i kommunikasjonen. Dette kan sees i sammenheng med forståelsesvanskene Martinsen (2015, s. 17) referer til hvor autistiske personer kan misforstå det andre sier fordi de har mangelfull eller annerledes forståelse av de kontekstuelle forholdene.

Stine: De har mye følelser som de ikke helt klarer å sortere. Det jeg kjenner igjen er at de sliter med å forstå omgivelsene. Så det er vanskelig, for alle snakker til dem som om de er 17 år og at de forstår mye mer enn de kan. Så de blir kjempefrustrerte og oppgitt.

I *Stine* sitt svar på spørsmålet kommer det frem at det er vanskelig å forstå omgivelsene rundt. I tillegg peker hun på et interessant synspunkt om hvordan andre rundt oppfatter jentene og hvilken tilnærming man har. Sett i lys av Theory of Mind (Attwood, 2007, s. 126-129) vil autistiske personer kunne ha vansker med å gjenkjenne og forstå både tanker og følelser. I tillegg kan det være vanskelig å tolke omgivelsene slik som å lese de sosiale og emosjonelle uttrykkene til andre. Omgivelsene kan være krevende for jentene å forholde seg til da man må kunne sette seg inn i andres perspektiver, forstå og forutsi deres reaksjoner (Kaale & Nordahl-Hansen, 2019, s. 530).

Kari: Det kan også handle litt om det der å organisere seg i hverdagen, å ikke bli overveldet og det at de lett blir overveldet.. De blir overveldet av omgivelsene, alle oppgavene og alt de skal gjøre. Så de strekker seg fryktelig langt.

Svekkede eksekutive funksjoner virker negativt inn på flere aspekter i livet til autistiske jenter. I forhold til organisering kan det være vanskelig å organisere egne tanker, vurdere egne behov og spørre om hjelp når man trenger det. Dermed kan følelsene ta overhånd hvis de opplever å ikke mestre livets utfordringer. Videre kan det tenkes at svaret til *Kari* kan overføres til sosiale settinger også hvor jentene kan være usikre på hvordan man bør oppføre seg i samhandling med andre og heller ikke forstår hvordan de sosiale reglene fungerer (Øzerk et al., 2020, s. 171 & 173).

Hege: «Mitt inntrykk er at de tilstreber seg veldig å fungere som andre jenter. De skal være som alle andre og ikke skille seg ut...». *Hege* belyser et viktig tema som er vesentlig å huske på i møte med autistiske jenter med kognitive evner i eller over normalområdet. Som regel

ønsker de å være som andre ungdommer og prøver å forstå de sosiale kodene. Ifølge en artikkel av Kalland (2017) er autistiske jenter ofte innstilt på å lære seg sosiale normer og nyanser i kommunikasjonen. På en annen side er det ikke alle autistiske jenter som er interessert i det andre jenter interesserer seg for og som heller velger andre måter å uttrykke seg på (Martinsen et al., 2015, s. 24 & 25).

Per: «En del av de har en veldig særegen klesstil, mye gotisk, japansk og koreansk. Det går igjen hos en del, men ikke hos alle.. Noen spiller kanskje litt mer enn jenter flest». Svaret til *Per* viser et litt annerledes funn enn resten av svarene til intervjupersonene omkring hvordan han beskriver autistiske jenter med kognitivt nivå i eller over normalområdet. Han tar opp at noen av jentene kan skille seg ut i form av andre særegne interesser eller klesstiler. I forhold til utseende og klesstil kan noen autistiske jenter være lite opptatt av moter, samt det å følge samfunnets krav til hvordan man skal stelle seg og kle seg (Ekevik, 2012, s. 6-10).

4.2 Symptomer mellom kjønnene

Forskjeller i symptomer hos kjønnene var et tema som var gjentakende under intervjuene. Videre ble det stilt spørsmål om intervjupersonene har opplevd at det er ulike symptomer hos gutter og jenter i ungdomsårene. I tillegg ble det satt fokus på hva som skal til for å oppdage jentenes symptomer tidligere og om intervjupersonene tenkte at det er noen grunner til at jentene ikke blir oppdaget tidligere. Alle intervjupersonene gikk inn på hva som kan være forskjellig hos jenter og gutter med diagnosen i ungdomsårene. Flere av dem reflekterte også over årsaken til at noen jenter får diagnosen i sen alder. På spørsmålet om symptomer mellom kjønnene svarte *Hege* følgende;

Hege: Kjerneområdene er like, men det er variasjoner der. Noen av jentene har mer symptomer på det sosiale, men kanskje mindre på kommunikasjon, rigiditet og det med særinteresse. Jentene kan være sterkere sosialt. De prøver å tilpasse seg mer. Jeg må si prøver, for de sklir ikke rett inn.

Hver enkelt intervjuperson svarte ut ifra egne erfaringer og slik man kan tolke svaret til *Hege* kommer det frem at hun opplever at det grunnleggende i diagnosen kan være likt hos kjønnene, men at jentene kan ha tendenser til å tilpasse seg bedre sosialt. Dette kan sees i sammenheng med studien til Dean med fler (2017, s. 685 & 686) som viser til at gutters

problemer med sosial interaksjon er mer fremtredende og tydeligere enn det er hos jenter. I tillegg viser ofte autistiske jenter mindre av de stereotype og repetitive interessene som gutter med diagnosen kan ha (Attwood, 2007, s. 58 & 59). Derimot er det viktig å ta med i betraktning at symptomene vil variere med tanke på alder og evnenivå til personen (Nichols et al., 2011, s. 23). En systematisk gjennomført analyse av Loomes med fler (2017, s. 12 & 13) viser til at lavere kognitive evner utgjør en mindre forskjell i forekomst av diagnosen mellom kvinner og menn. På en annen side er forekomsten mellom kjønnene betydelig større ved kognitive evner i eller over normalområdet (Helverschou, 2022a, s. 20).

Kari: Jeg synes jenter generelt er mer opptatt av det sosiale enn guttene er og at de kanskje har litt flere sosiale antenner. Jentene kan kanskje bli litt mer slitne av det enn det guttene gjør.. Gutter er mer sånn som gjør ting sammen, mens jenter er mer sånn som er sammen.

I ungdomstiden er det forskjeller i den sosiale interaksjonen mellom gutter og jenter. Jentenes interaksjon er vanligvis mer kompleks slik som det antydes til i utsagnet over, hvor jentene kan være mer interessert i det sosiale samspillet med andre. Likevel er *Kari* inne på konsekvensene av prøve å passe inn i de sosiale gruppene i ungdomstiden hvor det for jentene er høye krav til kommunikative ferdigheter og sosial forståelse. Dette har også en sammenheng med hvordan jenter og gutter samhandler med andre hvor guttene kan være mer interessert å gjøre noe konkret sammen, mens jentene heller er mer opptatte av å bare henge sammen. Derimot kan det også tenkes at det kan være ulike forventninger fra omgivelsene til sosial atferd mellom kjønnene (Kaland, 2017; Nichols et al., 2011, s. 33 & 34).

Per: «Jentene er nok rett og slett vanskeligere å identifisere, de har ofte litt mer diffuse symptomer». I starten av intervjuet formidlet *Per* et meget interessant synspunkt som er vesentlig for en del av forskningen som har blitt presentert i studien. Slik som de andre utsagnene til intervjupersonene over viser, er det muligens ikke alle symptomer på diagnosen som er like fremtredende hos jenter som hos gutter. Loomes med fler (2017, s. 12 & 13) refererer til at kvinner går under radaren da deres vansker er mer sannsynlig enklere å gå glipp av. I tillegg har jentene større sannsynlighet for å danne nære vennskapsrelasjoner til noen de er trygge på som minsker sannsynligheten for at man mistenker at det er en autismediagnose (Attwood, 2007, s. 58 & 59). En annen faktor som kan spille inn er også at gutter oftere viser

atferdsvansker som gir grunnlag for en klinisk vurdering slik som hyperaktivitet og aggresjon (Cridland et al., 2014; Kaland, 2017, s. 1261 & 1262).

Anne: «Jeg tror det er færre som får diagnosen blant jenter». I starten av intervjuet peker *Anne* på hennes oppfatning om at det er sjeldnere man møter på jenter med diagnosen. I følge Øzerk & Øzerk (2020, s. 83 & 85) var forekomsten henholdsvis 3,46 gutt per jente i alderen 6-16 år i Norge i 2016. Ifølge Helsedirektoratet (2023) sin statistikk mottok dobbelt så mange gutter som jenter behandling for sin autismediagnose i 2022 i Norge. Dermed kan man anta at *Anne* sin opplevelse stemmer overens med den forskningen som foreligger i dag. I tillegg sier rapporten til Folkehelseinstituttet om psykisk helse (2018, s. 64) at flesteparten av de med diagnosen ligger kognitivt innenfor normalområdet. Derimot kan det være stor variasjon i forskning omkring dette og annen forskning kan vise til annen statistikk. Det er også noe ulik forskning i forhold til om det er større kjønnsforskjeller i forhold til forekomst eller ikke blant dem som har kognitive evner i eller over normalområdet. Likevel tas det utgangspunkt i at det er større kjønnsforskjeller ved høyere IQ (Brugha et al., 2016).

Stine: Guttene er nok ikke så flinke til øyekontakt som jentene er og prater mindre. Jentene prater mer og oppfører seg litt mer skjult på en måte. De har blikkontakt og ser ut til å skjønne en del sosiale ting samtidig som de ikke gjør det. Hos guttene synes jeg det er litt tydeligere.

På spørsmålet om forskjeller i symptomer mellom kjønnene peker *Stine* på at det kan være enklere å se at gutter har en avvikende atferd i det sosiale samspillet. Her er det relevant å dra paralleller til teorien om monotropisme og hvordan dette kan være med på å forklare kjønnsforskjellene om hvordan jenter og gutter med diagnosen opptrer ulikt. Ved løsrivelse fra et intenst fokus kan det oppstå ubalanse i de kognitive prosessene og personen kan oppfattes som distansert fra omgivelsene. For andre kan dette tolkes som utfordrende atferd som er mer fremtredende hos gutter og som muligens er synligere for andre rundt (Chown et al., 2023, s. 9; Murray et al., 2005). Videre kan dette sees i sammenheng med at jenter kan være underdiagnostisert siden deres symptomer kommer til uttrykk annerledes enn hos guttene (Kaland, 2017).

Anne: Det er kanskje litt forskjell på gutter og jenter i at guttene har et tydeligere kroppsspråk og at det er litt synligere at de trekker seg unna. De gjemmer seg litt mer

og det er lettere å se at det er noe med den gutten. Det er litt synligere at de strever med det sosiale, mens hos jentene så er det ikke så synlig at de har ASF..

Anne har erfaring med at gutters atferd kan avvike ved at de trekker seg unna fra sosiale settinger. På et oppfølgingsspørsmål forteller hun også om at jenter kan være flinkere til å prate for seg og har lært seg hva som er lurt å si når man skal svare for seg. Siden jenters sosiale interaksjon i ungdomsårene innebærer mer intim sosial kommunikasjon og prating er det ikke sikkert vanskene fanges opp av dagens diagnosekriterier (Attwood & Garnett, 2019, s. 12). Dr. Devon Price (2022, s. 35 & 54) viser til at det er mindre akseptabelt for jenter å vise aggresjon som fører til at jentene lærer å skjule denne siden av seg selv tidligere. I tillegg kan det oppleves som enklere å bortforklare emosjonelle utbrudd hos jentene eller personlighetsstrekk som å være sjenert.

Per: «Beskrivelsen av symptomene tar utgangspunkt i guttene med autisme og det passer ikke så godt med jentene. Jentene stikker seg kanskje ikke ut på samme måte.. De gjør mer for å tilpasse seg, mens guttene på en måte faller lettere gjennom». Det *Per* derimot tar opp her kan sees i sammenheng med tidligere presentert teori om hvorvidt dagens diagnosekriterier er tilpasset jenters symptomer eller ikke. Attwood & Garnett (2019, s. 12) legger vekt på at det kan være slik at dagens diagnosekriterier baserer seg mer på gutters vansker. Dette innebærer at kriteriene ikke fanger opp subtile symptomer og ikke oppdager dem som har et normalt evnenivå som skjuler vanskene sine. I tillegg legges det vekt på at kriteriene mangler sensitivitet over jentenes autistiske trekk med sosial kommunikasjon og evner til kamouflering. Dermed kan det diskuteres om dagens diagnosekriterier ikke er sensitive nok for å fange opp jenters symptomer eller om det er slik at jentene generelt sett er flinkere til å kamuflere som gjør at symptomene ikke er like enkle å se (Øzerk et al., 2020, s. 86).

Stine: De sitter og leter litt på nettet.. Begynner å finne litt informasjon selv og lurer på hva det er som feiler dem. Hvorfor klarer jeg ikke å komme på skolen eller hvorfor fungerer jeg slik? For de ser gjerne at de ikke får det til slik som andre gjør.

Under intervjuet tok *Stine* opp et relevant tema som de andre intervjupersonene ikke belyste i like stor grad. Hun fortalte om jenter med et tilsynelatende normalt kognitivt evnenivå som ikke enda har fått diagnosen, men mistenker at de har ASF. De opplever selv at det er noe annerledes ved dem og at de gjerne vil ha et svar. Lai med fler (2014, s. 897) peker på at

forekomsten av ASF hos personer med kognitive evner i eller over normalområdet har økt de siste tiårene. Dette er sannsynligvis på grunn av økt oppmerksomhet til å gjenkjenne symptomer. Det kan også antas at autistiske jenter selv kan bli oppmerksomme på vanskene og ønsker å finne ut av dette.

4.3 Differensialdiagnostikk

Under intervjuene var differensialdiagnostikk et tema som kom opp hos noen av intervjupersonene. Det var spesielt *Per* og *Anne* som belyste utfordringene knyttet til at andre diagnoser kan bli forvekslet med ASF og at autistiske jenter kan ha vansker med psykiske lidelser som gjør det vanskelig å oppdage diagnosen. Det ble ikke stilt direkte spørsmål som omhandlet akkurat dette, men det kom frem gjennom ulike deler av intervjuene som en viktig del av kunnskapen i arbeidet med å møte de autistiske jentene.

Anne: «Man må gå litt i dybden på hvorfor de strever med de psykiske vanskene. Noen ganger kan det være at de har en autisme som ligger der i bunn som ikke har blitt oppdaget». Det *Anne* formidler her er et spennende synspunkt i prosessen med å avdekke en eventuell autismediagnose. Autistiske personer kan ha lært seg grunnleggende sosiale ferdigheter uten å forstå innholdet i disse. Det kan gjøre at deres vansker blir vanskelig å oppdage da ASF og flere psykiske lidelser kan ha overlappende symptomer (Helverschou, 2022a, s. 25 & 26). Derfor kan det være slik at noen kan oppleve å forveksle ASF med andre diagnoser som har lignende symptomer (Nichols et al., 2011, s. 11).

Hege: Så begynner de å bli depressive og kanskje suicidale, men så viser det seg at det er en autismediagnose. Så det er en lang og sår vei for å komme dit. Det skulle gjerne vært litt annerledes. Dessverre er det ofte den måten de blir oppdaget på, de jentene som har fått diagnosen litt sent.

Hege sin opplevelse er dessverre ikke unik for målgruppen hun har jobbet med. Studien til Bargiela med fler (2016, s. 483 & 491) viser at flere autistiske kvinner har opplevd at andre rundt har mistolket deres autistiske væremåte med andre diagnoser. Noen i studiens utvalg av kvinner hadde blitt behandlet for depresjon i flere år eller fått andre psykiske lidelser før det viste seg at det var ASF som var den underliggende vansken. Noen hadde heller ikke blitt trodd når de selv mistenkte at de kunne ha diagnosen. Dersom man også tar med i betraktning

hvordan pårørende kan oppleve prosessen kan man se på resultatene av studien til Cridland med fler (2014, s. 1264 & 1265). Der oppga fire av fem mødre at prosessen med å få konstatert en diagnose er vanskeligere for jenter enn for gutter.

Per: «Symptomtrykket må kanskje være enda større for jentene. Symptomene er kanskje mer akseptert i skolen, altså det skaper ikke problemer for andre på en måte». Litt lenger ut i intervjuet belyste *Per* et tema som er høyst aktuelt å diskutere videre. Med tanke på at psykisk helse er en vesentlig utfordring i gruppen med autistiske kvinner med et normalt kognitivt evnenivå er det nevneverdig å få frem at disse jentene faller mellom systemet (Loomes et al., 2017, s. 12 & 13). Resultatene i studien til Cridland med fler (2014, s. 1264 & 1265) viser også til at fagpersoner rundt feiltolket symptomene og sammenlignet dem med gutters symptombilde. Dette resulterte blant annet i negative implikasjoner ved å få en sen diagnose.

Per: «Det er ofte skolevegring som man opplever, da kommer de gjerne inn i BUP systemet.. Da har skolevegring ofte vært et tema som kommer opp». Videre i intervjuet la *Per* også stor vekt på skolevegring, noe de andre intervjupersonene ikke var innom i like stor grad. Han formidler at noen jenter han har møtt på både har en del skolevegring i forbindelse med sin autismediagnose, men også at flere blir oppdaget i det de slutter å komme på skolen. I tillegg fortalte han videre at det kan være slik at skolevegringen blir tolket til å ha en sammenheng med andre typer utfordringer som angst, depresjon og spiseproblematikk istedenfor ASF. Munkhaugen med fler (2017, s. 33-35) viser til at flere autistiske barn og unge har utfordringer med skolevegring eller ufrivillig skolefravær. En betydelig andel av autistiske ungdommer viser tegn på skolevegring hvor forekomsten i tillegg øker med alderen. Dermed er det muligens slik at flere av jentene faller under radaren frem til de viser tegn på skolevegring.

Stine: «Det har vært noen som har sagt at det ikke er angsten eller depresjonen som gjør at de ikke har kommet på skolen, men at det er noe mer, noe annet.. Så kanskje det overskygger hva det egentlig er». *Stine* peker også indikerte på utfordringen med skolevegring hos autistiske jenter utover i intervjuet hvor de selv føler at autismediagnosen har en stor sammenheng med hvorfor det er vanskelig å komme på skolen. For de autistiske jentene i ungdomsårene kan det vært svært utfordrende å forstå det som foregår rundt seg og føle på overbelastning. Derfor anses det som høyst nødvendig med kompetanse hos pedagoger om for

hvorfor jentene ikke kommer på skolen slik at ASF ikke forveksles med andre diagnoser (Ekevik, 2012, s. 13).

4.4 En sårbar ungdomstid med fokus på vennskap

Ungdomstiden for autistiske jenter har hatt et stort fokus i studien og har dannet et grunnlag for videre tilrettelegging i forhold til hva jentene har behov for med tanke på det sosiale samspillet. Gjennom intervjuene fortalte spesielt *Hege* en del om hvordan puberteten og ungdomsårene påvirker jentene i målgruppen. Denne fasen i livet kan være ekstra krevende hvor det er hormoner i sving og mye som endrer seg i det sosiale landskapet på kort tid. Dette kom frem hos intervjupersonene gjennom intervjuet på flere punkter, både som en del av begrepsavklaringen, på spørsmål om symptomer og under samtalen om tilrettelegging.

Hege: «Jeg ser at det her med puberteten kan påvirke jenter med autisme. Det skjer ofte noe med puberteten. Da kan det rase litt for dem. Da ser man ofte den avvikende atferden, den litt annerledes atferden». Her forteller *Hege* om hvordan puberteten kan være en krevende tid for autistiske jenter og hvor det kanskje begynner å bli synlig for andre rundt at de strever med det sosiale. Ved økende alder stilles det høyere krav til mestring av å kunne uttrykke følelser og kommunisere dette til andre. Det kan også være vanskelig å forstå forventingene og de uskrevne reglene i sosiale settinger. Dette gjør at jentene kan skille seg ut fra mengden og at det merkes at det er noe som er litt annerledes hvor symptomene blir synligere for andre rundt (Ekevik, 2012, s. 6-10). Videre i intervjuet går *Hege* nøyere inn på hvordan det sosiale kan være utfordrende for jentene i ungdomstiden.

Hege: Det kan være veldig mye konflikter med andre jenter. Det handler mye om det her med at når man blir ungdom så blir det mye mer avansert. Altså både sosiale regler og koder. Det kan endre seg i forhold til ungdomstrenden også. Det er ikke alt de får med seg.. Det er ikke alt de forstår og da kan de slite litt.. Andre jenter kan fort stenge de ute, hakke litt på dem og trigge de litt.

Ungdomskulturen er i stadig endring, noe som kan gjøre det utfordrende å henge med på utviklingen. Dette kan gjøre at autistiske ungdommer havner litt på utsiden av de sosiale gruppene. I tillegg er de sosiale reglene og kodene mer avansert i denne tiden enn noen gang før (Martinsen et al., 2015, s. 24 & 25). Den sosiale atferden kan også være ulik mellom

gutter og jenter hvor jentene muligens i større grad prøver å skape nære relasjoner til andre (Kaland, 2017). Dette kan by på flere utfordringer hvor det kan oppstå konflikter med andre jenter og at de opplever å bli utestengt. På grunn av manglende forståelse av andres handlinger og intensjoner kan også de autistiske jentene fortolke sosiale situasjoner annerledes enn andre (Martinsen et al., 2015, s. 24 & 25).

Anne: «Så er det kanskje ungdomstiden som blir det tøffeste. At det ikke strekker til likevel i det sosiale, for det blir for stor avstand i forhold til å forstå». Under intervjuet var også *Anne* inne på utfordringene med en sårbar ungdomstid hvor jentene ikke henger med på det som foregår i det sosiale samspillet. Dette kan sees i sammenheng med de ulike personlighetstypene som har blitt presentert tidligere av Attwood & Garnett (2019, s. 3-5). De ulike personlighetstypene kan medbringe ulike utfordringer. For den introverte typen kan det sosiale samspillet virke overveldende og stressende. En mer påtrengende ekstrovert som søker sosiale erfaringer, klarer kanskje ikke å lese alle signalene som modereres i sosiale settinger. I forhold til ToM kan det å tolke nonverbal kommunikasjon være krevende (Attwood & Garnett, 2019, s. 3 & 4).

Anne: Det er tøffe år, i hvert fall på videregående skole hvor du skal se fremover og se om du kan få deg en utdanning.. De opplever kanskje at de mister noen av vennene de har hatt, at de ikke henger helt med og at de kanskje også velger å være alene av en eller annen grunn.

For den kamuflerende ekstroverten kan både det å etablere og holde på vennskap være vanskelig. De observerer gjerne jevnaldrende og analyserer deres sosiale atferd slik at de tilegner seg informasjon om hvordan man skal oppføre seg i sosiale settinger. Disse ulike tilpasningene til personlighet kan likevel opptre på tvers av de ulike typene som det er referert til (Attwood & Garnett, 2019, s. 4 & 5). For jentene blir det å finne ut av hvem man er, og hvilken identitet man har noe som kan ta ekstra lang tid enn for andre. Derfor er det viktig at andre rundt er oppmerksomme dersom jentene går mye alene og virker ensomme. Derimot kan det også være slik som *Anne* beskriver at noen trekker seg litt unna det sosiale og ønsker å holde seg mer for seg selv. Likevel er det viktig å finne ut av om dette er noe de gjør av egen vilje eller ikke (Ekevik, 2012, s. 6-10).

Stine: «Følelsene kan ofte blande seg litt, både på godt og vondt. Å skille følelsene kan også være vanskelig noen ganger». På spørsmålet om tilrettelegging i det sosiale samspillet for jentene tok *Stine* opp dette med hvordan følelshåndtering og regulering oppleves. Ekevik (2012, s. 6-10) peker på at det å sortere egne følelser og reaksjoner kan være vanskelig. Jentene har muligens ikke lært seg eller tilegnet ferdigheter for hvordan dette skal gjøres. De kan mangle kunnskap og evner for hvordan tolke sine egne følelser, hvordan uttrykke dette og hvordan forstå andre sine følelser og reaksjoner. Dersom dette ikke er noe jentene behersker er det kanskje ikke så underlig at det å inngå i sosiale relasjoner kan være svært krevende. I tillegg kan en tryggere identitet føre til å kunne ta egne valg istedenfor å styres av andres meninger (Smette et al., 2017, s. 147).

Stine: De er veldig opptatt av å være lik alle andre. De har lyst til å være en normal ungdom og gjør det beste de kan for å være en del av det normale. Det er bare at det å være det og hvordan gjøre det, er veldig vanskelig.

I forhold til deltakelsen i det sosiale samspillet formidler *Stine* at hun opplever at jentene gjerne ønsker å være som andre og ikke skille seg ut i mengden. Man kan anta at flere autistiske jenter har et ønske om å kunne fremstå slik som alle andre uten at man skal bli stemplet som rar eller annerledes av andre. Derimot kan også jentene være lite opptatt av å følge samfunnets krav til hvordan man skal se ut og kle seg (Ekevik, 2012, s. 6-10). Ungdomstiden handler også om bli mer selvstendig i hverdagen og klare seg selv i en større grad enn før. Man løsriver seg gjerne mer fra familie mot en retning som preges mer av vennskap. Dermed er det viktig å kunne organisere livet sitt i sosiale relasjoner og sette grenser (Smette et al., 2017, s. 139 & 147).

4.5 Kamuflering i det skjulte

Kamuflering av autistiske trekk hos jenter var også et tema som dukket opp underveis i intervjuene hos flere av intervjupersonene. Dette kom frem under spørsmålet om intervjupersonene hadde noen tanker om hvorfor jentene ikke ble oppdaget tidligere og om hva som skal til for å oppdage symptomene. I tillegg kom kamuflering opp som et tema ved spørsmålet om jentenes deltakelse i det sosiale samspillet. Maskering i form av kamuflering og kompensering har hatt et stort fokus i oppgaven og det er derfor interessant å gå inn på intervjupersonenes erfaring med dette.

Stine: Jeg hadde ei jente en gang som var veldig klar over seg selv. Hun hadde lært når hun skulle gi respons med smiling og i forhold til kroppsspråk. Hun syntes det var kjemepvanskelig. Hun smilte og prøvde å være blid, men du kunne se når smilet var klistret på.. Så fikk hun bekreftelse på at det var greit å smile nå. Så når hun var litt usikker mens hun smilte på om hun gjorde det riktig, så skinte det gjennom.

Det *Stine* forteller om her er en opplevelse hun har hatt med ei autistisk jente som har lært seg sosiale ferdigheter og evner som hun ikke forstår. Dette kan sees på som en kompensering av manglende kommunikasjonsferdigheter. Formålet med dette er å opprettholde et inntrykk av at man fungerer godt og tilpasser seg til de sosiale settingene. Derimot er dette svært krevende å opprettholde over tid. Man ønsker gjerne også å fremstå som at vanskene ikke er til stede eller å dempe synligheten av symptomene (Price, 2022, s. 96). I tillegg er det ved kamuflering ofte en manglende forståelse hos jentene av hva det er man undertrykker. Dette kan bidra til at tilsynelatende høye evner til sosial deltakelse misforstås av andre rundt til at jentene ikke sliter og at de dermed får en sen diagnose (Cridland et al., 2014, s. 1261 & 1262).

Per: «Når man snakker om at man skjuler symptomer på en måte eller kamuflerer, så betyr det at vi kanskje har møtt noen som ikke blir avdekket». Det *Per* formidler her er et viktig aspekt av kamuflering hos autistiske jenter med kognitive evner i eller over normalområdet. Dette går ut på at spesialpedagoger og andre pedagoger i møte med jentene må være observante på en underdiagnostisering av de autistiske symptomer kan komme til uttrykk på en annen annerledes måte hos jenter (Lord et al., 2022, s. 299). Det betyr derfor at jentene kanskje ikke nødvendigvis kun har annerledes symptomer enn guttene, men at de ikke kommer til syne på grunn av kamuflering. Studien til Hull med fler (2020, s. 352) viser til at kvinner har en høyere andel kamufleringsatferd enn menn. Derfor bør man være bevisst på å identifisere kamuflerende strategier for å minske negative utfall på grunn av kamuflering.

Kari: «Jo bedre du fungerer kognitivt, desto vanskeligere blir det å se dem.. At hun strever med det sosiale, det er for mange vanskelige å skjønne, for omgivelsene å forstå og lære». Etter et oppfølgingsspørsmål angående om intervjupersonen oppfatter det som vanskelig å se jentene, er *Kari* inne på noe av det samme som *Per* over. Det kan være utfordrende for omgivelsene rundt å skjønne at ei autistisk jente kamuflerer sine svakere sosiale ferdigheter, spesielt om de har kognitive evner i eller over normalområde. Dette kan sees i sammenheng med assimilasjon hvor intensjonen er å passe inn og opptre normalt ut ifra forventningene til

det sosiale samspillet, noe flere gjerne ønsker (Attwood & Garnett, 2019, s. 10 & 11). Sett i sammenheng med «den kamuflerende ekstroverten» er det viktig å være bevisst på tegn til kamuflering og konsekvensene av dette (Attwood & Garnett, 2019, s. 4 & 5).

Hege: Det handler mye om at jenter nok kan være flinkere til å lære seg og tilegne seg en del ferdigheter, spesielt sosialt som de er gode til å bruke i sosiale settinger. Det gjør at det blir litt sånn kamuflert. De går litt under radaren som vi sier.

Hege er også inne på dette med de sosiale ferdighetene flere autistiske jenter har tilegnet seg. Hun peker på utfordringen med at disse strategiene brukes for å overvinne utfordringer eller sosiale mangler relatert til diagnosen. Slike strategier kan for eksempel kamuflere at personen egentlig er forvirret eller føler seg overvældet (Price, 2022, s. 96). Ferdighetene jentene kan tilegne seg kan være lært atferd som innøvde fraser og respons på ulike situasjoner (Baldwin & Costley, 2016, s. 487 & 491). Det kan også være å imitere kroppsspråk og ansiktsuttrykk. Jentene kan ha lært seg disse evnene og kan skjønne når de bør brukes, men mangle forståelse for hvorfor det er nødvendig (Attwood & Garnett, 2019, s. 10 & 11).

Stine: Jeg tror jenter er veldig flinke til å kopiere. De er veldig opptatt av sosiale medier og ser på hvordan det skal fungere.. Så tenker de og kopierer andre. De har sett noe på en serie, men forstår ikke alltid innholdet i det de kopierer.

Autistiske jenter kan tilegne seg kompensierende strategiene gjennom å observere andre sin interaksjon i virkeligheten, på sosiale medier og gjennom filmer og serier (Attwood & Garnett, 2019, s. 10 & 11). Studien til Bargiela med fler (2016, s. 3287 & 3290) viser til at de autistiske kvinnene som deltok i studien lærte seg strategier fra media og andre rundt for å opptre som andre nevrotypiske. Kamuflering har derimot en rekke alvorlige konsekvenser. For kvinnene i studien ble konsekvensene utmattelse og forvirring av egen identitet. I tillegg kan egne behov blir satt til side og man kan føle seg utnyttet av andre.

Stine: «De lærer seg strategier i det sosiale samspillet.. Det er ikke alle som tenker så mye over det, men veldig mange bruker mye krefter på det». *Stine* er inne på konsekvensene ved kamuflering for de autistiske jentene. Dette er et svært viktig perspektiv i arbeidet med å forstå hva jentene har behov for i det sosiale samspillet. Attwood & Garnett (2019, s. 9) peker på konsekvenser som en sen oppdagelse av diagnosen, manglende tilgang på riktig støtte og

forståelse, samt psykiske lidelser. Kamouflering kan bidra til at noen jenter utvikler psykiske lidelser som sosial angst eller at man tyr til rusmidler for å selvmedisinere seg selv. Studien til Baldwin & Costley (2016, s. 487 & 491) peker på at en høy andel i gruppen med autistiske kvinner som kamuflerte atferden sin i studien også hadde utfordringer med stress, bekymringer og angst. I tillegg kan man bli distansert fra sine egne følelser som kan føre til ensomhet og få nære relasjoner (Attwood & Garnett, 2019, s. 9). Til og med det som kan virke som harmløse kompenserende strategier kan føre til større problemer uten at man selv er klar over det før livet blir for vanskelig (Price, 2022, s. 111 & 112).

Kari: «De strekker seg langt og kompenserer på en måte. De strekker seg lengre enn de kanskje burde. Sånn at de blir utslitt, rett og slett». Underveis i intervjuet er også *Kari* inne på konsekvensene ved kamouflering. Som tidligere vist til studien av Bargiela med fler (2016, s. 3287 & 3290) kan en av konsekvensene være at jentene blir utmattet av å kamuflere sine autistiske trekk. Noen av jentene kan ha behov for å gå deltid på skole eller jobbe redusert for å minske effektene av utbrenthet. På en annen side kan dette også sees på som tegn på assimilasjon som bør følges med på ved mistanke om diagnosen (Attwood & Garnett, 2019, s. 10 & 11). Sett i lys av studien til Hull (2020, s. 361 & 362) kan identiteten til autistiske kvinner resultere i mer stigmatisering som kan føre til at de må bruke mye krefter for å passe inn i ulike grupper. Kvinnene i studien opplevde et høyt press i forhold til det å tilpasse atferden sin, slik *Kari* er inne på i det hun formidler om at jentene strekker seg langt. Derfor kan kamouflering betegnes som en selvdestruktiv måte å leve livet sitt på fordi det overskygger egne behov (Price, 2022, s. 137).

4.6 Tilrettelegging i det sosiale samspillet

Temaet som intervjupersonen omtalte mest under intervjuene var forhold tilknyttet tilrettelegging i det sosiale samspillet for autistiske jenter. Studiens intensjon har vært å belyse spesialpedagogers tanker og erfaringer i arbeidet med tilrettelegging for målgruppen. Intervjupersonene belyste flere av de samme, viktige temaene omkring dette. I tillegg kom noen av intervjupersonene inn på konkrete tiltak som kan settes i gang, samt andre faktorer i forbindelse med sosial kompetanse og sosiale ferdigheter. I den siste delen av intervjuet var tilrettelegging i fokus og det var i denne delen intervjupersonene utdypet sine tanker og erfaringer omkring dette.

Hege: «Jeg tenker at skolen har et mandat her, som er i forhold til å lage et opplegg for disse jentene». Her er *Hege* inne på hvem som har ansvaret for at jentene får tilstrekkelig støtte og oppfølging. Denne oppgaven begrenser seg ikke kun til oppvekstsektoren, men er også tiltenkt andre arenaer. Likevel vil en stor del av funnene i studien rette seg mot skolen. Derfor er det nødvendig å gå inn på at skolen har et ansvar for alle elevers sosiale utvikling og læring. Skolen skal støtte og bidra til denne utviklingen gjennom å tilpasse undervisningen og aktivitetene. Utover denne tilpasningen vil nok jentene i målgruppen også ha behov for individuell tilrettelegging som avhenger av deres vansker og funksjonsnivå (Kunnskapsdepartementet, 2017; Opplæringslova, 1998).

Per: Det å informere klassen eller medelever om diagnosen kan ha en del å si. Da får de plutselig en forklaring på hvorfor hun er interessert selv om hun ikke sier hei. Da får både voksne, medlever og foreldre kanskje informasjon om hva de kan gjøre for å gjøre situasjonen lettere.. Det er psykoedukasjon; som informasjon til omgivelsene om både utfordringene, hva det betyr og hva de kan gjøre for å gjøre situasjonen lettere.

Psykoedukasjon var et gjentagende tema i delen om tilrettelegging i intervjuet. I forkant av tiltak og tilrettelegging er det nødvendig med inngående kunnskap om personen det gjelder. I tillegg skal det være gjort en kartlegging av hva behovet er (Martinsen et al., 2015, s. 54-56). Psykoedukasjon er en mye brukt metode som kan være hensiktsmessig for målgruppen. Dette går ut på å gi personen ferdigheter til å kunne mestre sitt eget liv. En viktig målsetning ved psykoedukasjon er å informere og øke kunnskapen om diagnosen. Dette kan blant annet gjøres slik som *Per* foreslår i utsagnet over ved å gi andre rundt informasjon som kan øke deres forståelse (Ludvigsen et al., 2022, s. 233-235; Øzerk et al., 2020, s. 187).

Kari: «Jeg har hatt noen som har sagt at når vi har blitt enige om at vi skal snakke om diagnosen i klassen, så har jeg alltid vært nøye på at de skal være med å bestemme hva vi skal fortelle i klassen». I tillegg til å informere andre om diagnosen er det viktig at den autistiske jenta er klar over at dette blir gjort og at hun samtykker til at andre får denne informasjonen. En forutsetning for psykoedukasjon er at personen aksepterer det og er interessert i å få informasjon om sin diagnose. Dersom jenta er med på dette vil det kunne gi henne større eierskap til sin diagnose og situasjon (Øzerk et al., 2020, s. 187).

Kari: «Etter min mening må en snakke, en må ha tillatelse og samarbeide med den personen det gjelder». Videre i intervjuet gikk *Kari* mer inn på dette med å samarbeide den autistiske jenta. Her fortalte hun om viktigheten av å snakke med familie og venner om diagnosen, men at dette fordrer at personen det gjelder er med på å utlevere denne informasjonen. Hensikten er at den autistiske jenta skal være bedre rustet til å leve med tilstanden, samt forebygge sekundære tilleggsvansker. Prosessen med å akseptere at andre får utlevert informasjon om en selv kan være vanskelig å forholde seg til. Derfor er det svært viktig at jenta har et støtteapparat slik at hun forstår at hun ikke står alene i denne prosessen (Ludvigsen et al., 2022, s. 233-235 & 240-243).

Anne: Man forteller litt sammen om diagnosen og hvordan den virker.. Det ble veldig positivt for den jenta. Det kunne være litt vanskelig for de andre å forstå når hun satt seg alene, men hun kunne fortelle at hun noen ganger trengte å sitte alene og at når hun trengte å være sosial kunne hun komme bort til dem. Det var veldig oppklarende for dem.. Det å være åpen og fortelle om diagnosen tror jeg er veldig bra for de aller fleste.

I forhold til å dele informasjon med andre hadde *Anne* gode erfaringer med dette og fortalte om en konkret situasjon hun hadde opplevd. Her ble den autistiske jenta selv involvert i samtalen med klassen og ville fortelle hvordan hun hadde det. Derimot kan dette kreve mye motivasjon og forberedelser i forkant. Derfor er det viktig at man snakker med jenta først for å høre hva hun ønsker å formidle. I tråd med hensikten til psykoedukasjon kan det hjelpe personen til å styrke kognitive evner, gi følelsesmessig trygghet og utvikle ferdigheter som kan brukes i det sosiale samspillet (Øzerk et al., 2020, s. 187).

Hege: «Så tenker jeg på psykoedukative samtaler med ungdommen som også kan ha en del å si for det sosiale». Psykoedukasjon kan også brukes slik at det er personen selv som får informasjon, ikke kun andre rundt. For jenta selv vil forståelse av sin egen situasjon og aksept rundt dette være en viktig målsetning. Derimot er dette noe som vil kunne ta lang tid. For noen kan det være en lettelse å få svar på hvordan vanskene man har henger sammen med diagnosen og hva man kan gjøre. For andre kan det være krevende å forholde seg til at man har en autismediagnose. Derfor er samtaler med jenta selv det viktigste steget i tilretteleggingen av det sosiale (Ludvigsen et al., 2022, s. 233-235; Martinsen et al., 2015, s. 54-56).

Per: Så det med sosial tilrettelegging i form av at skolen og foreldrene kan bidra til å gi de optimale forutsetningene for sosial kontakt.. Så har de ofte et sosialt ønske, så det å tilrettelegge for sosial kontakt ut fra deres forutsetninger og interesse, det tenker jeg er viktig.

På spørsmålet om tiltak rettet mot sosial kompetanse for målgruppen legger *Per* vekt på at skolen og foresatte legger et grunnlag for dette. I tillegg peker han på at det er viktig å ta utgangspunkt i jentas interesser og forutsetninger. Dette kan sees i sammenheng med Øzerk (2020, s. 189 & 190) sin definisjon på sosial kompetanse som handler om de kunnskaper, ferdigheter og motivasjon man trenger for å mestre miljøet man er i eller som det er en forventning om at man tar kontakt med. I tillegg skal trivsel og et positivt selvbilde ivaretas. Sett i lys av dette perspektivet kan det tolkes dit hen at man bør ta i utgangspunkt i allerede eksisterende interesser for å skape motivasjon til å både øve på og lære sosial kompetanse og ferdigheter (Ludvigsen et al., 2022, s. 242).

Kari: Da tenker jeg på strukturelle tiltak, men så tenker jeg også på det å trene på sosiale ferdigheter, snakke om hva det er vanlig å snakke om og ikke snakke om.. Altså snakke om det med hvordan tanker, følelser og handlinger henger sammen, og implisere på hverandre.

I forhold til tilrettelegging av det sosiale samspillet handler det også om å trene på de sosiale ferdighetene slik *Kari* beskriver. Fokuset i studien har ikke vært på spesifikke programmer eller metoder, men en tilnærming hvor man kan dra nytte av ulike verktøy inn i tilretteleggingen. Her er samtale med personen et godt utgangspunkt for å gi forståelse over sosiale hendelser, egen rolle i disse og følelser knyttet til sosiale situasjoner. Dette kan anses som et godt utgangspunkt for mer konkrete, strukturelle tiltak i forhold til hvordan dette kan læres (Martinsen, 2016, s. 112). Studien til Baldwin & Costley (2016, s. 491) viser at 62 % av jentene i utvalget hadde behov for støtte til å styrke deres sosiale ferdigheter. På en annen side kommer det også frem at noen av jentene ikke opplevde at det å lære seg sosial kompetanse var nyttig fordi de ikke klarte å opprettholde standarden i sosiale situasjoner. Dette er et viktig synspunkt som er relevant å ta med i betraktning.

Hege: Det er noe med at skolen tilrettelegger for de styrkene som jentene har. Kanskje få det til sammen i en liten gruppe med noen som er litt like jenta. Kanskje det er noen

som de liker godt, som de går litt bra sammen med. At de prøver å legge opp til å styrke vennskap på den måten.. Å ha gruppearbeid sammen med noen utvalgte kan også være en del av det sosiale.

Hege referer til tilrettelegging som for eksempel pedagoger og spesialpedagoger kan gjøre i skolen, men som man også kan dra nytte av på fritiden. Å være sosial med andre som den autistiske jenta er komfortabel med, kan gjøre det enklere å øve på sosial kompetanse og få hjelp til å forstå de sosiale kodene (Attwood & Garnett, 2019, s. 11). I en gruppesammensetning er det også viktig at autistiske jenter får vite hva ulike vennskap betyr og hvordan forholde seg til konflikter. Det kan også være lurt å snakke om hva slags type temaer som passer seg å snakke med andre om (Iland, 2019, s. 73-75 & 83-84).

Stine: Vi har hatt jentegrupper hvor de har vært med andre jenter på samme alder i regi av skolen. Da har jentene sagt at de har autisme og det har vært rom for at de ikke skal trenge å tenke på at man må følge de sosiale kodene.

Under spørsmålet om tilrettelegging av det sosiale samspillet for målgruppen hadde *Stine* gode erfaringer med jentegrupper i regi av skolen. De andre jentene kan være som en sosial guide eller mentor som kan brukes for å gi positive tilbakemeldinger, forklare sosiale situasjoner, samt forklare hvorfor andre reagerer som de gjør. Slike mentorer kan for eksempel være medelever i en klasse eller andre elever på skolen (Attwood & Garnett, 2019, s. 11). Kvinnelige medelever kan være nyttig å bruke for å øve på ansiktsuttrykk, gester, tonefall og lytteevner. Slike rollemodeller kan egne seg for å tilegne seg basiskunnskap om sosiale ferdigheter dersom det er behovet (Wagner, 2019, s. 56 & 57).

Stine: I forhold til tiltak, så har det vært nyttig med hjelpekort for noen. Det har vært små laminerte kort som de har i baklomma. Det kan hjelpe i hverdagen som de kan gi når det blir for vanskelig å håndtere ting. Det kan for eksempel være; «gi meg ti minutter, så skal jeg svare deg».

Litt senere i intervjuet ble hjelpekort nevnt som et nyttig eksempel på konkrete og strukturelle tiltak rettet mot sosial kompetanse. Dette kan for eksempel brukes i sosiale settinger som kan oppleves overveldende og hvor jenta trenger litt tid til å trekke seg tilbake. Da er det viktig at andre rundt viser hensyn og respekterer hvor mye jenta orker å være sosial (Håland et al.,

2013, s. 11). Å dempe stress er også en nyttig faktor i arbeidet med det sosiale samspillet. Som pedagog bør man huske på å ikke øke forventningene til sosial deltakelse, men tillate at den autistiske jenta deltar på egne premisser (Myers, 2019, s. 145-147).

Stine: Tiltak kan også være små videoer på mobilen som de har laget. Det kan være en situasjon hvor de kan se på videoen flere ganger hvis de trenger å repetere en ting.. Hvis det er innenfor en arena, så kan det være forskjellige videoer innenfor aktuelle temaer.

I forhold til konkrete tiltak var *Stine* også inne på dette med å bruke videoer for å lære sosial kompetanse og ferdigheter. En konkretisering av hva man kan si og gjøre i sosiale settinger kan være hensiktsmessig hvor man bruker eksplisitt kommunikasjon. Dette kan være videoer som den autistiske jenta har laget selv eller videoer som andre har laget for å forklare noe (Price, 2022, s. 208 & 209).

Hege: «Kanskje man kan bli god etter hvert, men det er i samspill at man får trene på dette». I forhold til tiltak la *Hege* vekt på at sosial kompetanse og ferdigheter læres i samspill med andre (Attwood, 2007, s. 97). Som forslag til konkrete tiltak som hun hadde brukt tidligere, la hun videre til; «At man lager noen timer med spill, for eksempel brettspill, kafé og gjør noe sammen». I slike settinger kan man ha fokus på å gi den autistiske jenta tid til å reflektere over egne følelser og eventuelt senke forventinger til øyekontakt dersom det oppleves ubehagelig. I tillegg kan man legge inn tid til oppklarende spørsmål dersom noe er uklart og gi nok pauser (Price, 2022, s. 208 & 209).

Anne: «Hvis man opplever tryggheten så tror jeg det er lettere å være sosial og ha blikket vendt utover». Avslutningsvis i intervjuet la *Anne* til at trygghet og forutsigbarhet er viktig for autistiske jenter. Uten dette som en grunnmur kan det bli vanskelig å ha overskudd til å være sosial og ta imot informasjon i sosiale settinger. Ved å trene på å gjøre sosiale aktiviteter er det nødvendig med god forutsigbarhet om hva man skal gjøre i forkant. Dette kan også bli lettere hvis den autistiske jenta er trygg i situasjonen eller har noen andre hun er komfortabel med (Attwood & Garnett, 2019, s. 11).

Stine: Også å skape en trygghet, så veien blir kortere for å spørre. Så tenker jeg tiltak mot sosial kompetanse, så er det å alltid ha en trygg relasjon viktig.. Det er et liv etter

skolen også, men det er mange av de tiltakene man kan ta med seg ut å bruke der også. Det er det som er, at man skal ruste dem mot hverdagen.

Stine la også vekt på dette med å ha en trygg relasjon slik at den autistiske jenta opplever at hun har personer rundt seg som er der for henne. Jentene skal også kunne mestre det sosiale utenfor skolen. Price (2022, s. 213) refererer til behovet for å senke forventingene til autistiske personer fra omgivelsene rundt samtidig som at samfunnet bør være mer fleksibelt for annerledeshet i kommunikasjonen. Dette er et interessant synspunkt med tanke på at jentene skal mestre hverdagens utfordringer med tilrettelegging som kan brukes på tvers av arenaer.

Per: «Det er ofte ikke de store tingene som nødvendigvis skal til for å endre en situasjon ganske mye, men veldig ofte handler det om at de voksne rundt gjerne endrer litt holdninger». På spørsmålet om *Per* hadde noen erfaringer med om det å få en diagnose kan endre hverdagen for jentene, trakk han frem at det er personene rundt jenta som endrer seg. For å lykkes med mestring i å delta i det sosiale samspillet må det ifølge Martinsen (2016, s. 99) jobbes med et inkluderende og aksepterende miljø. Det er ikke slik at det kun er jentene som skal endre seg for å passe inn, men miljøet må også tilpasse seg jentenes individuelle behov. Spesialpedagoger og andre pedagoger som er i kontakt med autistiske jenter bør søke å forstå hva som ligger bak utfordringene for å kunne gi nødvendig støtte (Cridland et al., 2014, s. 1272).

Kari: Det som er vitsen med å sette en diagnose innenfor spekteret, er fordi det gjør noe med omgivelsene. Barn endrer seg ikke i det de får en diagnose, men det gjør noe med omgivelsene. De blir mer innstilt på å legge til rette for det som bør legges til rette for.

Tidligere i intervjuet var også *Kari* inne på dette med at det er personene rundt som gjerne endrer seg når jentene får diagnosen. Et samfunn som tolererer annerledeshet kan gjøre det enklere for andre å forstå og lære av autistiske personer i forhold til hva de har behov for i det sosiale samspillet. Som de to siste utsagnene over legger vekt på, kan det være et behov for at samfunnet rundt endrer holdninger og tilpasser seg autistiske personer (Mitchell et al., 2021, s. 12). Som tidligere nevnt er dette også utfordringer Price (2022, s. 213) har belyst, hvor det kan være slik at man bør senke forventingene fra omgivelsene til de sosiale normene for autistiske personer.

5. Konklusjon

«Hva opplever spesialpedagoger som aktuell tilrettelegging i arbeidet med autistiske jenter i ungdomsårene i forhold til det sosiale samspillet?»

Det er hensiktsmessig å ha problemstillingen i oppgaven ferskt i minne i den avsluttende delen av studien. Problemstillingen har dannet grunnlaget for studien og innholdet i oppgaven samsvarer med dens formål. Oppgavens intensjon har vært å belyse spesialpedagogers opplevelser og erfaringer i møte med autistiske jenter i ungdomsårene. I tillegg har det vært fokus på tilrettelegging i forhold til det sosiale samspillet hos målgruppen. I dette kapittelet av oppgaven vil det være en oppsummering av hovedtrekkene i studien med relevante funn som kom frem i drøftingskapittelet. Det teoretiske rammeverket har bestått av teori som har vært vesentlig med tanke på studiens formål. Teorien har blitt nøye valgt ut med bakgrunn i hva som kunne være relevant videre i oppgaven. I tillegg bærer den preg av å være høyst aktuell med både nyere og internasjonal faglitteratur. Den har bestått av en generell introduksjon til autismespekterforstyrrelse og trekk hos autistiske personer med kognitive evner i eller over normalområdet. Det har blitt redegjort for sentrale teoretiske tilnærminger innenfor feltet og dagens diagnosemanualer. I tillegg har det blitt gått i dybden i kjønnsforskjeller i symptomer og vansker som har vært en sentral del av oppgaven, samt differensialdiagnostikk om hvordan andre vansker kan forveksles med ASF. Videre er det blitt presentert teori om hvordan jentene selv ønsker å bli omtalt. Utfordringer i ungdomsårene og kamuflering av vansker har også vært sentralt i studien. Det har blitt gått i dybden på tilrettelegging av det sosiale samspillet med fokus på sosial kompetanse, sosiale ferdigheter og vennskap.

Det vitenskapelige ståstedet i studien har tatt utgangspunkt i fenomenologiske tradisjoner. I tillegg er det hentet inspirasjon fra hermeneutikken med begrepet forforståelse (Kleven & Hjordemaal, 2018, s. 187-191). Kvalitativ forskningsmetode med et semistrukturert intervju ble valgt for å belyse problemstillingen (Kvale et al., 2015, s. 46). Spørsmålene i intervjuet ble til ut ifra hva som var ønskelig å få svar på. Spørsmålene gikk fra en begrepsavklaring, til å se symptomene og deretter til tilrettelegging av det sosiale samspillet. Her har det vært fem intervjupersoner med fiktive navn som har dannet grunnlaget for funnene som har blitt presentert. Funnene ble kategorisert etter tema ved bruk av tematisk analyse (Braun & Clarke, 2006, s. 78 & 79). Som forsker har det vært en bevisstgjøring rundt begrepsvaliditeten i studien, den interne gyldigheten i form av reliabilitet og den ytre validiteten i form av

skjønnsmessig generalisering. Det har blitt tatt stilling til de etiske aspektene ved gjennomføring av en slik studie. Dette har vært i form av forskers rolle, informert samtykke, fortrolighet og konsekvenser (Kvale et al., 2015, s. 102).

5.1 Hovedfunn

I intervjuene kom det mange interessante synspunkter og erfaringer fra intervjupersonene. Det ble dannet seks kategorier for å omfavne funnene som var relevante. Synspunktene som kom frem støttet valgt teori, men hadde også noe ulike vinklinger. De seks kategoriene er intervjupersonenes opplevelse av de autistiske jentene, symptomer mellom kjønnene, differensialdiagnostikk, en sårbar ungdomstid med fokus på vennskap, kamuflering i det skjulte og tilrettelegging i det sosiale samspillet. Hovedfunnene bekrefter at utvalget i studien opplever at autistiske jenter med kognitivt nivå i eller over normalområdet har utfordringer med å forstå innholdet i kommunikasjonen (Martinsen et al., 2015, s. 17). I tillegg er det vanskelig å forstå omgivelsene rundt, samt tolke sine egne tanker og følelser (Attwood, 2007, s. 126-129). Opplevelsen er at de fleste i målgruppen ønsker å være som andre ungdommer og ikke skille seg ut, men noen har også et ønske om å ikke være som alle andre (Ekevik, 2012, s. 6-10). Videre viser hovedfunnene at det ved symptomer mellom kjønnene er forskjeller, men at flere av kjernevanskene kan være like (Dean et al., 2017, s. 685 & 686). Likevel er det forskjell i den sosiale interaksjonen mellom jenter og gutter, som danner et grunnlag for typen tilrettelegging jentene har behov for (Kaland, 2017). I tillegg kan det være slik at gutters utfordringer i det sosiale er mer fremtredende og at diagnosekriteriene ikke er sensitive nok for å fange opp jenters symptomer (Loomes et al., 2017, s. 12 & 13; Øzerk et al., 2020, s. 86).

Et annet hovedfunn viser at jentenes autistiske symptomer kan ha blitt forvekslet med andre diagnoser og vansker med lignende symptomer (Helverschou, 2022a, s. 25 & 26). Dette kan føre til at jentene med kognitive vansker i eller over normalområdet lettere faller mellom systemet (Loomes et al., 2017, s. 12 & 13). Videre viser hovedfunnene at puberteten kan være en utfordrende tid for jentene hvor det er store forandringer som skjer i det sosiale samspillet og som kan være vanskelig å henge med på det som foregår. Å sortere sine egne følelser og reaksjoner kan også være spesielt utfordrende i ungdomstiden (Ekevik, 2012, s. 6-10). Hovedfunnene viser også at kamufleringsatferd er høyst aktuelt hos autistiske jenter i dagens samfunn hvor spesialpedagoger må være observante på symptomer som skjules. Det kan være vanskelig for omgivelsene å se at jentene skjuler sine svakere sosiale ferdigheter, spesielt

dersom de har kognitive evner i eller over normalområdet (Lord et al., 2022, s. 299). Konsekvensene av kamuflering slik som utmattelse og psykiske vansker er et viktig aspekt i arbeidet med å forstå hva jentene har behov for i det sosiale samspillet (Attwood & Garnett, 2019, s. 9; Bargiela et al., 2016, s. 3287 & 3290).

De tidligere hovedfunnene bygger opp til det viktigste temaet i studien som har vært tilrettelegging i det sosiale samspillet hvor det er flere sentrale funn. Psykoedukasjon har blitt trukket frem som et viktig ledd i arbeidet med den sosiale tilretteleggingen hvor både jenta selv og omgivelsene rundt får informasjon om hva diagnosen innebærer, samt hva den går ut på. Gode samtaler legger et grunnlag for dette (Ludvigsen et al., 2022, s. 233-235; Øzerk et al., 2020, s. 187). Et annet hovedfunn viser at tilrettelegging mot å øke den sosiale kompetansen og de sosiale ferdighetene kan være nyttig. Her legger både foresatte og skolen et grunnlag hvor det er viktig å ta utgangspunkt i jentas interesser og forutsetninger (Ludvigsen et al., 2022, s. 242). I tillegg er det nyttig å trene på de sosiale ferdighetene i samspill med andre som jenta er komfortabel med. Dette kan være rollemodeller som medelever i klassen, andre på skolen eller noen jenta har en trygg relasjon til (Attwood & Garnett, 2019, s. 11; Wagner, 2019, s. 56 & 57). Det er også flere andre konkrete tiltak som kan benyttes i det sosiale samspillet slik som å bruke korte videosnutter til øving, å dempe stress og timer med sosiale aktiviteter på skolen (Myers, 2019, s. 145-147; Price, 2022, s. 208 & 209). Likevel har det også kommet frem i studien at det ikke er kun er jentene som skal endre seg, men at det er behov for at miljøet må tilpasse seg jentenes behov (Martinsen, 2016, s. 99). En endring i holdninger hos personene rundt kan noen ganger være nødvendig i arbeidet med jentene, samt at det er en fleksibilitet for annerledeshet i kommunikasjonen (Mitchell et al., 2021, s. 12; Price, 2022, s. 213).

5.2 Mulige implikasjoner for praksis

Det kan antas at både spesialpedagoger og andre profesjoner kan dra nytte av studien gjennom å lese interessante funn fra intervjupersonene, samt spennende litteratur knyttet opp mot dette i et høyst aktuelt tema. Som forsker har det dannet seg flere refleksjoner og synspunkter gjennom arbeidet med studien som fremkommer her. Samlet sett tyder resultatene i funnene på at det er behov for økt kompetanse om og innsikt i symptombilde hos autistiske jenter i ungdomsårene med kognitive evner i eller over normalområdet hos pedagoger som møter jentene (Loomes et al., 2017, s. 12 & 13). Dette danner et grunnlag for den videre

tilretteleggingen av det sosiale samspillet hvor kunnskap om diagnosen hos jenta selv og omgivelsene rundt er viktig. I tillegg er trygghet til omgivelsene vesentlig med gode relasjoner til andre rundt (Ludvigsen et al., 2022, s. 233-235; Øzerk et al., 2020, s. 187). Refleksjoner som har dukket opp underveis er at tilretteleggingen for de autistiske jentene preges av at de er vanskelige å oppdage på grunn av diffuse symptomer, men også at diagnosekriteriene ikke samsvarer like godt med jenters symptomer (Dean et al., 2017, s. 685 & 686; Øzerk et al., 2020, s. 86). Kamouflering er en ekstra påkjenning for jentene som kan sette en brems for støtten dersom den blir iverksatt så sent som i ungdomsårene (Attwood & Garnett, 2019, s. 9). Når dette er på plass, krever det en individuell tilrettelegging hvor jentenes behov og forutsetninger bør stå sentralt (Cridland et al., 2014, s. 1272). Som forsker støttes det opp under at samfunnet kanskje må tilpasse seg mer til jentene (Martinsen, 2016, s. 99). Muligens bør det være større rom for annerledeshet i kommunikasjonen slik at jentene opplever at det ikke er et behov for å kamuflere vanskene sine (Price, 2022, s. 213).

Formålet med å gjennomføre studien har vært å sette søkelys på et forbedringspotensialet i det spesialpedagogiske arbeidet med autistiske jenter. Kunnskapen som det er kommet frem til i studien er viktig for praksisfeltet på flere måter hvor det er tenkt at den kan anvendes av pedagoger. Ønsket er at kunnskapen kan bidra til at autistiske jenter kan få det bedre sosialt sett gjennom å øke kompetansen hos det pedagogiske personalet i skolene om jentenes symptomer, samt hva hver enkelt har behov for ved tilrettelegging (Loomes et al., 2017, s. 12 & 13). For praksisfeltet vil dette bety at pedagoger som møter autistiske jenter i målgruppen trenger økt kompetanse på området for å kunne gi nødvendig og individuell støtte. Dersom man ikke vet hva slags type vansker man skal se etter, vil det også være vanskelig å vite hva slags behov jentene har i det sosiale samspillet (Cridland et al., 2014, s. 1272). I studien har det kommet tydelig frem at autistiske jenter sliter med å forstå innholdet i kommunikasjonen og omgivelsene rundt. Dermed viser det at dette også er kunnskap pedagoger i praksisfeltet bør besitte i større grad enn i dag (Martinsen et al., 2015, s. 17). Selv om det i denne studien har vært et fokus på at andre diagnoser kan forveksles med ASF, er det behov for å sette søkelyset på den psykiske helsen hos de autistiske jentene. Praksisfeltet bør i større grad se denne sammenhengen da psykisk helse er en vesentlig utfordring hos autistiske jenter med kognitive evner i eller over normalområdet (Baldwin & Costley, 2016, s. 1264 & 1265; Loomes et al., 2017, s. 12 & 13). Dette er komplekse utfordringer pedagoger står overfor som gjør at det kan være vanskelig å skille ASF og psykiske vansker fra hverandre. Det betyr også at det i praksisfeltet er et behov for økt kunnskap om hvordan ulike psykiske vansker kan

påvirke jentenes autismediagnose (Helverschou, 2022a, s. 25 & 26). I tillegg er det vesentlig at pedagoger og andre som møter jentene er observante på tegn til skolevegning hos autistiske jenter. Dersom det går så langt at de slutter å komme på skolen blir det enda vanskeligere å tilrettelegge for dem i det sosiale (Munkhaugen et al., 2017, s. 33-35). Derfor er det viktig at pedagoger fremover får tilstrekkelig opplæring i hvordan forebygge at dette oppstår, samtidig som at jentene opplever trygghet med voksne som ser og prøver å forstå dem (Cridland et al., 2014, s. 1272; Ekevik, 2012, s. 13).

5.3 Studiens begrensninger

Studien har vært gjennomført med en kvalitativ forskningsmetode i form av et semistrukturert intervju for å innhente relevant data, men det utelukkes ikke at andre metoder også kunne vært brukt. Fordelen ved å bruke en kvalitativ metode med et semistrukturert intervju er at man har hatt mulighet til å gå i dybden på intervjupersonenes erfaringer. Ved bruk andre metoder hadde man kanskje ikke hatt denne muligheten. Likevel tas det hensyn til at det ved kvalitativ forskning må vises forsiktighet slik at funnene ikke generaliseres utover dets utvalg. På grunn av studiens hensikt med å fange opp meninger og opplevelser som ikke er målbare, ble det antatt at dette er den mest hensiktsmessige måten å gjennomføre studien på for å få svar på problemstillingen. I forhold til begrepsvaliditeten har det blitt forsøkt å ha et samsvar mellom teoretiske begreper og presentasjonen av funn. Derimot begrenses dette ved at det kan være vanskelig å få fullt samsvar mellom de teoretiske begrepene og det man har operasjonalisert som gjør det utfordrende å anta hvor godt dette er. For å styrke gyldigheten i studien ble det nøye utformet en intervjuguide for å øke sjansen for at problemstillingen ble besvart. Det vil være opp til leseren å vurdere studiens troverdighet og pålitelighet, men som forsker har det blitt reflektert over hvordan ulike forhold kan påvirke resultatet. Gode intervju har styrket validiteten i studien og brakt frem mange interessante funn. Funnene som har blitt presentert i studien viser kun et knippe av erfaringer og tanker hos utvalget. På grunn av studiens omfang med få intervjupersoner kan ikke resultatene som har kommet frem i studien overføres til andre kontekster. Disse vil derfor kun gjelde for det representative utvalget av intervjupersoner. Derimot kan ikke spørsmålet om hvilke personer resultatene er gyldige for avvises helt på grunnlag av at utvalget det er tatt utgangspunkt i er en snever gruppe innenfor et smalt fagfelt. Videre har ønsket vært at andre kan hente inspirasjon fra studien i fremtiden ved en senere anledning.

5.4 Forslag til videre forskning

I denne studien har det vært forsøkt å ha et helhetlig perspektiv i spesialpedagogers møte med autistiske jenter i ungdomsårene. For å få et større generaliseringsgrunnlag kunne det vært interessant å forske videre på tematikken i en større kontekst ved bruk av ulike forskingsmetoder. Dette kan gjøres i en mer omfattende prosess med flere tilsvarende studier, intervjupersoner eller flere innfallsvinkler. I tillegg er det viktig å tenke over hva som er aktuelt i dagens samfunn og hva som er spennende for fremtidens skyld. Som forsker har man ved veis ende i studien tenkt over flere forslag til videre forskning som kan være aktuelt. I et videre arbeid kunne man ha forsket mer på hvordan forebygge at autistiske jenter blir skolevegrere, samt hva som skal til for å forebygge. Dette var et spennende tema som dukket opp underveis, men som det ikke har vært anledning til å gå i dybden på her. Andre refleksjoner som har dukket opp underveis er om det er et behov for å gå i dybden på hvordan oppdage jentene. En annen mulighet er å undersøke videre om det er et behov for å se nærmere på kjønnsforskjeller mellom gutter og jenter med diagnosen i en tidlig alder for å se om det er mulig å starte tilrettelegging på et tidligere stadiet. I tillegg hadde det vært interessant å forske mer på tilrettelegging av det sosiale samspillet på fritiden som ikke har fått like stor plass i denne studien. Her kunne det også vært spennende å gå i dybden på en spesifikk arena og se nærmere på dette.

6. Referanser

- Alvares, G. A., Bebbington, K., Cleary, D., Evans, K., Glasson, E. J., Maybery, M. T., Pillar, S., Uljarević, M., Varcin, K., Wray, J. & Whitehouse, A. J. O. (2020). The misnomer of 'high functioning autism': Intelligence is an imprecise predictor of functional abilities at diagnosis. *Autism*, 24(1), 221-232.
<https://doi.org/10.1177/1362361319852831>
- Anker, T. (2020). *Analyse i praksis : en håndbok for masterstudenter* (1. utgave, 1. opplag. utg.). Cappelen Damm akademisk.
- Attwood, T. (2007). *The complete guide to Asperger's syndrome*. Jessica Kingsley.
- Attwood, T. & Garnett, M. (2019). Adaptions to Autism. I T. Attwood, T. Bolick, C. Faherty, M. Garnett, T. Grandin, L. Iland, J. McIlwee Meyers, R. Snyder, S. Wagner & M. Wrobel (Red.), *Autism and Girls* (2. utg., s. 1-16). Future Horizons Inc.
- Baldwin, S. & Costley, D. (2016). The experiences and needs of female adults with high-functioning autism spectrum disorder. *Autism*, 20(4), 483-495.
<https://doi.org/10.1177/1362361315590805>
- Bargiela, S., Steward, R. & Mandy, W. (2016). The Experiences of Late-diagnosed Women with Autism Spectrum Conditions: An Investigation of the Female Autism Phenotype. *J Autism Dev Disord*, 46(10), 3281-3294. <https://doi.org/10.1007/s10803-016-2872-8>
- Befring, E. (2020). *Sentrale forskningsmetoder : med etikk og statistikk* (2. utgave. utg.). Cappelen Damm akademisk.
- Befring, E., Næss, K.-A. B. & Tangen, R. (2019). *Spesialpedagogikk* (6. utgave. utg.). Cappelen Damm akademisk.
- Braun, V. & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative research in psychology*, 3(2), 77-101. <https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa>
- Braun, V., Clarke, V. & Braun, V. (2022). *Thematic analysis : a practical guide*. SAGE.
- Brugha, T. S., Spiers, N., Bankart, J., Cooper, S.-A., McManus, S., Scott, F. J., Smith, J. & Tyrer, F. (2016). Epidemiology of autism in adults across age groups and ability levels. *Br J Psychiatry*, 209(6), 498-503. <https://doi.org/10.1192/bjp.bp.115.174649>
- Bryman, A. (2021c). Research designs. I A. Bryman, T. Clark, L. Foster & L. Sloan (Red.), *Bryman`s sosial research methods* (6. utg., s. 38-67). Oxford University Press.
- Buijsman, R., Begeer, S. & Scheeren, A. M. (2023). 'Autistic person' or 'person with autism'? Person-first language preference in Dutch adults with autism and parents. *Autism*, 27(3), 788-795. <https://doi.org/10.1177/13623613221117914>

- Bury, S. M., Jellett, R., Spoor, J. R. & Hedley, D. (2020). "It Defines Who I Am" or "It's Something I Have": What Language Do [Autistic] Australian Adults [on the Autism Spectrum] Prefer? *J Autism Dev Disord*, 53(2), 677-687.
<https://doi.org/10.1007/s10803-020-04425-3>
- Chown, N., Fletcher-Watson, S., Garau, V., Hallet, S., Murray, A., Murray, F., Wood, R. & Woods, R. (2023). Development and Validation of a Novel Self-Report Measure of Monotropism on Autistic and Non-Autistic People: The Monotropism Questionnaire. *Open Science Framework*, 1-12. <https://doi.org/10.31219/osf.io/ft73y>
- Cridland, E. K., Jones, S. C., Caputi, P. & Magee, C. A. (2014). Being a Girl in a Boys' World: Investigating the Experiences of Girls with Autism Spectrum Disorders During Adolescence. *J Autism Dev Disord*, 44(6), 1261-1274. <https://doi.org/10.1007/s10803-013-1985-6>
- Dalland, O. (2017). *Metode og oppgaveskriving* (6. utg. utg.). Gyldendal akademisk.
- Dean, M., Harwood, R. & Kasari, C. (2017). The art of camouflage: Gender differences in the social behaviors of girls and boys with autism spectrum disorder. *Autism*, 21(6), 678-689. <https://doi.org/10.1177/1362361316671845>
- Dwyer, P., Ryan, J. G., Williams, Z. J. & Gassner, D. L. (2022). First Do No Harm: Suggestions Regarding Respectful Autism Language. *PEDIATRICS*, 149(Supplement 4). <https://doi.org/10.1542/peds.2020-049437N>
- Ekevik, E. (2012). Jenter med autisme i pubertet. *Spesialpedagogikk*, (4), 6-16.
<https://www.utdanningsnytt.no/files/2019/08/21/Spesialpedagogikk%20%202012.pdf>
- Helseidrettsvesen. (2023, 19.01.24). *Habilitering pasienter totalt*. Helseidrettsvesen.
<https://www.helseidrettsvesen.no/statistikk/samdata-spesialisthelsetjenesten/habilitering-pasienter-totalt>
- Helverschou, S. B. (2022a). Autisme: kjennetegn, forekomst og historikk. I S. B. Helverschou (Red.), *Autisme og mental helse* (s. 15-30). Gyldendal.
- Helverschou, S. B. (2022b). Psykiske tilleggslidelser og diagnostisering IS. B. Helverschou (Red.), *Autisme og mental helse* (s. 45-58). Gyldendal.
- Hull, L., Lai, M.-C., Baron-Cohen, S., Allison, C., Smith, P., Petrides, K. V. & Mandy, W. (2020). Gender differences in self-reported camouflaging in autistic and non-autistic adults. *Autism*, 24(2), 352-363. <https://doi.org/10.1177/1362361319864804>
- Håland, E., Statped & Stavanger. (2013). *Håndbok : informasjon og tips til lærere i grunnskolen : om elever med Asperger syndrom*. Statped Stavanger kommune.

- Iland, L. (2019). Girl to Girl: Advice on Friendship, Bullying, and Fitting In. I T. Attwood, T. Bolick, C. Faherty, M. Garnett, T. Grandin, L. Iland, J. McIlwee Meyers, R. Snyder, S. Wagner & M. Wrobel (Red.), *Autism and Girls* (2. utg., s. 67-97). Future Horizon Inc.
- Jacobsen, D. I. (2022). *Hvordan gjennomføre undersøkelser? : innføring i samfunnsvitenskapelig metode* (4. utgave. utg.). Cappelen Damm akademisk.
- Johannessen, A., Tufte, P. A. & Christoffersen, L. (2021). *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode* (6. utg.). abstrakt forlag.
- Kaland, N. (2008). Det var en lettelse å vite hvorfor jeg ikke var som andre: om å få stilt en autisme- eller asperger-syndrom-diagnose. *Psykologitidsskriftet*, 45(2), 127-132.
<https://psykologitidsskriftet.no/fagartikkel/2008/02/det-var-en-lettelse-fa-vite-hvorfor-jeg-ikke-var-som-andre-om-fa-stilt-en>
- Kaland, N. (2017). Autisme og kjønn: Forskjeller i sosial og ikke-sosial atferd mellom jenter/kvinner og gutter/menn med ASD. En mini-review. *Psykologi i kommunen*, (6).
<https://psykisk-kommune.no/fagartikkel/autisme-og-kjonn-forskjeller-i-sosial-og-ikke-sosial-atferd-mellom-jenter-kvinner-og-gutter-menn-med-asd-en-mini-review/19.18>
- Kaland, N. (2018). Jenter og kvinner med høyt-fungerende autisme i ungdoms- og voksenalderen. *Spesialpedagogikk*, 2018(1), 36-45.
<https://www.utdanningsnytt.no/files/2019/06/27/Spesialpedagogikk%201%202018.pdf>
- Kenny, L., Hattersley, C., Molins, B., Buckley, C., Povey, C. & Pellicano, E. (2016). Which terms should be used to describe autism? Perspectives from the UK autism community. *Autism*, 20(4), 442-462. <https://doi.org/10.1177/1362361315588200>
- Kleven, T. A. & Hjordemaal, F. (2018). *Innføring i pedagogisk forskningsmetode : en hjelp til kritisk tolking og vurdering* (3. utg. utg.). Fagbokforl.
- Kunnskapsdepartementet. (2017). *Overordnet del - verdier og prinsipper for grunnopplæringen (LK20)*. Fastsatt som forskrift ved kongelig resolusjon. .
<https://www.udir.no/lk20/overordnet-del/prinsipper-for-laring-utvikling-og-danning/sosial-laring-og-utvikling/>
- Kvale, S., Brinkmann, S., Anderssen, T. M. & Rygge, J. (2015). *Det kvalitative forskningsintervju* (3. utg., 2. oppl. utg.). Gyldendal akademisk.
- Kaale, A. & Nordahl-Hansen, A. (2019). Barn og unge med autismspekterforstyrrelse. I E. Befring, K.-A. B. Næss & R. Tangen (Red.), *Spesialpedagogikk* (6. utg., s. 523-547). Cappelen Damm.

- Lai, M.-C. D., Lombardo, M. V. P. & Baron-Cohen, S. P. (2014). Autism. *Lancet*, 383(9920), 896-910. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(13\)61539-1](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(13)61539-1)
- Loomes, R., Hull, L. & Mandy, W. P. L. (2017). What Is the Male-to-Female Ratio in Autism Spectrum Disorder? A Systematic Review and Meta-Analysis.
- Lord, C., Charman, T., Havdahl, A., Carbone, P., Anagnostou, E., Boyd, B., Carr, T., de Vries, P. J., Dissanayake, C., Divan, G., Freitag, C. M., Gotelli, M. M., Kasari, C., Knapp, M., Mundy, P., Plank, A., Scahill, L., Servili, C., Shattuck, P., Simonoff, E., Singer, A. T., Slonims, V., Wang, P. P., Ysraaelit, M. C., Jellett, R., Pickles, A., Cusack, J., Howlin, P., Szatmari, P., Holbrook, A., Toolan, C. & McCauley, J. B. (2022). The Lancet Commission on the future of care and clinical research in autism. *Lancet*, 399(10321), 271. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(21\)01541-5](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(21)01541-5)
- Ludvigsen, L. B., Rysstad, A. L. & Wigaard, E. (2022). Psykoedukasjon. I S. B. Helverschou (Red.), *Autisme og mental helse* (s. 232-247). Gyldendal.
- Magnus, K. V. (2021). Autisme hos jenter - sjeldent eller bare oversett? *Autisme i dag*, 2021(4), 9-21. <https://online.flippingbook.com/view/782232654/8/>
- Martinsen, H. (2016). *Mennesker med autismspekterforstyrrelser (ASD) : utfordringer i tiltak og behandling*. Gyldendal akademisk.
- Martinsen, H., Nærland, T. & Tetzchner, S. v. (2015). *Språklig høytfungerende barn og voksne med autismspekterforstyrrelse : prinsipper for opplæring og tilrettelegging* (2. utg. utg.). Gyldendal akademisk.
- Mitchell, P., Sheppard, E. & Cassidy, S. (2021). Autism and the double empathy problem: Implications for development and mental health. *Br J Dev Psychol*, 39(1), 1-18. <https://doi.org/10.1111/bjdp.12350>
- Monk, R., Whitehouse, A. J. O. & Waddington, H. (2022). The use of language in autism research. *Trends in neurosciences (Regular ed.)*, 45(11), 791-793. <https://doi.org/10.1016/j.tins.2022.08.009>
- Munkhaugen, E. K., Gjevik, E., Pripp, A. H., Sponheim, E. & Diseth, T. H. (2017). School refusal behaviour: Are children and adolescents with autism spectrum disorder at a higher risk? *Research in autism spectrum disorders*, 41-42, 31-38. <https://doi.org/10.1016/j.rasd.2017.07.001>
- Murray, D., Lesser, M. & Lawson, W. (2005). Attention, monotropism and the diagnostic criteria for autism. *Autism*, 9(2), 139-156. <https://doi.org/10.1177/1362361305051398>
- Myers, J. M. (2019). Aspie Dos and Dont's: Dating, Relationships, and Marriage. I T. Attwood, T. Bolick, C. Faherty, M. Garnett, T. Grandin, L. Iland, J. McIlwee Meyers,

- R. Snyder, S. Wagner & M. Wrobel (Red.), *Autism and Girls* (2. utg., s. 129-159). Future Horizons Inc. .
- Nichols, S., Moravcik, G. M., Tetenbaum, S. P. & Ekevik, E. (2011). *Autisme hos jenter : det foreldre og fagfolk bør vite om oppvekst og pubertet*. Spiss.
- Opplæringslova. (1998). *Lov om grunnskolen og den vidaregåande opplæringa (opplæringslova)* (LOV-1998-07-17-61). Kunnskapsdepartementet.
https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1998-07-17-61/KAPITTEL_6#KAPITTEL_6
- Postholm, M. B. (2010). *Kvalitativ metode : en innføring med fokus på fenomenologi, etnografi og kasusstudier* (2. utg. utg.). Universitetsforl.
- Price, D. D. (2022). *Unmasking autism: the power of embracing our hidden neurodiversity*. Monoray.
- Reneflot, A., Aarø, L. E., Aase, H., Reichbron-Kjennerdu, T., Tambs, K. & Øverland, S. (2018). *Psykisk helse i Norge*. Folkehelseinstituttet.
https://www.fhi.no/globalassets/dokumenterfiler/rapporter/2018/psykisk_helse_i_norge2018.pdf
- Sedgewick, F., Hill, V. & Pellicano, E. (2019). 'It's different for girls': Gender differences in the friendships and conflict of autistic and neurotypical adolescents. *Autism*, 23(5), 1119-1132. <https://doi.org/10.1177/1362361318794930>
- Smette, I., Stefansen, K. & Strandbu, Å. (2017). Den lille og den store selvstendigheten - ungdoms fortellinger om å lære selvstendighet. I O. Erstad & I. Smette (Red.), *Ungdomsskole og ungdomsliv* (s. 136-149). Cappelen Damm akademisk.
- Wagner, S. (2019). Educating the Female Student with Autism. I T. Attwood, T. Bolick, C. Faherty, M. Garnett, T. Grandin, L. Iland, J. McIlwee Meyers, R. Snyder, S. Wagner & M. Wrobel (Red.), *Autism and Girls* (2. utg., s. 37-66). Future Horizons Inc.
- Øzerk, M. R., Øzerk, K., Øzerk, M. R. & Søbstad, R. (2020). *Autisme og pedagogikk : en teoretisk og metodisk håndbok* (Utvidet 2. utgave. utg.). Cappelen Damm akademisk.

7. Vedlegg

7.1 Vedlegg 1: Informasjonsskriv med samtykkeskjema

Vil du delta i forskningsprosjektet

«Hva opplever spesialpedagoger som aktuell tilrettelegging i arbeidet med autistiske jenter i ungdomsårene i forhold til det sosiale samspillet?»

Dette er en forespørsel til deg om å delta i et forskningsprosjekt hvor formålet er å samle inn informasjon om spesialpedagogers erfaring i møte med jenter med autismespekterforstyrrelse med kognitivt nivå i eller over normalområdet i ungdomsårene. I dette skrivet gir jeg deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelsen vil innebære for deg.

Formål

Dette er et forskningsprosjekt som skal hente inn informasjon til masteroppgaven jeg skal skrive. Jeg ønsker å intervju deg som har kompetanse og erfaring fra arbeid med jenter i ungdomsårene som har fått diagnosen autismespekterforstyrrelse. I tillegg ønsker jeg informanter som har kunnskap om veien etter en diagnose og hva slags betydning dette har hatt for det sosiale samspillet for målgruppen. Formålet mitt er å hente inn opplysninger fra praksisfeltet som kan knyttes opp mot relevant teoretisk rammeverk. Innholdet i intervjuet vil basere seg på din erfaring og opplevelser knyttet til temaet. Intervjuet vil inneholde temaer som begrepsavklaring av autistiske jenter med kognitivt nivå i eller over normalområdet, ulikheter i symptomer og om det er noe som skal til for å oppdage jentene tidligere. I tillegg vil det være et stort fokus på hvordan jenter kan få styrket sine sosiale ferdigheter og sosial kompetanse med riktig tilrettelegging og aktuelle tiltak.

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

Universitetet i Sør-Øst-Norge.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Jeg ønsker å intervju deg fordi jeg tror du kan ha relevant kompetanse på det feltet jeg ønsker å undersøke. Det vil i tillegg være tre til fire andre informanter jeg skal intervju om samme tema.

Hva innebærer det for deg å delta?

Hvis du ønsker å delta, innebærer det et intervju hvor jeg vil stille deg spørsmål som jeg ønsker at du skal svare på. Intervjuet vil være lagt opp slik at det også kan være relevant med oppfølgingsspørsmål ut ifra det du svarer. Intervjuguiden blir sendt ut i forkant av intervjuet slik at du er forberedt på hva jeg skal spørre om.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykke tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle opplysninger om deg vil da bli anonymisert. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Jeg vil bare bruke opplysningene om deg til formålene jeg har fortalt om i dette skrivet. Jeg behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket. Det vil bli tatt lydopptak av intervjuet ved bruk av diktafon-appen i Nettskjema. Dette er en sikker og trygg måte å sikre personvernopplysningene dine på.

Det vil kun være meg og min veileder ved masteravhandlingen som skal ha tilgang til opplysningene. I oppgaven vil jeg anonymisere eventuell sensitiv informasjon som kan gjøre det gjenkjennelig for andre. Det vil ikke være mulig for andre å gjenkjenne hvem du er da oppgaven er ferdig skrevet. Jeg vil minne deg på å følge taushetsplikten slik at du ikke deler opplysninger som kan identifisere enkeltpersoner eller avsløre taushetsbelagt informasjon.

Hva skjer med opplysningene dine når vi avslutter forskningsprosjektet?

Prosjektet skal etter planen avsluttes i juni 2024. Opplysningene vil da være anonymisert og opptaket av intervjuet vil være slettet.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- å be om innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg,
- å få utlevert en kopi av opplysningene,
- å få rettet personopplysninger om deg som er feil eller misvisende,
- å få slettet personopplysninger om deg,
- å sende klage til Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Jeg behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra Universitetet i Sør-Øst-Norge har personverntjenestene ved Sikt – Kunnskapssektorens tjenesteleverandør, vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Hvor kan jeg finne ut mer?

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med: Universitetet i Sør-Øst-Norge ved Kenneth Larsen: e- post er kenneth.larsen@usn.no.

Universitetets personvernombud: e-post er personvernombud@usn.no og telefonnummer til Paal Are Solberg (kontaktansvarlig) er 35 57 50 53.

Sikt personverntjenester: e-post er personverntjenester@sikt.no og telefonnummer er 73 98 40 40.

Min kontaktinformasjon: e-post er paulina.varli@yahoo.no og telefonnummer er 41 20 21 04.

Med vennlig hilsen

Kenneth Larsen
Veileder

Paulina Vårli Olsen
Forsker

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet «*Hvilke konsekvenser opplever spesialpedagoger at en eventuell diagnose har for jenter med autismespekterforstyrrelse for det sosiale samspillet i møte med andre i ungdomsårene?*» og har fått anledning til å stille spørsmål.

Jeg samtykker til:

- å delta i intervju

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet, juni 2024.

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

7.2 Vedlegg 2: Intervjuguide

Introduksjon

1. Hva slags relevant utdanning har du?
2. Hva slags arbeidserfaring har du med målgruppen?

Begrepsavklaring

1. Hvordan vil du beskrive autistiske jenter med kognitivt nivå i eller over normalområdet?
2. Hva er din erfaring i forhold til diagnosen ASF hos jenter i ungdomsårene?

Å se symptomene

1. Har du opplevd at det er forskjellige symptomer mellom kjønnene i ungdomsårene?
2. Har du noen tanker om hvorfor jentene i målgruppen ikke blir oppdaget tidligere, og hva som eventuelt skal til for å oppdage symptomene?

Tilrettelegging av det sosiale samspillet

1. Hva er din opplevelse av jentenes deltakelse i det sosiale samspillet?
Oppfølgingsspørsmål: Har du noen tanker om hva slags konsekvenser det kan være for jentene hvis de strever med dette?
2. Har du noen erfaringer knyttet til at en eventuell diagnose endrer eller bedrer hverdagen for jentene?
3. Har du noen erfaringer med hva som kan være nyttig tilrettelegging av det sosiale samspillet for målgruppen?
4. Har du noen tanker om hva som kan være aktuelle tiltak rettet mot sosial kompetanse for målgruppen?
Oppfølgingsspørsmål: Er du kjent med noen programmer eller metoder?